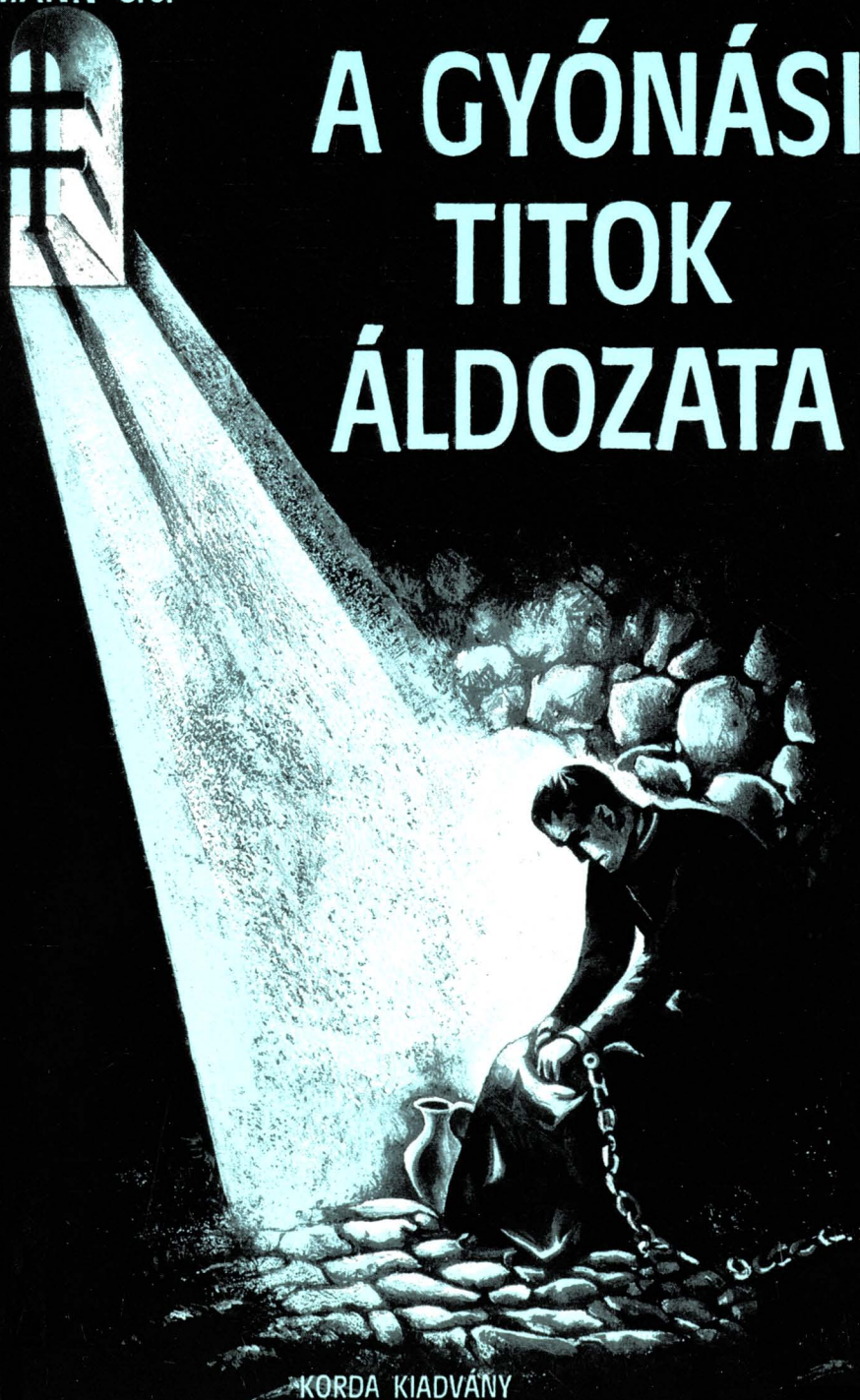

SPILLMANN S. J.

A GYÓNÁSI TITOK ÁLDOZATA

KORDA KIADVÁNY

J. SPILLMANN S. J.:

A GYÓNÁSI TITOK ÁLDOZATA

EGYEDÜL JOGOSITOTT
MAGYAR KIADÁS

II. KIADÁS

KORDA R. T. KIADÁSA
BUDAPEST.

**Nihil obstat. Stephanus Kosztolányi censor dioecesanus. Imprimatur.
Nr. 7730/1942. Strigonii, die 29. Septembris 1942. Johannes Drahos
vicarius generalis.**

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Bpest, VIII., Csepregy-u. 2.

A szerző előszava

Maga az élet szolgáltatta eset a legbecsesebb bizonyítéka, hogy milyen szigorú kötelességet ró a papra a gyónási titok megtartása. Még életének veszélyeztetésével is meg kell azt őriznie.

A címlap regénynek mondja ezt a történetet, mert feldolgozásában, egyes részletek kiszínezésében költői módon jártam el. Hangsúlyozom azonban, hogy a történet magva, a főcselekmény valódi, megtörtént eset. A mult század vége felé játszódott le, tehát még élő tanúi vannak s a világsajtó sokat foglalkozott vele annakidején.

Mikor a költői szabadsággal éltem, csak a szükségből csináltam törvényt ennek az eseménynek elmondásában. Főszereplői, úgy lehet, ma is élnek s az esemény színhelyén ujjal mutathatnak rájuk vagy legalább hozzátartozóikra. Meg kellett változtatnom a neveket, máshova tettem át a történet színhelyét, lényegtelen vonásokkal elmaszkíroztam a külsőségeket, típusokká retusáltam a jellemeket. Valószínűen költött mellékalakokat léptettem fel; módosítottam a mellékkörülményeket.

A valóság ezzel nem homályosult el. Sőt elképzelhetőbb, tapinthatóbb lett. Mintegy reliefbe szökött az adatokból s megkapta azt a világitást, amelyben példaszerűvé válik, hogy alkalomadtán milyen áldozatot kíván — kötelességből, nem pedig egyéni hősiességből eredő áldozatot — a gyónás titkának megőrzése a katolikus paptól.

Kirándulás Sainte Victoireba

A tél búcsúzóban volt és nyájasan köszöntött be a verőfényes Provenceba az 1888. év tavasza. A csillogó hólepel az Alix körül elterülő hegyeket és a tágas síkságot úgyszólván csak rövid időre takarja el. Ennek most már nyoma sem volt. Barátságos zöld pázsit díszítette a vidéket, fájdalom, megint csak rövid időre. Amily kíméletes itt a tél, olyan kíméletlen a nyár. Napperzselté magaslatokká és poros síksággá változtatja Provencet.

Bőjt első vasárnapja volt. A barátságos idő nagyszámú sétálót csalogatott ki Alix város, a „francia Aachen” utcáiról. Az itt fakadó gyógyerejű források körül már száz évvel Krisztus előtt várost építettek a régi rómaiak... Úton-útfélen örvendező sokaság hullámozott. A túlnyomó többség vígan csevegve haladt kertje vagy szőlője felé. Kertje, szőlője volt a város majdnem minden polgárának, hogy ott, a kis kerti házakban töltsse a vasárnap délutánt. A provencai nép bastides vagy bastidons névvel jelöli az ilyen házacskákat és tornyokat, melyek a legkülönbözőbb alakokban, mindig hófehérre meszelten és rendszeren venyigékkal befuttatva, elszórtan élénkítik a völgyeket és halmokat. Élénk kirándulók vonultak egyenként vagy csoportosan. És a Lambesc és Peyrolles felé vezető országúton is gyaloglók, lovasok és könnyű kocsik hemzsegték.

Különösen látogatottak voltak a ste.-victoirei hegyek, melyek Alixtól kelet felé alig két óra járásra, 900 méternyire emelkednek a magasba. Gyönyörű kilátás nyílik róluk a síkon és alacsony patakon át a sötétkék tengerre. Alix mellett meredeken emelkedik

a fehér-sárga sziklafal, melynek homlokzatán óriás kereszt, a „Provence keresztje” mered a kék égnek és messzire hirdeti a „Győzelem hegyéről”, hogy melyik jelben reméljen győzelmet a keresztény ember. Aki oda fel akar jutni, annak észak felé kell fordulnia. Itt a hegy valamivel szelídebb lejtőkben ereszkedik a völgybe, míg a déli oldalon bizony elég hirtelen és meredeken bocsátkozik alá. Ezen az oldalon, mindjárt a völgy elején s a hegy tövében falu fekszik. Lépcsőzetesen emelkednek egymás mellett a kőházak és kerti falak; fölöttük majdnem vár módjára, a sziklafalhoz támaszkodva, a ste.-victoirei templom és egy régi zárda.

Arra vette útját — mindjárt a szentmise és ebédtől — Alix felől egy nő két gyermekkel. Lehetett úgy hatvanéves; fehér csipkekendője alól őszbeborult haj tűnt elő. A megerőltetéstől kipirult, egyébként barátságos arcán meglátszott, hogy ez a kirándulás mégis csak több fáradságába került, mintsem kezdetben maga is gondolta. De hát mire nem képes az anyja szeretete gyermekei és a nagymamáé az unokái iránt!

— Károly, Juliska! — kiáltott most két unokája után. — Mit is ugrándoztok, szaladgáltok folyton? Gondoljátok meg, hogy egy óra múlva jutunk csak a sainte-ferreoli tanyához és csak akkor kezdődik az igazi fárasztó és meredek út... De hiszen én is így tettem a ti korotokban, bár most úgylátszik, több bajotok lesz nektek velem öregasszonnyal, mint nekem veletek. Jertek, pihenjünk meg egy kissé az olajfák alatt!

— Hát te már fáradt vagy, nagymama? — monddta a fiú és elsímitotta viruló arcáról fekete göndör haját. — Én még sokkal messzibbre tudnék szaladni minden pihenés nélkül, Brignollesig, Ste. Baumeig, Marseilleig... vagy egészen a tengerig... Ó, hogy szeretnék eljutni a tengerhez és aztán föl a nagy hajókra... és messze el, messze... a távol szigetekig, ahol a kókuszdió terem! És ahol a vademberek laknak, akiket a hittérítők gonosz pogányokból kereszt-

tényekké nevelnek, ahogy Ferenc bácsi a multkor elmesélte. Tudod, nagymama, ilyen hittérítő leszek én is valamikor!

— Akkor sokkal szorgalmasabban kell ám tanulnod és jobb osztályzatot hozni a latinból, mint a mult héten — mondta csipkedve a leány.

— Mit? Már megint civakodtok? Pedig azt ígérték, hogy ilyen meg olyan illedelmesek lesztek, ha eljöhettek Ferenc bácsihoz!

— De nagymama, bocsáss meg, hisz csak tréfáltam — kérte Juliska. — Te meg, Károly, ne nézz mindjárt olyan haragosan! Gyere inkább, szedjünk szép bokrétát a bácsinak, míg a nagymama egy kicsit pihen. Nézd, milyen szép kakukfű virágzik ott a sövény mentében!

A fiú hamar megbékülve sietett valamivel idősebb nővére után és nemsokára telemarokkal tértek vissza nagyanyjukhoz, hogy segítse rendbeszedni a virágokat.

— Szegény virágok elhervadnak, mire Sainte Victoireba érünk — szólt mosolygva az asszony.

— Ferenc bácsi majd beleteszi őket azokba a szép aranyozott virágedényekbe, amelyeket te ajánlékoztál neki és friss vízben újra fölélédek. És milyen szépen odaillenek majd a Boldogságos Szűz képéhez... A mult héten Lecomte Annuska, tudod a külvárosi kertész kislánya, még sokkal hervadtabb virágokat hozott az iskolába és azok is csak fölélédek, mikor Angelika nővér friss vizet adott nekik. De nézd csak, nem Le Noire úr, a mi pékünk az, aki azon a szép új kocsin egyes-egyedül hajt erre az úton?

— Persze, Le Noire úr! — kiáltott a fiú. Örült, hogy láthatja barátját, aki sok cukros perecet ajándékozott már neki, mikor a hó végén megvitte a pénzt a szállított kenyérért. Ujjongva lengette sapkáját és köszöngetve kiabált a barátságos ember felé, akinek pejlova kényelmesen baktatott az úton:

— Le Noire úr, Le Noire! Jó napot! Szerencsés utat!

— Nini, ha jól hallok, ez az én fiatal Károly

barátom — szólt oda a pékmester és szemüvege után tapogatva, meghúzta a gyeplőt. A ló megállt.

— A szemem már nem olyan jó, mint a fülem — mondta. — Csakugyan, Jardinier Károly! Eljössz velem, fiam? És mit látok? Ön az, Montmoulin asszony? És még hozzá gyalog tette meg a hosszú utat Alixtől idáig? A fele utat sem volnék képes megtenni, pedig hat vagy hét esztendővel fiatalabb vagyok.

— Meghiszem azt, Le Noire uram, — felelt Montmoulinné — az én lábamnak nem kell valami nagy terhet viselnie és mégis jobban elfáradtam, mint ahogy gondoltam.

— Hahaha, — nevetett a kedélyes férfi — az én lábamnak pesze kétszerannyi hordoznivalója van! És aztán hová, merre tart szomszédasszony ebben a szép tavaszi időben?

— Ste. Victoireba. Elmúlt a tél, hát csak megint meg kell, hogy látogassam kedves fiamat. Két unokámmal felhasználjuk ezt a szép délutánt.

— Hiszen ez pompás! Elviszem mindhármukat az „Aux quatre Bras” vendéglőig, onnan már csak egy ugrás Ste. Victoire. Szálljon fel gyorsan Montmoulin asszony! És te Károly, segítsd fel kis nővéredet a hátsó ülésre.

Montmoulinné illendőségből egy kicsit vonakodott ugyan, de Károly ujjongva kapaszkodott fel hátul a kétkerekű kocsira s fölsegítette nővérét is, míg nagyanyjuk a barátságos Le Noiretől támogatva, sok bocsánatkérés között felszállott és mellette foglalt helyet.

— Csak ne beszéljen alkalmatlankodásról, jó Montmoulinné — mondta a pékmester, megindítva lovát. — Jól esik az embernek ilyen derék asszony társasága, mint az öné. Tisztességes munkától megkérgesedett kezeket többre becsülök, mint gyémántgyűrűs ujjakat és selyemruhákat. Magamnak is derekasán kellett dolgoznom ifjúságomtól fogva. És hogy Isten az én munkámat bőségesebben áldotta meg, mint más emberét, még nem ok a büszkeségre. Tehát Ste. Victoi-

reba akarnak menni a plébános úrhoz? Szép! Büszke lehet reá, hogy ilyen derék anyja van. De mondja csak, nem mintha a más dolgába akarnék avatkozni, szép jövődelme van most a jó plébános úrnak? Nem segíthetné-e most jobban önt öreg napjaiban? Bizonyára sokat fáradozott, míg azt a sok pénzt összehozta a fia taníttatására?

Le Noire talpig becsületes ember volt, de nem éppen valami tapintatos. Montmoulin asszony azonban meg lévén győződve jószándékáról, elfojtott minden-nemű érzékenykedést:

— Isten és a jó emberek hozzásegítettek, Le Noire úr, — felelte — egy kis hátralékot leszámítva, minden fillért letörlesztettem, amit Ferencért kölcsön kellett vennem. És fiam ezerszeresen visszafizette áldozatomat, nem ugyan arannyal, hanem szeretetével.

— Ugyan ne mondja, szomszédasszony! Még azt az adósságot kell törlesztenie, amit a fia miatt csinált? Hisz annak már tíz esztendeje, hogy fia plébános és azóta még annyit sem takaríthatott meg? Bocsásson meg szomszédasszony, de a fia rossz gazda lehet!

— Bizonyos tekintetben kétségkívül rossz gazda a fiam — válaszolt mosolyogva Montmoulin asszony. — Olyan szerényen és egyszerűen él, ahogy csak lehet, de van egy gyöngéje: a szegények. Nekik juttat minden falatot, amit magától megvonhat. Mikor a beteget látogatja és valahol, valami viskóban szükségét vagy nyomort lát, nemcsak lelkileg, hanem anyagi-lag is segít. Így aztán nagyahamar kifogy az erszé-nyéből az a kevés pénz, amit a köztársaság a lelké-szeknek fizet.

— Nos, igen, az ősi gazdag javadalmakat a for-radalom már régen eltörölte, lefoglalta. Mindíg az volt a véleményem, hogy papnak lenni manapság már nem a legjövődmezőbb foglalkozás. De úgy gondolom, mégis kényelmes életük van ezeknek az uraknak és egy pár százast csak félretehetne minden esztendőben. Persze ha minden fillért a szegényekre költ, ez az ő

hibája. Miért nem bízza a szegényeket a polgármesterre meg a segélyzőegyletekre?

— De édes uram, az az alamizna, amit a hivatalnok urak ridegen és nem egyszer durva szavak kíséretében juttatnak a szegényeknek, csak félalamizna és néha többet árt, mint használ. Míg a szeretettel, gyöngéd kíméléttel nyújtott adomány balzsamként hat a szívre. Nem, nem, abban igazat adok a fiamnak: a szegényeknek igazi és hivatott atyja a lelkipásztor. A régi jó időben az Egyház vagyona egyszersmind a szegények vagyona is volt. A gazdag javadalmakból élhettek ugyan a papok, de a fölösleget a szegényekre és a templomokra kellett fordítaniok. Így cselekszik a fiam most is, sokszor erején felül is!

— Hm, hm, ne vegye rossz néven, — szólt a pékmester egy oldalpillantást vetve a tisztán, de szegényesen öltözött asszonyra — úgy hiszem, mégis csak a legelső kötelessége volna neki, hogy önt öreg napjaiban valamivel hathatósabban segítse.

— Ó, míg az Isten jó egészségben tart, nem szorulok rá — felelte elpirulva az asszony. — Kis üzletem jól jövedelmez. Kezem elég ügyes, a sötétben is tudok kötni. Aztán van új kötőgépünk, amit a lányom boldogult férje csekély hagyatékából szerzett, ez nagyon gyorsan készít el pompás ujjasokat és mindenemű gyapotruhát. És így, hála Istennek, mi ketten asszonyok, a két gyerekkel együtt tisztességesen megélünk... De hogy ne legyen rossz véleménye Ferencem felől, elárulom, hogy a házbért ismételten ki akarta fizetni helyettünk csekély pénzcsekjéből és szívbeli óhajta az, hogy végső napjaimat gondtalanul az ő födele alatt töltssem el. Talán rá is szánom egykor magam... Helye most bőven van.

— Természetes! Hiszen a régi zárdában lakik. Ez gyönyörű hely. A felső emelet szobáiból gyönyörű a kilátás. És milyen levegő lehet odafönn, bizonyosan különb, mint a város szűk útvonalain. No, ehhez csak szerencsét kívánhatok, Montmoulin asszony! Hiszen

akkor újra megfiatalodik. De lám, már idelátszik a szép Sainte Victoire!

Az országút egy kanyarulatánál valóban előtűnt a ste.-victoirei régi zárdája, melyet eddig a hegylánc egyik emelkedése takart el. A valóságos erdőt alkotó szilva- és barackfák közül kibukkant a hegyoldalnak támasztott hosszú épület fehér fala. Körülötte a hegylejtőn, kertek és facsoportok között terültek el a falu kunyhói és házai, míg a zárdához épült templom karcsú tornyával felülemelkedett a zárdán és az egész plébánián. Háttérben a többnyire kopár, de most viruló tavaszi zölddel bevont hegy emelkedett az ég felé. Festői szép tájkép volt ez, melynek egyszerű rajzát bearanyozta a tavasz verőfénye.

— Ste. Victoire! Ste. Victoire! — ujjongott Károly, aki eddig kis nővéreivel bokrétaát kötött az ibolyákból, kakukkfűből és nárciszokból. — Mintha Ferenc bácsit látnám! Nézd csak, szobájának legszélső ablaka, ott a nagy diófánál, nyitva van. És köszöntgetve lengette sapkáját. Juliska pedig fehér kendőjével integetett a zárdára felé.

— No, Károly, hogy a bácsidat valóban látod, azt még éles, fiatal szemeidnek sem hiszem el — szolt Le Noire hátrafordulva a gyermekekhez. — Hanem a kocsimat megláthatnád az országúton a zárdából, mikor Brignollesből visszajövök. Hat óra tájban figyelj hát jól és ha meglátsz, sétálj le nagymamáddal és Juliskával az „Aux quatre Bras” vendéglőbe. En ott leszek vagy egy félóráig. És ti visszajöhettek velem Aixbe.

— Milyen jó ön, Le Noire úr! Nagyszerű! Akkor sokkal tovább maradhatunk a bácsinál és a nagymama sem fárad el — ujjongott Károly és Montmoulinné némi vonakodás után elfogadta a pékmester barátságos ajánlatát.

— Elszoktam már a kocsikázástól — mondta. — Mióta jó férjem meghalt, ma ülök először kocsin. Azelőtt György befogta vasárnap délután a Csinost

és kikocsikázott velem meg a gyerekekkel: Kehlbe, Molsheimbe, Illkirchbe vagy máshová.

— De ezek nem francia községek, amiket most elősorolt!

— Strassburg környékén fekszenek — folytatta az asszony. — Ott laktam férjemmel, míg a szerencsétlen háború véget nem vetett boldogságunknak... Ugyanott, a kőkapu közelében déligyümölcs-kereskedése volt. És mikor az ötvenes években egy alkalommal itt a Provenceban aszaltszilyát vásárolt, Brignolesben megismerkedtünk és szüleim áldásával mint hitvese követtem a messze Rajnához. Egészen jól ment dolgunk, míg a szerencsétlen háború ki nem tört és a német sereg, még mielőtt sejtettük volna, körül nem zárta Strassburgot.

— Ah, Le Noire úr, szomorú idő volt az! Mielőtt az ágyúzás megkezdődött volna, néhány svájci úr kieszközölte az ellenség fővezérénel, hogy a védtelen asszonyok, öregek és gyermekek kivonulhassanak a városból. Dobszóval hirdették ki az engedélyt a városban. Férjem megparancsolta, hogy a gyermekekkel meneküljek a városból. Ferenc akkor tizenhatéves fiú volt és a gimnáziumot végezte; Sarolta néhány évvel volt fiatalabb. Megöleltük, megcsókoltuk egymást és azután elvonultunk a szomorú csapattal. Kétezeren lehettünk és a svájci urak az ellenség seregein keresztül Baselbe vezettek. Még nem értük el Svájcot, mikor a rettenetes ágyúdörgés hírül adta, hogy az ostrom megkezdődött. Nemsokára eljutott Baselbe a város átadásának híre. Az ujságok azt híresztelték, hogy a kőkapu közelében az összes házak romokban hevernek. Egy-két napig vártam tudósítást férjemtől. Vártam egy hétig... Eljött volna vagy legalább írt volna, ha még élne, gondoltam magamban. Nem volt maradásom: fölszálltam a Strassburgba induló első vonatra, gyermekeimet egyelőre a baseli emberek gondozására bízam. Le Noire úr, kímélje meg önt az Isten ilyen viszontlátástól! A romokon és omladékon át bolyongva, éppen lakásunk helyére értem, mikor édes Györgyöm

holttestét ásták ki a romok alól. Ruhájáról és a jegygyűrőről ismertem rá. Lássá, itt van.

Montmoulinné a nyakába akasztott zsinóron egy erősen megsérült gyűrűt vett elő.

— Látszik a gyűrűn, hogy része volt gazdája sorában. Hogy meggörbült! A beomló falak zúzhatták össze... És a poroszok minden bántódás nélkül elengedték, Montmoulin asszony? — kérdezte a pékmester részvétellel.

— Barátságosan bántak velem. Még csekély pénzcskémét is visszaadták, amit szintén a törmelék alól ástak ki... És az egyik tiszt, aki az emberekre ügyelt, egy aranyat akart a kezembe nyomni, mikor meghallotta, hogy én vagyok a halottnak az özvegye... Isten adott erőt e napokban, különben a szerencsétlenség elvette volna az eszemet vagy György után a sírba döntött volna. Eltemettettem s aztán gyermekeimhez siettem Baselbe s onnét régi hazámba, Provenceba költöztem velük. Azon a néhány száz frankon, amit még György adott velem az útra, egy kis gyapotárkereskedést nyitottam s ez azóta, szegényesen bár, de tisztességesen eltart. Hanem, Le Noire úr, bocsásson meg, tudja, ha olyan magamfajta öreg belejön a beszédbe, nem jut egyhamar a végére.

— Még hogy bocsássak meg! Szívemből köszönöm! Sorsa mélyen meghatott, és ha valamikor nehéz helyzetbe jut és barátra lesz szüksége, csak Le Noire pékmester jusson eszébe. Remélem, hogy életének hátralevő része csendesebb és boldogabb lesz. Ha odaköltözik főtisztelendő fiához, akkor a mult kárpótlása fejében boldog napjai következnek.

— Ahogy Isten akarja, Le Noire úr! Régtől várok már erre — szolt az asszony sóhajtva. — De valami baljóslatú sejtelem él bennem, mintha új megpróbáltatás fenyegetne... De legyen, ahogy Isten akarja — ismételte még egyszer.

— Adja Isten, hogy boldog, nyugodt élete legyen. De itt vagyunk már az „Aux quatre Bras” előtt... Milyen gyorsan múlt el az idő, amíg beszélgettünk!

Tehát Károly barátom, jól vigyázz, hogy hat óra felé itt legyetek . . .

Ezzel a kövér pékmester, gyorsabban, mint hihette az ember, leugrott a kocsiról és lesegítette Montmoulinnét. A gyermekek is egy-kettőre leugráltak és megköszönve Le Noire úr szívességét, elindultak a zárda felé.

A plébános és sekrestyés

A ste.-victoirei plébánosnak ma megint nehéz napja volt. A buzgó lelkészek vasárnapja rendszerint ilyen.

Montmoulin abbé korán reggel kelt. A templomban elvégezte elmélkedő imádságát a legméltóságosabb Oltáriszentség előtt, maga harangozott a reggeli Ürangyalára, mert a hanyag harangozó megint lustálkodott és elaludt. Böjt első vasárnapja volt, sokan járultak a szentségekhez s ezért a gyónatószékekben kellett ülnie, míg elérkezett a szentbeszéd és a mise ideje. A jó lelkész azt se tudta, hol áll a feje, mikor a sekrestyében magára vette az egyházi ruhákat. A harangozó mogorván segédkezett. Várta a megérdemelt rendreutasítást és nem kevésbé csodálkozott, mikor helyette csak ezt a barátságos kérdést hallotta:

— Jól kialudta magát, Loser?

A szentbeszédben az abbé a bűnbánat szentségét fejtegette. Kiemelte, hogy milyen könnyűvé tette az Üdvözítő a gyónást, mikor a legszigorúbb hallgatásra kötelezte helyettesét, úgyhogy nemcsak földi javait, hanem még becsületét és életét is inkább föl kell áldoznia, mintsem hogy elárulja a gyónás titkát. Fölhozta Nepomuki Szent János példáját és az újabb időből egy lengyel lelkész önfeláldozását, kit a gyónás titkának megőrzése miatt Szibériába száműztek. Beszéde végén megindító szavakkal fordult a — sajnos — csak csekély számban megjelent férfiakhoz és kérte őket, hogy a szent böjtnek a most megkezdett bűnbánati idejében tegyenek eleget talán már huzamosabb idő óta elmulasztott gyónási kötelezettségüknek, hogy így részesülhessenek abban a kegyelemben és

békében, melyet az Üdvözítő ebben a vigasztaló szentségben keserves kínszenvedése árán szerzett.

Már jól előrehaladt az idő, mikor Montmoulin abbé levethette a miseruhát és rövid hálaadó ima után szobájába vonulhatott, ahol egy majdnem egészen kihűlt csésze kávé várakozott rá. Hívei közül sokan fölkeresték: a legkülönbözőbb ügyekben vigasztalást, segítséget és útbaigazítást kértek tőle.

Takarítónője, az öreg Zsuzsi, végre áthozta egyszerű ebédjét az „Olajfához” címzett vendéglőből. Saját háztartást nem vezetett, azzal várni akart addig, míg édesanyjának tisztességesen berendezett lakást ajánlhat fel.

Zsuzsi már közeljárt a hetven évhez. Hűséges, jó lélek volt és mindent megtett, hogy plébános urának kedvét keresse és amennyire lehet, a fáradságtól és apró kellemetlenségektől megkímélje.

Miután a jó öreg asszony föltálalta a levest, jó étvágyat kívánt urának s így szólt:

— Jaj de szépen beszélt máma a plébános úr a gyónás titkáról. Arról, hogy a papnak inkább meg kell halnia, semhogy csak egyetlenegy bűnt is eláruljon. Hát még az a szép példa Nepomuki Szent Jánosról, meg arról a lengyel papról! Kissé széjjelnéztem a templomban — úgy gondolom, ezzel nem vétkeztem súlyosan, hiszen csak azért tettem, hogy épüljek — s láttam, hogy a nép könnyezett. Bizony, sajnós, sem a bíró, sem a jegyző, sem a többi nem volt ott, akikre pedig legjobban rájuk fért volna, amit mondani tettset. Azok most csak a választásokkal törődnek. Csak a harangozó vigyorgott gúnyosan a sekrestyeajtóban, a helyett, hogy megszívlelte volna a szép szentbeszédet és eszébe jutott volna végre-valahára meggyónni.

— De Zsuzsi, — felelte a pap — a szép szavak még nem térítik meg a szíveket! Imádkozzék értük buzgón; ez többet használ, mint minden sopánkodás a bűnösök megátalkodottságán. A jó Isten türelmes és irgalmas, Ő megtéríti a tévelygőket is.

— Én Istenem! Utóbb még én vétkeztem, pedig csak azt mondtam, hogy milyen szépen beszélt. Nem parancsol még a pecsenyéből? — Bizonyosan kemény és rágós megint. De Uramisten, hogy lesz meg majd ilyen kevés étellel?

— Egészen jól, Zsuzsi. Csak hagyjon most egy kicsit magamra, hogy elkészülhessek a keresztény oktatásra. Ez még fontosabb a prédikációnál — mondta Montmoulin abbé és mosolyogva tekintett a gondoskodó öreg után, aki fejét csóválva vitte ki az ajtón a tányérokat.

Elővette a katekizmust és egy példagyűjteményt, s fejét kezére támasztva újra átgondolta előadását. A fiatal, halvány arc komolysága ellenére is elárulta vidám természetét, melyet egy tiszta, a tanulmányok és jámborság gyakorlatai között eltöltött ifjúkor megnesesített.

A paphoz egészen illett egyszerű lakása. A falat régi faragványok ékesítették. E remek antik faragványokhoz nem nagyon illett a szegény falusi pap közön-séges fenyőfa íróasztala, fényezetlen könyvvállványa s az összes többi bútort. De ezt a szegénységet vidám-ság és megelégedettség édesítette meg. Szent béke honolt a szegény pap körül; zavartalannak látszó béke és nyugalom, amellyel nem férték meg a balsejtelmek, mert feldúlhatatlannak s az élet közelgő viharaival szemben biztosan ellenállónak tetszett...

A harangszó csakhamar ismét a templomba hívta a plébánost és buzgósága késő délutánig ott tartotta.

Nem csoda tehát, amikor végre karosszékebe dőlt, a nyitott ablakon át beözönlött tavaszi levegőtől majdnem elszunnyadt. De megdörzsölte a szemét és így szólt:

— Micsoda? Világos nappal aludni? Nem, ahhoz én még fiatal vagyok! Még van annyi időm, hogy átnézzem a Szent József Társulat számadásait és meg-számláljam a pénzt, amit Blanchardné asszony elő-dömnél és nálam letétbe helyezett. Hiszen holnap át akarja venni ezt a nagy összeget. Hála Istennek, hogy

a kórház építését már megkezdik! De hogy is volt az lehetséges, hogy a jó Blanchard asszony és társai ilyen nagy összeget összegyűjthettek! Franciaországban még mindig nagy a jótékonyság s ez talán megszerzi nekünk Isten kegyelmét és a régi vallásos jámborság felújulását.

Kinyitotta íróasztalát. Rövid ideig olvasgatta a jegyzéket, magában számígtatott, azután óvatosan és figyelmesen — kiolvasta az összeget az asztalra.

— Nyolcvan darab százfrankos bankjegy, az 8000 frank, 50 darab húszfrankos bankjegy az 1000 frank, összesen 9000 frank bankjegyben. 75 darab húszfrankos arany az 10,500 frank és 215 száz sous az 1075 frank és négyszázhuszonöt frank aprópénzben... Csekélység, mindössze 12,000 frank, amit Blanchard asszony a napokban átvesz. Ennyi pénzt együtt még nem láttam asztalomon. És újra hozzálátott a tíz sousból álló tekercsek megolvasásához. Elmerült ebbe a szokatlan foglalkozásba és észre sem vette, hogy már kétszer kopogtak az ajtón. Mikor már harmadszor, meglehetősen hangosan kopogtak, majdnem ijedt hangon kiáltotta:

— Tessék!

A harangozó lépett be s nagyot nézett, mikor az asztalon meglátta a sok pénzt.

— Teringette! — kiáltott fel önfeledten és sóvár pillantásokkal majd elnyelte a bankjegyeket, a csillogó aranyakat és a nagyhalom ezüstpénzt. De gyorsan hozzátette:

— Bocsánatot kérek, plébános úr... Sohase hittem volna, hogy főtisztelendőséged ilyen gazdag.

— Egy árva fillér se az enyém ebből a nagy összegből — válaszolt Montmoulin abbé, akinek láthatóan nemigen tetszett, hogy éppen a sekrestyés lepte meg ilyen nagy összeg megolvasásánál.

Nem bízott ebben a meglehetősen rovott előéletű emberben. Negyven év körüli, erőteljes ember volt, de kiélt vonásai tíz évvel idősebbnek mutatták. Tekintete ravasz és nyugtalan, hetykén felpödört bajusza be-

árnyékolta gúnyosan mosolygó ajkait és csak növelte könnyelmű és vásott kinézését. Még ellenszenvesebbé tette az a széles forradás, mely jobb szemöldökétől borvirágos orrán át a bal orcájáig vonult. Inkább mezei csösznek, mint templomszolgának gondolta volna az ember.

— Loser — ez volt a neve — németlotharingiai származású volt. A háború folyamán a francia fölkelő csapatok soraiban a németek ellen harcolt. Jutalmul érdemjelet kapott és jogot polgári hivatalok viselésére. Különböző hivatalokra alkalmazták, de hanyagsága miatt mindenünnen el kellett bocsátani. Bolyongásai közben Provenceba is eljutott és itt megnyerte a ste.-victoírei polgármester kegyét, éppen mikor egy évvel ezelőtt új templomszolgát keresett. A „felvilágosodott” vallásellenes polgármester följánlotta a „vitéz lotharingiai”-nak a sekrestyési állást.

— Habár soha életemben ki nem állhattam a papokat, — fitymálta a dolgot a vén felkelő — de ha más nincs, ezzel is beérem.

És mivel jobb állás nem kínálkozott számára, a plébános ellenére a polgármester pártfogása alatt megmaradt sekrestyésnek.

A mohó, tétova tekintet, mellyel ez a ravasz fickó a pénzre meredt, szinte megijesztette a lelkézt. Hirtelen fölillant elméjében az a gondolat, hogy a tágas zárdaépületben magánosan van ezzel az emberrel, akinek a kezéhez vér tapad. S az is bizonytalan, vajjon segélykiáltását meghallanák-e a közeli szomszédok?... Önkénytelenül felugrott. A pénz és a sekrestyés közé állt, maga elé tolva a széket, hogy szükség esetén legalább valami fedezéke és védelmi eszköze legyen.

— Ez a pénz nem az enyém, hanem a Szent József-Társulaté és az új kórház építésére van szánva. Blanchard asszony holnap vagy holnapután eljön érte...

Gúnyos mosoly jelent meg Loser ajkán, mert nagyon is észrevette a plébános zavarát.

— Ó, — mondta — főtisztelendőségednek nincs

miért megijednie. Nem nézem „burkus”-nak, akinek életét kioltottam — azt csak a háborúban és a hazáért tettem! Békében a legártatlanabb ember vagyok a világon, még a légynek se véték — ezt becsületemre mondom! És mivel ez a pénz a szegényeké és betegeké, lelkiismeretem nem is engedi meg, hogy csak egy fillért is kérjek belőle... És látja, plébános úr, ön mégis olyan elvetemedettnek gondol, hogy képes volnék elcsenni vagy erőszakkal elrabolni ezeket a gyönyörű színes százfrankos bankókat... Szégyelje magát, plébános úr! Komolyan megharagudhatnám vakmerő ítélete miatt... Igaz, nem tartozom a „jámborok” közé, húsz-huszonöt év óta sem nem gyóntam, sem nem áldoztam, ... sőt a szentgyónásról mondott csodaszép prédikációja után se teszem. De azért Loser Artúr mégis becsületes ember! — S a méltatlankodás sértett hangjával színésziesen a szívére tette kezét...

— Kedves Loser, nagyon sajnálom, ha gondolatban elítéltem. De mondja csak őszintén, hogy lehet olyan emberről jót föltételezni, aki Isten és halhatatlan lelke iránt való legszentebb kötelességeit húsz vagy huszonöt éven át elhanyagolja?

— Ma már eleget prédikált, plébános úr! — Isten? Hát annyira bizonyos az, hogy Isten létezik? És ha létezik, bizonyos-e, hogy törődik velünk, nyomorult emberekkel... Halhatatlan lélek?! Azt a véleményyt, hogy ilyen jószág is van a testünkben, a tudomány már rég megcáfolta. No de nem azért jöttem ide, hogy ilyen dolgokról vitakozzam. Plébános úrnak van Istene és halhatatlan lelke, — mert úgy kívánja az üzlete!

— Loser, megfélelkezik magáról! — szólott Montmoulin abbé, nagynehezen küzdve le a jogos fölháborodását. — Mit is akar maga tulajdonképpen?

— Igaz, a templom és a szegények nagy kincsének megpillantása miatt egészen megfélelkeztem arról, amiért jövök — mondotta Loser. — Szabadságot kérnék jövő szombatig. Marseillebe szeretnék utazni, ahol egy jóbarátom a sekrestyéskedésnél alkalmasabb

foglalkozást kínál számomra. Hová is tettem a levelet? — szólta a zsebeiben keresgélve.

— Ne bántsa, Loser, nem szükséges, hogy előmutassa — válaszolt a lelkész. — Menjen csak Mar-seillebe és járjon szerencsével! — Az öreg Zsuzsi majd kinyitja a templomot, tegye a kulcsokat a konyhaasztalra. Mikor akar indulni?

— Még ma este... Bizonyára elérem még az aixi éjjeli vonatot. Köszönöm kegyes engedélyét... És mivel látom, hogy főtisztelendőségednél oly sok a pénz, egy kis kölcsönt kérnék. — Csekélység az egész, — csupán 100 frankot, a sok bankó közül csak egyetlenegy.

— Már mondtam magának, hogy a pénz nem az enyém. De ha egy kis ajándékkal megelégszik az én szegényes tárcámból; itt van — mondta a plébános, odanyujtva a sekrestyésnek egy ötfrankost, csakhogy szabaduljon tőle.

— Elfogadom, mint jól megszolgált fizetésemet — szólta Loser a pénzt mellényzsebébe dugva. — Alamizsnát nem fogadok el. Loser Artúr nem koldus. Különben nemsokára vége lesz pénzzavaromnak. Nagy örökséget várok. Lotharingiában halálán van egy nagyon gazdag nagynéném. Ajánlom magam, plébános úr!

Mereven meghajtotta magát s még egy sóvár tekintetet vetve az asztalon levő pénzre, eltávozott.

— Hála Istennek, hogy elment ez a kellemetlen ember — lélekzett föl megkönnyebbülve a plébános. — Szívemből örülök, hogy ma este elutazik. Veszélyes egyedül tölteni vele az éjtszakát a zárdában, miután tudja, hogy olyan sok pénz van íróasztalomban. Isten bocsássa meg, ha vakmerően ítélek, de nem tudok bízni ebben az emberben. Ez képes volna arra is, hogy a látszat kedvéért elutazzon és éjjel titkon visszatérjen... Talán jó lenne elvinni a pénzt a polgármesterhez s így talán ki is békülne velem, hiszen mindig ellenségesen kezel.

Újra megolvasta s egy piros-fehér csíkos zseb-

kendőbe kötötte a pénzt és egyelőre az íróasztalába zárta. Mikor a kulcsot ki akarta húzni fiókjából, a nyitott ablakon át csengő, vidám gyermekhang ütötte meg fülét és kitekintve látta, hogy az udvaron át édesanyja jön nővérének gyermekeivel.

— Anyám, édesanyám, igazán te vagy az? — kiáltotta az örömtől ragyogó arccal.

— Amint látod, én vagyok, Ferencem és remélem, hogy egészségben és boldogan talállak — hangzott föl az udvarról.

A gyermekek is üdvözölték nagybátyjukat. A lelkes nyitva hagyva szobájának ajtaját, a hosszú sötét folyosón át a lépcsőhöz sietett. Gyermeki szeretettel ölelte és csókolta meg anyját; aztán a sötét csarnokból a világos keresztfolyosóra vezetve, fürkészve nézegette a drága arcot; mert hónapok óta nem látta anyját és csak nővérétől hallotta, hogy többízben betegeskedett.

— Ugy-e a tél nem fiatalított rajtam? — mondta mosolyogva édesanyja. — Látod a csúnya ráncokat? És a hajam már majdnem egészen megöszül. — Sír-
virágnak hívják az ősz haját.

— No, de az nagyon jól illik hozzád. Az arcod barázdáit majd kisimítjuk és gondunk lesz rá, hogy jószínből lássuk nemsokára — mondá Montmoulin abbé. — Jó hírrel örvendeztetlek meg. Néhány hét múlva pompásan berendezhetem szobádat. De most menjünk fel. Egy-kettőre készen lesz a kávé. Károly, siess a pékhez, hozz fehér kenyeret és egy csomó perecet! Nesze, itt a pénz! És te, Juliska, ezalatt segítesz a nagymamának kávéfőzni.

— Magam is tudok kávéfőzni, de még milyen kitűnőt — dicsekedett a kisleány. A fiú: „Hajrá, perecet!” kiáltással futott a faluba.

A plébános szobájába vezette az édesanyját. Loser ezalatt a szoba közelében leleselkedett. A folyosó sok sötét fülkéje igen alkalmas volt erre. A régi zárdának a hegy felé nyúló hátsó része patkóalakú volt, melynek két oldala a templomot és templomnak megfelelő másik szárnyát széles homlokzattal kötötte össze.

sze. A plébános lakása a homlokzat jobbsarkában lévő tágas szoba volt, itt találkoztak a templomba és az épület jobb oldalszárnyához vezető folyosók. Régen az apátnő lakása volt ez, innen a jobb és bal épület-részbe vezető folyosókra elláthatott s így a cellák ket-tős sorát könnyen áttekinthette. Közvetlenül lakószo-bája mellett volt hálószobája, melybe csak a lakószo-bából lehetett bemenni. A plébános szobájával szem-ben, ahol a két folyosó keresztezte egymást, kis sötét fülke volt, melyből két ajtó nyílt a keresztfolyosókba, mely azelőtt a betegszoba konyhája lehetett. Teljesen megfelelt ez a plébános szerény háztartásának, mert a zárda nagy konyhája a földszint egyik boltozatos csar-nokában volt.

Losér a plébánosnál tett látogatása után e kis konyhában húzódott meg. Mindent pontosan megvizs-gált ott s mikor a kulcsokat letette a konyhaasztalra, ki-húzta az asztalfiókokat is és átkutatta azok tartalmát. Nagy, éles késen akadt meg a szeme, melynek fekete nyelén kis ezüst lemezbe az F. M. betűk voltak be-vésve. Megtapintotta ujjával a kés hegyét és élét s ezt mormogta:

— Éles, borotvaéles!

Majd mint egy tört, kezébe vette a kést és meg-forgatta a levegőben. Azután óvatosan letette helyére és betolta a fiókot.

— Nincs szükségem rá, — mondta — habár ez talán a legegyszerűbb lenne, de egy csepp kedvem sincs most vérontásra.

Ekkor hallotta, hogy a plébános az ablakon át hangosan köszöntötte látogatóit és látta, ahogy a fo-lyosón át a lépcsőhöz siet. Abban a biztos tudatban, hogy a kölcsönös üdvözléssel némi idő eltelik, a plébá-nos nyitott szobájába osont.

— Átkozott dolog! — dörmögte magában — már mindent elrakott! ... De nini, a kulcs itt van az író-asztalban, lássuk csak! Csakugyan itt van az egész pénz, takarosan kendőbe kötve, szinte ajánlkozik, hogy elvigyem! Elvigyem? ...

Már megfogta a kendőt. De ravaszsága ez egyszer legyőzte szenvedélyét. Még ma este észrevennék és én nem menekülnék meg a csendőröktől.

— Ne légy bolond, Loser Artúr, a pénz amúgy sem siklik ki kezedből. Csakhogy itt ügyesebben kell eljárni.

Ezzel, bár nem szívesen, eleresztette a kendőt és bezárta az íróasztalt.

— De a kulcsot azért elviszem. Ez nagyon is megkönnyítheti tervem megvalósítását... Ha észreveszi is, azt gondolhatja, hogy a sietségben félretette vagy elvesztette.

Alighogy Loser a kulcsot mellényzsebébe dugta és még egy fürkésző pillantást vetett a plébános hálószobájára s a folyosón át ismét a sötét konyhába surrant, máris hallotta, hogy a kis Juliska dalolva jön fel a lépcsőn. Sietve befordult hát a Szent Magdolnáról nevezett lakosztályba és egy csigalépcsőn az alsó emeletre jutott. Innét közvetlenül a kapu mellett levő szobájába zárkózott, hogy teljes nyugalommal átgondolja tervét. Egy órával később kalappal, bottal és egy kis táskával a vállán útrakészen elhagyta a szobát. Az ajtót bezárta és a nehéz, ósdi kulcsot magához vette.

Az „Arany rózsához” címzett falusi kocsmának vette útját. Ezt vasárnaponként sokan látogatták. Ma is zsúfolásig tele volt a csapszék és Carillon apó fekete bársonysipkával kopasz fején és tiszta fehér kötényével serényen forgolódott a vendégek között!

— Hohó, itt jön a mi sekrestyésünk! Hát csak nem bírta megtéríteni a plébános nagybőjti prédikációja?... De mit látok? Kalap, bot, táskák? Hova készül? — kiáltott a korcsmáros a belépő felé.

— Marseillebe, az esti vonattal — felelte Loser oly hangosan, hogy mindnyájan meghallhatták. — Egy kis örökségre tettem szert, Lotharingiában meghalt egy öreg és igen gazdag nagynéném. A javarésze persze papzsákba vándorol, mert a jó együgyű lélek a jámborokhoz tartozott. De valami csekélység, úgy 40—50,000 frank mégis jutott az istentelen unokaöccsnek

is. És most a gonosz poroszok nem akarják a pénzt kiszolgáltatni, mert természetesen még élénken emlékeznek Loser Artúrra, aki tőlük Bar le Duc mellett elragadta a több ezrest tartalmazó hadipénztárt és ráadásul a fontenay hidat az orruk előtt légberöpítette! ... Azért hát valami ügyvédhez kell fordulnom és így egy hétbe is belekerülhet, míg hazajövök.

Ez a hír villámcsapásként hatott a kocsmá vendégeire. Szerencsét kívántak neki az örökséghez és azt kiabálták, forduljon egyenesen a marseillei prefektushoz vagy a köztársaság elnökéhez, a parlamenthez. Háborút kell üzenni a porosznak, ha a pénzt huszonnégy óra alatt az utolsó fillérig ki nem fizeti. Most már Loser attól tartott, hogy túllőtt a célon és kérvényezte a jó embereket, hogy az ő érdekében egyelőre hallgassanak. Majd csak meghúnyázkodnak a berliniek, ha megkapják az átiratot valami híres francia ügyvédtől. Azután előhúzta lakása kulcsát a kolostor kapukulcsával együtt és azzal a kéréssel adta át a kocsmárosnak, hogy míg visszatér, tartsa magánál a kulcsokat. És távozni akart, de Carillon úr nem egykönnyen engedte el.

— Még elég ideje van az esti vonatig — mondta neki — és Loser úr csak megtisztel azzal, ha saját egészségére és örökösödési ügyének szerencsés kimenetelére velem és kedves vendégeimmel megiszik egy pohár bort. Loser urat mindig hazafinak, hősnek tartottam. Az a dicső sebhely az arcán sokkal magasabb dísz, mint a kerületi prefektus becsületrendszalagja. Hiszen ez sohasem állott ellenséggel szemben! Loser urat mindig felvilágosodott embernek tartottam, ha a klerikalizmus és a fanatizmus szolgálatára kényszeredett is, felülemelkedett a babona sötétségén. Loser úr szerencséjének és boldogságának tetőpontján ne feledkezzen meg sainte-victoírei régi barátairól! Loser úr, engedje meg, hogy ezt a poharat egészségére üritsem!

Sohase ismerték azelőtt Losert másnak, mint henyé, istentelen, istenkáromló embernek. De most mind-

nyájan zajos „éljen”-be törtek ki. A kocsmáros szónoki remeklésével maga is megelégedve, összes vendégeivel kezét szorította s helyet foglalt az asztalfőn Loser mellett.

Lassanként bealkonyodott, még mielőtt a sekrestyés elment volna az „Arany rózsából”. Aztán néhány legény elkísérte Quatre-Brasig, ahonnét a legrövidebb úton Aix felé indult.

Tervek és sejtelmek

Montmuolin abbé karosszékre ültette koros édesanyját, aki anyai gonddal vizsgálgatta s nagyobb kiméltre intette fiát.

— A jövőben a mama maga örködhetik fiának egészségén — biztatta mosolyogva. — Ha megpihen-tél egy kissé és megittad kávédat, együtt választjuk ki a cellákat számodra.

— Gyerünk most mindjárt — szólt Montmoulinné. — Nem vagyok fáradt, s ha a gyerekek is itt lesznek, már nem lehet értelmes szót váltani... Természetesen hozzád közel szeretnék lakni.

Az abbé édesanyját a „Magdolna-szárny” két legelső cellájába vezette, de az anya a középső részben levő két cellát választotta, mert ezek közvetlenül a fia hálószo-bája mellett voltak.

— Minden eshetőségre számítani kell — mon-dotta. — Nekünk öregeknek komolyan kell a halálra gondolnunk és itt csak a falon kell kopognom, ha esetleg valami baj ér.

— Ahogy jobbnak látod, édesanyám!... A többi cella valamivel nagyobb és világosabb. De azért ezt is szépen berendezzük. Holnap hivatom a kőművest és kárpitost s a bőjt közepe táján már hozzám költöz-hetsz. Akkor csendes, szép napokat élsz majd, feledve a nehéz idöket, amelyekkel a jó Isten próbára akart tenni.

— Édes jó fiam! — kiáltott a boldog anya — s lopva egy könnycseppet törölt ki szeméből. — Azt tudtam mindig, hogy szeretsz. De hogy telik majd mindenre csekély jóvedelmedből?

— Légy nyugodt, édesanyám! Blanchardné, a Szent József-egylet elnöknője, egy veled körülbelül

egykorú, jómódú és jótékony özvegy, tekintélyes összeget ajánlott fel, hogy jobban berendezkedhessem. Előre örül a jó asszony, hogy veled megismerkedhetik. Tehát félre a gonddal anyácskám! De most menjünk: a kávé úgylátszik, elkészült; hallom a Juliska hangját!

— Csak legalább itt volna már az az ügyetlen fiú a kenyérrel! — türelmetlenkedett Juliska.

— Itt van már — mondta Károly, amint egy pereccel teletömött papírzacskót a hóna alatt meg egy cipőt hozott s belépett az ajtón. — És talán nem is olyan ügyetlen fiú ez a Károly. Tessék bácsi, itt a pénz, amit a pék visszaadott, de azt mondta, hogy egy sou belőle az enyém.

— És azért cukrot akarsz venni, Károly? — kérdezte mosolyogva az abbé, s két soust adott neki.

— Nem, bácsi! Ezt a perselybe teszem a pogány gyermekek számára, hogy akkorára már minél több keresztény legyen, mire én megyek hírhirdetőnek a távoli szigetekre.

— Helyes, Károly! Ezért még két soust kapsz — hagyta rá a plébános.

— Én is kérek két soust a finom kávéért — könnyörgött a lány.

— Nagyon jogosan — mosolygott a nagybátyja. És te is a perselybe akarod tenni?

— Istenem, csak nem megyek azokra a szigetekre, a borzasztó emberevők közel!

— Jól van, no, — nevetett az abbé — de hozd be azt a kitűnő kávé!

Nemsokára mind a négyen asztalhoz ültek és jóízűen szürcsölték az illatos kávé!

— Ha készen vagytok, gyermekek, átnézhetitek a cellákat s választhattok magatoknak szobát a szünidőre.

— Éljen! Ez aztán az öröm! — kiáltott Károly. — Gyere Juliska.

— Jól van, veled megyek, de együtt maradjunk, mert félek a sötét folyosókon és rideg cellákban —

mondta a kislány. — De külön szoba nem kell nekem. Ugy-e édes nagymama, megengeded, hogy a szünidőben nálad aludjam, mert meghalnék félelmemben, ha itt nélkülöd kellene aludnom. Arra a huszonkét apácára kell gondolnom, akiket itt fejezték le, a zárda udvarán. Az öreg Zsuzsi mesélte, hogy még most is körmenetben vonulnak a folyosókon át és mindegyik a tenyerén hordja levágott fejét — huh! Ezért alszik Zsuzsi is az „Olajfa“-vendéglőben. A világ minden kincséért sem töltene itt egy éjszakát.

— Ilyen babonás dolgokat nem kellene az öreg Zsuzsinak mesélnie, gyermekem — mondta rá a plébános. — A jámbor apácákat nem itt fejezték le, hanem az aixi vásártéren. De tőlük nem kell félned, mert ők szentek s a mennyországban vannak.

Míg a gyerekek megkezdték kutatásukat a régi kolostorban, az anya és fia egymás mellett ülve bizalmasan beszélgettek a szomorú multról és a jobb sorsal biztató jövőről.

— Nem tudom, — mondta Montmoulinné — ennek a kolostornak komor benyomása hat-e rám, vagy talán az elmúlt megpróbáltatások utóhatása, — de alig merek bízni a szebb napokban. Úgy érzem, hogy valami újabb szerencsétlenség lebeg a fejünk fölött.

— Mindig Isten kezében vagyunk — felelte a fia — s ha újabb szerencsétlenségeket küldene ránk, majd csak elviseljük az ő segítségével azokat is. De nincs semmi okunk aggodalomra. Állásom jó, híveim többsége szeret, személyes ellenségeim nincsenek. Egyházunk ellenségei természetesen nem jóakaróim, de nem árthatnak nekem, ha teljesítem kötelességemet.

— Egyházi előjáróim szeretnek s épp tegnap kaptam az érseki helynök úrtól egy elismerő levelet, a lelkeskedő papság folyóiratában közölt dolgaimért. Mindezt azért mondom, hogy megnyugtassalak. Sőt megkínált tanári állással is a nagyszemináriumban, de én jobban szeretek itt a csendes faluban élni a lelkeskedésnek és tanulmányaimnak. S a szemináriumban le kellene mondanom arról az örömről is, hogy te

nálam légy, hogy némikép megháláljam mindazt, amit hosszú tanulmányi időm alatt értem tétél. Ne aggódjál tehát, anyácskám! . . .

Hirtelen megszólalt a csengetyű. Montmoulin abbé kikémlelt az ablakon. Egy fiú állt a kolostor ajtaja előtt. A hegyi lakók módjára volt öltözve.

— Valószínűleg beteghez hívnak, — mondotta a plébános kissé idegesen — rendesen a legalkalmatlannabb időben jönnek értem.

Kikiáltott a folyosóra, hogy Károly nyissa ki az ajtót. Néhány perc múlva megjelent a két gyermek a jövevénnel, aki csakugyan egy távol fekvő hegyi lakba hívta az abbét.

— Anyám azt mondta, hogy siessen plébános úr, különben meghal az édesapám, mielőtt felvenné a szentkenet szentségét és magához venné az Úr szent Testét — zokogta a gyermek.

— Rögtön megyek, kedves gyermekem! Azonnal megyek! Anyám, látod, el kell búcsúznom tőled . . . De most jut eszembe Blanchard asszony pénze! Mégsem szabad a házat egészen őrizetlenül hagynom . . . Szent József, adj valami jótanácsot! . . . Nem vihetem már a pénzt a polgármesterhez s a szomszédok közül sem kérhetek föl senkit, hogy vigyázzon rá. Nincs is rá idő! A beteg lelki üdvössége veszélyben forog s ez előbbre való, mint a pénz biztonsága . . . Édesanyám, szívességet tennél vele, ha itt maradnál éjjelre a gyerekekkel. Nagy összeg van az íróasztalomban elzárva s nem szívesen hagyom minden felügyelet nélkül az üres házban. Rendezkedjetek el az éjjelre, amint jónak látjátok — nekem most papi kötelességemet kell teljesítenem.

— Szívesen, ha a szükség így kívánja — mondta ijedten az asszony. — De talán jobb volna, ha a pénzt hálózobádba vinnénk, ahol jobban bezárkózhatunk s nagyobb biztonságban lehetünk, mint ebben a szobában.

— Jól van, teljesen tetszéstekre bízom. Itt a kulcs . . . de hová is tettem? A kezemben volt, mikor

megjöttetek... Mindegy! Nem érek rá most keresni. Vigyük át az íróasztalt a hálószobába, nem nehéz.

S ekkor hirtelen gyanú támadt az abbé lelkében.

— Talán a Loser? — mondta magában — de győződjünk meg előbb, vajjon helyén van-e az öszszeg? Károly, hozd ki gyorsan a ruhásszekrényem kulcsát a hálószobából!... Ez is nyitja az asztalt!

Ez a néhány perc is hosszú volt a lelkésznek. Végre kinyílt az asztalfiók és megkönnyebbülve sóhajtott föl, mikor meglátta a kendőt, melybe a nagy öszszeget kötötte.

— Tehát ismét alaptalanul gyanakodtam — mondta magában. De most már ne késsünk egy pillanattig sem!

— Fiam, te velem jössz a templomba, ahonnan a szentelt olajat s a legméltóságosabb Oltáriszentséget elhozom — és előttem viszed a lámpást. Te pedig, Károly, fogd a templom kulcsait, ott vannak a konyhaasztalon s zárd be utánunk a templom ajtaját. A kapukulcs nálam van. Edesanyám, tetszésed szerint rendezkedjél el...

Mennyire van innen a lakástok? — kérdezte a fiútól.

— Sietve megteszem egy óra alatt!

— Igen, de te úgy ugrálsz, mint a zerge s jól ismered az utakat... Éjfél vagy talán reggel is lesz, mire visszatérek... Feküdjetek hát le nyugodtan és számomra csak egy gyapjútakarót készíttetek ki. Már sokszor aludtam így a támlásszékekben... Most Isten velünk! Szent angyalai őrökdenek felettünk!

S erre Montmoulin abbé a két fiúval a majdnem teljesen sötét folyosón át a templomba sietett. A folyosó végén levő oratóriumból az oltárra lehetett látni, mely előtt az öröklámpa égett. Az oratóriumból szűk csigalépcső vezetett a sekrestyébe. Itt a pap sietve előkészítette a beteg ellátásához szükséges dolgokat, azután pedig az oltárhoz lépett, hol az áldoztató kehelyből szent Ostyát tett a megaranyozott szelencébe. Beloit az égő lámpással a pap előtt ment.

Ez nagy tisztelettel vitte az Oltáriszentségben elrejtett Istent, jövődő Biráját, s Károly ájtatosan imádkozva követte őket a templom ajtajáig. A pap és ministránsa eltűntek az esti szürkületben, Károly pedig bezárta a templomajtót.

A fiú a sötét templomon keresztül, melyben csak az öröklámpa terjesztett némi bizonytalan világosságot, visszament a sekrestyébe. A templomban nem félt nagyon; az oltárra nézett s így szólt magában: „Itt lakik a jó Isten.” A sekrestyében azonban nagy félelem fogta el és nem tudta magát rászánni, hogy gyertyavilág nélkül menjen fel a csigalépcsőn az oratóriumba. Eszébe jutott, hogy az oltáron van gyertya; ezt az öröklámpánál meggyújtotta és összeszedve minden bátorságát — fölfelé indult a lépcsőig. Kezét a gyertyalángja elé tartva, gyorsan haladt fölfelé. A lépcső közepe táján egy ajtóra bukkant, az oratórium ajtajának nézte s benyitotta.

A sekrestye mellékkamrájába jutott, ahol mindenféle állványokat, gyertyatartókat, körmeneti keresztek és egyéb templomi szereket tartogattak. Az első, ami a fiú szemébe öltött, a halotti lepel és egy fekete posztóra festett koponya volt... Nagyot sikoltva el ejtette Károly a gyertyát és onnan rohant föl az oratóriumba, onnan pedig a folyosón át a plébános szobájába. Csak nagynehezen tudta a nagymama megnyugtatóni megrémült unokáját, mert halásápadtan s minden tagjában reszketve azt erősítette, hogy egy halott jelent meg neki.

A kislányt is annyira megijesztette ez az elbeszélés, hogy sírva kérte a nagymamát, menjenek haza.

Montmoulinnét magát is valamelyes borzongással töltötte el a pusztá kolostor. De megígérte fiának, hogy őrizni fogja a házat s a nagy pénzösszeget. Végre úgy határozott, hogy a gyermekeket Quatre Bras-vendéglőbe küldi, ahol még megtalálhatják Le Noire urat, ő meg, Isten nevében, majd egyedül tölti az éjszakát.

— Gyorsan, — szólt — siessetek mind a ketten a vendéglőbe, ahol leszállottunk s kérjétek meg

Le Noire urat, vigyen magával benneteket. Mondjátok neki, hogy vigyáznom kell a házra... A sok pénzről azonban ne szóljatok neki semmit.

Mikor bezárta a kaput a gyermekek után, nehéz szívvel ment vissza fia lakására.

— Majdnem úgy félek, mint a kis Károly — mondta. — Ezután kivette a fiókból a kendőt, melybe a pénz be volt kötve. De nehéz — mondta magában s önkénytelenül is az ajtóra nézett, vajjon be van-e zárva. Gyorsan bevitte a hálósobába, ahol a fia ágyába rejtette.

— Csak jó vége legyen! — sóhajtotta. — Ha valami gonosz ember tudná, hogy egyedül vagyok a kolostorban ennyi pénzzel! Még gondolni sem merék rá!

Aztán fel és alá járkált a szobában és a rózsafüzért imádkozta a megholtakért. Elhatározta, hogy felöltözve fekszik le fia ágyára és ébren várja, míg visszatér. Bereteszelte a hálósoba ajtaját, a másik szobáét nem zárta be, hogy visszatérő fia akadálytalanul jöhessen be. Sokáig álmatlanul feküdt az ágyon; végre félálomba merült. Erős szélroham rázta meg az ablakot. Az asszony felugrott. — Talán az ablakon akart betörni valaki? — Nem, az idő változott meg hirtelen... A Mistral, az erős északkeleti szél, mely a Rhone völgyét végigseperve annyiszor zavarja meg hideg esővel és zord napokkal Provence kora tavaszát. Az eső már verdesni kezdte az ablaktáblákat.

— Szegény fiam, — aggódott a jó anya — csak valami komoly baja ne essék ebben a rút időben.

Gyertyát gyújtott s megnézte a faliórát; tizenegyre járt az idő. Mégegyszer lefeküdt az ágyra, rövid idő múlva újból elszenderült. Majd hirtelen megint fölriadt, mert a szomszéd szoba felől gyanús zaj ütötte meg fülét. Úgy tetszett neki, mintha valaki a hálósoba ajtaját feszegetné.

— Te vagy az, Ferenc? — kérdezte Montmoulinné.

Rögtön csend állt be.

— Valószínűleg tévedtem — nyugodott meg végre és reggelig tartó mély álomba merült.

A megkísérelt rablás

Loser a két gyermekkel majdnem egyidejűleg érkezett a quatre-brasi vendéglőbe s hallotta, amint Károly és Juliska nagynehezen felvilágosították Le Noire pékmestert, miért maradt ma éjjel a nagymama a kolostorban s miért küldi őt és testvérét Aixba. A „halott” említésekor, aki a fiúcska szerint igazán megjelent, a józan pékmester hitetlenül rázta fejét. Hogy a két apróság félt az éjt a kolostorban tölteni, az kétségkívül elég ok volt rá, hogy visszatérnek Aixba. De sehogy sem magyarázta meg a nagymamájuk ottmaradását.

— Igaz, — mondta Károly — a bácsinak sok, nagyon sok pénze van az asztalfiókjában.

— De hiszen ezt nem szabad elmondanunk — szakította félbe öccsét Juliska.

— Már miért nem? — kiáltotta a fiú. — Le Noire úr úgysem lopja el!

— Ebben igazad van! Azt ugyan nem teszem! — nevetett jóízűen a pékmester. — De most gyorsan szálljatok fel!

— Ezúttal a jobb- és baloldalamra ültök az első ülésre s majd meglátjátok, hogy kocog a pejlovam. Most már értem, miért küld titeket nagymamátok haza. De hiszen ő maga mondta ma reggel, hogy fia, a ti nagybátyátok... de mindegy, mi közöm hozzá!... Mi tetszik, uram?

Az utóbbi kérdést Loserhez intézte, aki közel állt s a beszélgetést hallgatta.

A kocsihoz lépett azzal a kéréssel, nem vinné-e el őt is Le Noire egy kis díj fejében Aixbe.

— Hol kapta ezt a különös sebhelyet az orrára? — kérdezte kissé bizalmatlanul a pékmester.

— Ezt, uram, az utolsó háborúban egy átkozott porosz huszártól kaptam.

— Akkor szálljon fel, uram, mégpedig az első ülésre. Ezt töviről-hegyire el kell, hogy mesélje... Károly, adj helyet az úrnak! Látod, a haza hősiek védőit mindenkor tisztelni kell...

Loser arra a helyre ült, melyet néhány órával ezelőtt Montmoulin asszony foglalt el s nyakra-főre mesélte a hőstetteket, amiket állítólag véghezvitt az utolsó háborúban. Meg is hódította egészen a hiszékeny pékmester szívét. Le Noire úr Aixben még nagy kerülőt is tett, hogy a sebhelyes hőst egész a pályaudvarig vihesse. Nemcsak a vitelbért nem fogadta el tőle, hanem az étterembe is bement vele, kettőjük számára egy üveg bordeauxit rendelt s a haza hősvédőjének egészségére ürítette poharát. Azután meg-
rázta Loser kezét s hallotta még, amint ez a pénztárhoz lépve, nagy hangon jegyet kért Marseilleig s azt is, hogy azt felelték neki, csak egy óra múlva indul a vonat. Negyedóra múlva Le Noire a két gyermeket letette anyjuk házánál és emelkedett hangulatban tért haza. Egész este csak a bátor, sebhelyes lotharingiai hőstetteiről beszélt.

E közben Loser ismét az étterembe ment, egy palack konyakot és élelmiszert vásárolt és fel-alá járkált a várótermekben. Gondja volt rá, hogy itt is lehetőleg feltűnjön. Végre ismételt sürgetés után jegyet vált-hatott. A vasúti tiszt bosszúsan mondta oda a nagy sebhelyes férfinak: rendeljen különvonatot, ha anyyira siet, mire Loser nevetve felelt:

— Ha az úr előlegezi a pénzt, szívesen bérelek különvonatot, mert csakugyan érdekemben áll, hogy minél előbb Marseillebe érjek...

Végre megérkezett a Marseillebe menő vonat és a sekrestyés a többi utassal együtt a zsúfolt vonat kocsijaihoz tolakodott.

— Tovább, tovább, hátul van még hely! — kiáltották a kalauzok és Loser a többiekkel együtt a fé-

nyesen kivilágított pályaudvaron a kijelölt irányba sietett, ahol csak kevés lámpa égett.

— Gyorsan, itt van még hely! — kiáltott a kalauz a jegyeket átlukasztva s a sekrestyést, kinek a sebhelye az ő figyelmét is magára vonta, az utolsó kocsiba tolta.

— Ma kevés időnk van — mondta a kalauz — s Loser és a többi beszálló után betette az ajtót. Majd más ajtóhoz sietett s a jegyeket kérte. A vonat fűtyentett és már el is indult. Míg az utasok a zsúfolt szakaszban helyet kerestek maguknak, Loser észrevétlenül kiosont a zűrzavarban a lassan tovahaladó vonatból és a többi vonat kocsisora közt minden felülés nélkül eltűnt a sötétben...

— Így ni, — mondta magában — hiszen minden a kívánságom szerint történt... Es most bizonyítsa be valaki, hogy az éjjel Ste. Victoireban voltam!... Legalább két tucat tanút hozhatok fel, hogy az éjjeli vonattal Marseillebe utaztam. A kalauzok közül ugyan egyik sem emlékszik majd arra, hogy útközben látott volna, de az ilyen túltömött vonatnál könnyen megesis. Mire a gyanú rám esne, a pénzzel már hegyenvölgyön túl leszek!... Most csak az a fő, hogy észrevétlenül Ste. Victoireba jussak. Kilenc óra, — pillantott a kivilágított vasúti órára — éjfélre könnyen elérek a zárdába és még hajnalhasadás előtt biztonságban lehetek zsákmányommal. A külváros sötét utcái felé indult és a nélkül, hogy valakivel találkozott volna, kijutott a szabadba.

Sebesen haladt Ste. Victoire felé. Csaknem elérte a falut, mikor az északkeleti szél meghozta a zivatart. Néhány esőcseppel csak megér a zsákmány — gondolta — s a zivatarral, esővel mitsem törődve, a régi zárda felé lopózkodott.

— Egy jó oldala mégis csak van ennek az időnek, — vigasztalta magát — a falu utcáján egy lélek sem jár most.

Csakugyan észrevétlenül érkezett a nagykiterjedésű épületig. A kapu, mely a belső udvarból nyílt

a kertbe, mindig be volt zárva, ő azonban tudta, hogy a földszinten van egy kitörött ablak s ezen keresztül könnyűszerrel bejuthat a régi nagy konyhába, melyet most olajsajtoltásra használnak. A sötétben üres hor-dók és mindenféle holmi között kis melléklépcső felé tapogatódzott, mely a Magdolna-szárny második eme-letére vezetett. Itt levetette cipőit. Jó ideig hallgatód-zott, majd halkán fölment a lépcsőn... Csend volt a zárdában, csak a szél süvöltött néha végig a puszta folyosókon...

Losert csaknem cserben hagyta bátorsága! Hisz életében ez volt az első tette, amelyért fegyházba kerülhetne... Hitét ugyan már húsz esztendővel ez-előtt elvesztette az egyetemen, de teljesen sohasem vész ki oly hitnek a csírája, melyet a keresztény neve-lés ültet a gyermek szívébe. Most, mikor így hallga-tódzva állott a koromsötét folyosón, egyszerre egész élenken eszébe jutott rég eltemetett anyja és szinte hallani vélte, ahogy elsőáldozása előestéjén így szólt:

— Artúr, te most meggyóntál. Igérd meg nekem s holnap az Üdvözítőnek, hogy mátol kezdve erősen küzdesz könnyelműséged ellen... Mert ha nem, a legnagyobb szerencsétlenségbe dönthet...

Könnyes szemekkel ígérte meg ezt akkor, de saj-nos, ígéretét nem váltotta valóra. És hogy beteljesed-tett anyjának a jövendölése! Már gyermekkorában majdnem a büntetőbíró elé került esztelen csínjei miatt. A gimnáziumban egy pap rokona járta ki, hogy ki ne csapják. Az egyetemen elvesztette kis vagyonát, hivatását és hitét... Hogy hitelezőitől megszabadul-jon, katonának állt be. S mindig mélyebbre sodródott az erkölcsi romlottság örvényében. Később hivatalokba jutva, mindegyikétől javíthatatlan jelleme miatt kel-lett megválnia. Végre a nyomorult sekrestyési állást volt kénytelen elfogadni. S most egy valóságos gaz-tett küszöbén állott. Képzeletében még egyszer feltűnt édesanyja, mint valami őrzőangyal, aki bánatos és aggódó tekintetével vissza akarja tartani...

Mindhiába! Nem hajlott az isteni kegyelem intő szavára.

— Ne légy nyúlszívű! — ezt hajtogatta. — Hány közbecsülésben álló ember lop börzejáték útján évenként százezreket embertársainak zsebéből! Hisz ez a létért való küzdelem! S azonfelül nem károsítok meg senkit sem. Ha a papok nem építik fel a kórházat, épít helyette szebbet és nagyobbat is az állam. Rajta hát!

Losér tapogatódzva haladt a falmentében, míg nem elérte azt a szögletet, ahol a két szárny találkozik. A kis konyha és a plébános lakása között megállott. Itt eszébe jutott a nagykés a konyhaasztal fiókjában. Elvigye? Legalább önvédelemre. Belépett a konyhába s rövid keresés után megtalálta az asztalt. Amint belenyúlt a fiókba, kezébe akadt a kés. De újra visszatette, úgyhogy hallhatóan csörömpölt.

— Nem akarok sem Montmoulinnak, sem anyjának ártani, — mondta — e nélkül is elbánok velük. A sötétben még el is eshetném ezzel az ostoba jószággal s magamat sérthetném meg. Hanem meggyujtom a kis lámpát. — Kabátja ujján kigyujtott egy gyufaszálat és azonnal megtalálta a lámpát. Kabátjával betakarva a lámpást, óvatosan haladt végig a folyosón. Egyideig hallgatódzott az ajtónál, majd felhasználva egy erősebb szélroham zúgását, kinyitotta az ajtót. Bevilágított a szobába. Üres volt a szoba. Halkan belopódzott és lábujjhegyen az íróasztalhoz lépett. Dobogó szívvel húzta ki mellényzsebéből a kulcsot, hogy magához vegye a zsákmányt...

Megforgatta a kulcsot a zárban, de keserűen tapasztalta, hogy csalatkozott...

Féktelen düh fogta el a betörőt. Mindent oly finomul elrendezett s lám, ez az együgyű pap a tervébe látott s azt ily nevetséges módon megghiúsította! Ki hitte volna, hogy a pap magával viszi pénzét az ágyába, mint egy vén zsugori?

— Inkább saját kezemmel fojtom meg, semhogy pénz nélkül hagyjam el a zárdát — s átkozódva a

hálószoza ajtaja felé tartott. De az ajtó nem engedett erőlködésének. A hálósobából egy női hang kérdezte:

— Te vagy az, Ferenc?

Losér káromkodott. Mi lesz most? Ha fölfeszítem az ajtót, olyan jajveszékelésbe tör ki ez a vénasszony, hogy egész a falu végéig elhallatszik... És minden pillanatban visszatérhet a plébános! Más alkalomra kell várnom.

Zajtalanul kilopódzott a szobából, a konyhában helyére állította a lámpát és egy üres cellába rejtőzött, hogy új tervet koholjon.

Sokáig gondolkozott. Majd visszalopódzott a lépcsőhöz és megkereste cipőjét. Azután a konyhaasztal fiókjából elővette a nagykést és az oratóriumon keresztül a csigalépcsőn le egyenesen a sekrestyének abba a mellékszobácskájába ment, ahol a halálfej megijesztette a kis Károlyt.

— Itt biztonságban vagyok — mondta magában. — Ebbe a lomtárba senki se teszi be a lábát. Innen ki-láthatok úgy a templomba, mint a keresztfolyosóra. Így kilehetem a kedvező pillanatot! Hanem hideg van itt. No, de itt a halotti lepel!

A kést maga mellé tette, nagyot húzott a pálinkásüvegből, beburkolódzott a terítőbe és aludni próbált.

— Ejnye! Hiszen te felvilágosodott ember vagy! — mormogta. — Azt tartod, hogy a halállal mindennek vége van! Miért fog el hát borzongás a halotti lepel alatt? ... Ugyan, ne légy gyáva, Losér Artúr! A halottak nem jönnek vissza.

De hiába igyekezett megnyugtatni magát, csak nem jött álom a szemére, jöllehet a nála levő üvegből annyit ivott, hogy már félig részeg volt, mire megvirradt.

A bűntény

Montmoulin abbé hajnali szürkületkor teljesen elfáradva tért vissza a beteglátogatásból. Az egész éjszakát a beteg ágyánál töltötte s várta az alkalmas pillanatot, hogy a beteg magához térve elvégezhesse gyónását és magához vehesse a szent úti eledelet. Az utolsó kenetet mindjárt megérkezésekor feladta neki. Éjjél után a halálos beteg öntudata annyira visszatért, hogy a lelkész szavaira jelek által igennel vagy nemmel felelhetett és a bánat felkeltésénél meg nem merevedett baljával a mellét verte, mire a lelkész feloldozta és megáldoztatta. Mire a plébános elkészült, a zivatar lehetetlenné tette hazatérését.

— Könnyen az életébe kerülhetne, plébános úr, — mondták neki a jó emberek — még mi magunk sem mernénk ilyen zivataros és esős időben a Ste. Victoire felé vezető meredek utakon járni.

Reggeli négy óra felé a zivatar egy kissé alábbhagyott. Ekkor egy erős legényt adtak a lelkész mellé kísérendül. De útközben jéghideg zápor érte utól őket s a lelkész bőrig átázott.

Megérkezve, visszavitte a sekrestyébe a szent olajat s a szelencét, egyúttal Urangyalára és a szentmisére is harangozott. Azután kinyitotta a templomot, ahova lassan gyülekeztek az öregasszonyok.

Montmoulin abbé most a lakására sietett, hogy ruhát váltson, mert fájni kezdett. Édesanyját már ébren találta. Nagy megnyugvással hallotta tőle, hogy az éj minden baj nélkül múlt el; csak egyszer riadt fel álmából, azt gondolva, hogy a szobaajtón zörget valaki, de az a szél lehetett. A lelkész azután gyorsan átöltözködött és a sekrestyébe ment, hogy misét mondjon.

Mise után az öreg Zsuzsi szokása szerint elkészítette a reggelit. De nem volt a legjobb kedvében. Montmoulin asszony látogatása már tegnap sem tett neki és sejtette: ez előjele annak, hogy neki felmondják a szolgálatot.

— És hozzá majdnem az egész pörkölt és darált kávé elhasználták — mormogta. — A csészék nincsenek kimosva; a cukorszelence félig üres — és hová lett a nagykés, amellyel kenyeret szoktam szegni? Hiszen ez rendetlenség és valóságos pazarlás! Az öreg Zsuzsi ilyesmit nem tűr! Én inkább még ma felmondok, hogysen...

Mikor Montmoulin abbé a hálaadás elvégzése után végigment a folyosón, meghallotta utolsó szavait. Bement a konyhába, hogy lecsendesítse a vihart egy pár barátságos szóval. De ez csak annyiban sikerült, amennyiben a vihar záporosövévé változott; az öreg család sűrű könnyhullatás között panaszolta: ő már tudja, hogy a plébános úr nincs vele megelégedve, hogy ő neki már semmit nem tehet a kedve szerint; de majd meglátja, hogy miképpen szolgálják ki, ha elbocsátja a Zsuzsit...

— Mesebeszéd, Zsuzsi! Ki akarja magát elküldeni? Az édesanyámat csak magamhoz vehetem? Maga ezentúl is megmarad szolgálatában és segít anyámnak vezetni a háztartást. És most hozza be a kávé. Aztán menjen gyorsan Renard szatócshoz és kérdezze meg, hogy anyám visszamehet-e vele Aixbe és mikor? Végül menjen el Blanchard asszonysághoz és kérje meg, hogy lehetőleg még ma reggel fáradjon el hozzám.

Zsuzsi köténye aljával letörölte könnyeit.

— Csak tudnám, hova lett a nagykés! — sopánkodott.

— Bizonyára Juliska rakta el, megkerül majd — válaszolta a jó plébános és bement a lakásba.

Zsuzsi csakhamar megjött azzal a hírrel, hogy Renard úr szívesen elviszi Montmoulin asszonyságot;

nyolc órakor indul és Blanchard asszonyság tíz és tizenegy óra között teszi tiszteletét.

— Akkor egy pillanatig se késlekedhetünk — mondotta Montmoulin abbé és íróasztala fiókjából kivett egy bankjegyet. — Itt van számodra 500 frank, anyám! A jó Blanchardné asszonyság egy örökségéből ajándékozta nekem. A felét tartottam meg könyvek vásárlására. Fizesd ki belőle a hátralévő adósságot, amit miattam csináltál. Blanchardnének úgylátszik, különös érzéke van, amellyel minden szükségét észrevesz. Olyan szeretettel ajánlotta fel ajándékát, hogy nem utasíthattam vissza.

— Jó asszony! Isten fizesse meg neki! — szolt Montmoulin asszony.

— Igen, imádkozzunk érte. S most Isten veled, édesanyám; nemsokára ismét látjuk egymást, hogy végkép együtt maradjunk... Szívesen elkisérnélek Renard úrhoz, de tudod, mire kell itt vigyáznom. Hála Istennek, hogy Blanchard asszony nemsokára eljön és még ma megszabadít attól a terhes gondtól, amely tegnap óta annyira nyugtalanít. Tehát mégegyszer, Isten veled! Imádkozzál értem! — És megcsókolta édesanyját.

— De te is imádkozzál értem s most add rám még papi áldásodat! — Letérdelt és mélyen megindulva keresztet vetett s könnyes szemekkel mosolyogva az öreg Zsuzsival együtt kiment a szobából.

— Úgy látszik, alaposan meghültem. Lefekszem, mihelyt Blanchardné elvitte a pénzt.

Az öreg Zsuzsitól forró teát kért s azzal bocsátotta el, hogy holnap reggelig nincs rá szüksége. Addig kiheveri a meghülést. Mivel a plébános úr rendesen így tett, ha rosszul érezte magát, Zsuzsi nyugodtan távozott.

Montmoulin abbé elvégezte zsolozsmáját s utána fáradtan dőlt le egy karosszékre.

Néhány perc múlva kopogtak az ajtón.

— Tessék! — szolt a plébános. — Ez Blanchardné. Oly pontos, mint az óramű... Engedelmet

kérek, hogy magamhoz kérettem, jó asszonyom, de nagyon meghűltem az éjjel.

— Igazán sajnálom — mondta részvétellel a belépő, alacsony termetű, éltes nő, aki előrehaladt kora ellenére is még jó erőben volt.

Régi divat szerint fodros csipkefőkötő vette körül barátságos piros arcát. Aggódva nézett a lelkészre.

— Hallottam, hogy a múlt éjjel a montaltói majorokban kellett ellátnia a szentségekkel egy beteget — mondta részvétellel. — Istenem, ily nagy utat megtenni a nagy zivatarban és esőben! Ne vegye rossz néven: de plébános úrnak sokkal jobban kellene vigyáznia egészségére és életére, mert nemcsak magának, hanem a községnek és a szegényeknek is szükségük van rája. Le kellene feküdnie!

— Le is fekszem, míhelyt a számadással készen leszünk — felelte mosolyogva a lelkész.

— Számadás! — válaszolt kitérőleg a jó asszony — hiszen arra még ráérünk! Mindenekelőtt nyugalomra van szükség!

— Mivel nyugodt szeretnék lenni, kérem, vigye el most mindjárt a pénzt — felelte a lelkész. — Hiszen öt perc alatt készen vagyunk és őszintén megvallva, a nagy összeg aggaszt engem. Majdnem egészen egyedül vagyok ebben a magános épületben s minden pillanatban beteghez is hívhatnak.

— Ha így áll a dolog, s ha ez megnyugtató, szívesen elviszem a pénzt.

Montmoulin abbé előhozta a kendőt, melyben a pénz volt s az asztalon kibontotta. Az öreg hölgy élénk tiltakozása ellenére is újra megszámlálta előtte a pénzösszeget s végül arra kérte, hogy a nyugtát írja alá.

Gyors és határozott vonásokkal írta alá a jó asszony a nyugtát, azután mosolyogva adta vissza a tólat a lelkésznek.

— Milyen pontos üzletember a főtisztelendő úr! — mondotta. — Az ember azt hinné, hogy kereskedőhöz járt iskolába.

— Valóban eltalálta. Boldogult atyám kereskedő volt! — tréfálkozott a lelkész. — S ha az összeg megtérítésére ítélnének, koldusbottal kellene járnom a világot, hogy ilyen összeget összegyűjthessek. De hogy viszi a pénzt haza?

— Nagyon egyszerűen! E kendőbe kötve a kis kosaramba teszem, melynek fedele már sok mindent eltakart. Senki se gyanítja, hogy ma — vászon, harisnya és kenyér helyett — 12,000 frankot viszek benne.

— S most Isten önnel, kedves plébános úr, imádkozzék egy „Üdvözlégyet“ az öreg rossz Blanchardért... Sokszor aggodalom tölt el a nehéz számadás gondolatára, melyet az Örök Bíró előtt kell majd tennem s amely minden pillanatban bekövetkezhetik!

— Nincs mit aggódnia! Tudja, mit mond az Üdvözítő? „Jöjjetek, Atyámnak áldottai! Mert éheztem és ennem adtatok; szomjúhoztam és innom adtatok; mezítelen voltam és ruháztatok. Amit egynek a legkisebbek közül cselekedtek, nekem cselekedtéték!“ — Így szól majd az Üdvözítő, ha a jó öreg Blanchardné nagy lelki értékekkel telt kosarával kopogtat a mennyek ajtaján — mondotta a lelkész.

Blanchardné egy könnycseppet törölt ki szeméből s így felelt:

— Köszönöm vigasztaló szavait. Oly szép a keresztény szeretet, mely a szegényben is felebarátját, sőt magát Krisztust látja! Bár ezerszer több jót tehetnék a szegényekkel Üdvözítőmért, aki irántam való szeretetből bűneimért magát a keresztfán feláldozta. Kérem, adja rám áldását!

Letérdelt és a lelkész megáldotta.

— S most Isten önnel! — Nem, nem engedhetem meg, hogy a szobaaajtón túl kísérjen, hiszen járatos vagyok itt az épületben. A világért sem. Inkább imádkozzék helyette egy Üdvözlégyet értem!

Montmoulin abbé csakugyan nem kísért ki. Lefeküdni készült, amikor egyszerre egy benső szózat sürgetve azt súgta neki: Imádkozzál, imádkozzál érte! Fel akart öltözködni, hogy utána menjen. De elűzte a

gondolatot, izgatottságát a láz következményének gondolta. Elimádkozott az ágyban egy rózsafüzért, de elaludni nem tudott.

*

Loser izgatottsága nőttön-nőtt, ahogy a délelőttöt a sekrestye lomtárában töltötte. Hallotta harangozni az „Ürangyalát” s látta, amint azután Montmoulin abbé a templomba ment. Most kövesse el a rablást? A plébános anyja már valószínűleg felkelt s a hálósoba ajtaja nyitva van. Elhatározta, hogy akkor lopózik fel, mikor a plébános megkezdte a miséjét. A plébános anyja is valószínűleg a templomban lesz, és ha az ócska, rozoga ajtó be is volna zárva, egy erős rúgással darabokra törné. Loser tehát várt, míg a plébános megkezdte a misét. Amint fel akart osonni a keresztfolyosón, jött az öreg Zsuzsi. Így valószínűleg két asszonnyal lesz dolga. Mezítláb az oratórium ajtajáig lopózkodott. Ott térdelt a plébános anyja, de nem mert mellette elosonni. Ha kiált, meghallják a templomban — gondolta magában s káromkodva visszament rejtekhelyére.

A terve tehát csakugyan dugába dől? Itt töltse egész életét ebben az Isten háta mögötti faluban s mint nyomorult harangozó tengődjék?

A misének vége volt s Montmoulin abbé fölment lakására. Nem sokkal azután Loser látta, amint az öreg Zsuzsi egy másik öregasszonnyal kiment a zárdából.

— Most maga van a plébános — gondolta. — Más valaki most röviden végezne. De te, Loser Artúr, gyáva vagy! Hiszed, hogy a halállal mindennek vége van; azt tartod, hogy magad és embertársad az állatok között csak jobban kifejlődött fajt alkotnak s még sincs annyi bátorságod, hogy a modern tudománynak ebből a tanából levonjad a végkövetkeztetést! A háborúban biztos rejtekedből le mertél löni orvul néhány szerencsétlen katonát, pedig végre is, ez is csak gyilkosság volt. És most a papot — csak azért,

mert néhány szót sem érdemlő jótéteményben részesített — nem mered leszúrni?

Minden gondolattal csak jobban fokozódott dühe s ismételten a pálinkás üveghez nyúlt s nagyot káromkodva végül kiürítette. Föl akart menni a lakásba s ekkor meglátta, hogy Blanchardné a plébánoshoz megy.

— Ez bizonyosan a pénzért jön, — villant föl hirtelen lelkében — itt az utolsó pillanat, most vagy soha!

Vadállati tekintettel nyúlt Loser a kés után és fölrohant a csigalépcsőn. Akkor ért a folyosóra, amikor az asszony a plébános ajtaja mögött eltűnt. Egy pillanat alatt ott termett és hallgatódzott az ajtón.

— Úgy-úgy, a plébános beteg, annál jobb! — gondolta magában. — Aha, éppen most végzik a számadást! — Benézett a kulcslyukon s megpillantotta a bankjegyeket, a fénylő aranyakat.

— Csak 12,000 frank, no, de ez is elég, megérdemli, hogy beszennyezzem érte kezemet ennek a vén-asszonynak pár csepp vérével. Úgy-úgy, csak áldasd meg magad! Most! — — — — —

Sietve elrejtőzött a lépcső melletti sötét fülkébe és kését szűrásra tartotta. Blanchardné az oratórium felé vette útját, ahol rövid szentséglátogatást akart végezni.

— Annál jobb — mormogta Loser. — Ez könnyít a dolgon. Innen a folyosóra a csigalépcsőn kell lemennie és itt minden veszély nélkül elbánhatok vele.

Lábujjhegyen követte a mit sem gyanító asszonyt. Az oratórium régebben az apácák kórusa volt és a templomtól csak magas farácszat választotta el. Ezelőtt a rács előtt térdelt le Blanchard asszonyság és nagy lelki összeszedettséggel imádkozott.

Tíz perc múlva felkelt, keresztet vetett és a csigalépcső felé tartott, amelyet igen jól ismert. Egyik kezével a karfát helyettesítő kötelet fogva óvatosan lépdelt lefelé a sötétben.

— Jön valaki utánam? — kérdezte, hirtelen megállva, mert hallotta Loser lépteit.

— Úgy látszik, csalódtam . . . Bár inkább a másik útra tértem volna . . . De miért fogott el egyszerre a félelem? Bátorság, hiszen Isten velem van! — Így szólt hangosan és még vagy kettőt lépett.

Éppen a kis lépcső fordulójához ért a lomtár előtt, mikor valaki két erős marokkal hirtelen összeszorította a torkát. Loser egyidejűleg berúgta a betámasztott ajtót, belökte áldozatát és szívébe dőfte a kést. Erőtlen, halk sikoltással rogyott Blanchardné a padlóra. Csak miután rég beállott a halál, eresztette el a gyilkos áldozatának nyakát és fölemelkedett mellőle.

A gyilkosság után

Hogy a bűntényt elkövette, Loser kijózanodott. Elhagyta a bátorsága. Borzalmas aggodalom szállta meg lelkét. Nem mert a halottra tekinteni. Elfordított arccal fogta a szemfödő egyik sarkát és a holttestre dobta. A kézikosarat magához véve el akart menekülni a vérdíjjal. De hová? Világos nappal ez örült-ség lenne! Sainte Victoire-ban senkinek sem szabad őt meglátnia. Az éjjelt tehát a zárdában kellett megvárnia és erre nem volt biztosabb hely, mint ahol éppen volt. De itt, a holttest mellett? Ej, csak nem félsz a halottól! Hiszen sem a lélek halhatatlanságában, sem a másvilágban nem hiszel! . . .

Loser a kamra egyik félreeső zugában húzódott meg és a kosarat pénztől maga elé állította. A véres kést — most vette észre — még kezében tartotta. Borzadva törölte bele abba a kendőbe, amelybe a pénz volt kötve és beledobta a kosárba. Most felbontotta a kendőt és a pénzben akart gyönyörködni, de félelmét ez sem oszlatta el. Szeme, akarata ellenére is, újra meg újra a szemfedőre tévedt, amely feltüntette az alatta fekvő holttest körvonalait. Egy vérerecske szivárgott elő és útját a kamrán keresztül egyenesen feléje vette. Miért éppen feléje?! Minél közelebb ért hozzá, annál inkább elfogta Losert a félelem. Végül, féllépésnyire tőle, a padlózat egy hasadékában megakadva széjjelfolyt és a padlón keresztül az alatt fekvő boltozat köveire csepegett. Oly mély csend uralkodott, hogy megszámálhatta a cseppeket és úgy érezte, mintha minden lehulló cseppnek a hangja egy kalapácsütés lenne félelemtől megkínzott agyára.

— Bárcsak ne tettem volna! — sóhajtozott. — És ami a másvilágot illeti, mégsem úgy van az, hogy

csak a babonán alapszik, mint a modern tudomány vitatja... Mindig azzal ámitottam magamat, hogy a benne való hitet rég kivettem a szívemből, de — ha őszinte akarok lenni — meg kell vallanom, hogy a szívem mélyén azért mindig hittem benne. És ha most csakugyan van megtorlás! — Áldozata jelenlétében ez a gondolat borzalommal töltötte el a gyilkost. Megbánta ugyan tettét, de csak pusztá félelemből és aggodalomból. S ez majdnem az örültségig fokozódott... Midőn végre a borzasztó nap elmúlt és bealkonyodott, elhatározta, hogy az elviselhetetlen lelkiismeretfurdalástól gyónás útján fog megszabadulni, mégpedig azonnal. A gyónási titokról hallott tegnapi szentbeszéd bátorságot öntött belé, hogy nagy bűnét Montmoulin abbé előtt fölfedezze.

— Ő nem árul el, — mondta — nem szabad, hogy azt tegye; inkább meg kell halnia, ő maga mondta, és én hitelt adok szavainak; mert sohasem játszik velük...

Loser már több mint húsz éve nem gyónt. A jó gyónásra való előkészülethez Isten segítségét kérő alázatos imádság, komoly lelkiismeretvizsgálat és természetfölötti őszinte bánat lett volna szükséges és erősfogadás, hogy erejéhez képest eleget tesz bűneiért. Loser nem imádkozott, lelkiismeretét sem vizsgálta meg; csak a mai napon elkövetett véres tette lebegett lelke előtt, minden egyébről megfeledkezett.

— Csak ezt a bűntényt moshassam le lelkemről, — gondolta — a többivel mit sem törődöm. — Természetfeletti bánatról nála szó sem lehetett; csak pusztá kínzó aggodalom üzte Montmoulin abbé szobájába.

Mikor már eléggé besötétedett, egyik kezében cipőjét, a másikkban a kézikosarat tartva, kiment a kamrából. Félelmében még egy tétova tekintetet vetett a szemfedőre. Az öröklámpa rezgő fényénél úgy látta, mintha a holttest megmozdulna. Loser csaknem hangosan felkiáltott. Hevesen becsapta az ajtót és felsietett a csigalépcsőn. A sötétben mindenütt úgy rémlett, mintha reá merednének a meggyilkolt szemei a

borzalomnak azzal a kifejezésével, amellyel reá tekintett, mikor elkövette a gáztettét. Hideg veríték gyöngyözött homlokán mikor a plébános ajtaján kopogott...

Montmoulin abbé ágyban töltötte a délutánt. De estefelé fölkelte, hogy elvégezze papi zsoltosmáját. Ott ült a lámpa mellett és a gyönyörű 90. zsoltárt imádkozta, mikor kopogtak ajtaján. Azt hitte, az öreg Zsuzsi. Tessé!-et kiáltott és a nélkül, hogy zsoltosmáskönyvéből föltekintett volna, odaszólt a belépőhöz:

— Azonnal, Zsuzsi; két perc múlva készen vagyok!

De mennyire elámult, mikor zsoltosmáját befejezve, Losert látta az ajtóban állani. Nem hitt a szemének, felemelte a lámpa zöld ernyőjét, hogy világosabban lássa a jövevényt.

— Maga az, Loser? — kérdezte.

A sekrestyés remegve és homlokáról a hideg verítéket törölgetve lépett közelebb. Az abbé látva a sekrestyés ijesztően sápadt arcát, ijedten kérdezte:

— Az Istenért, Loser, mi baja van? Magát valami szerencsétlenség érte!

— Igen, plébános úr, bajom történt vagy inkább másnak — és én — én gyónni szeretnék.

Montmoulin abbé csodálkozása nem ismert határt. Loser gyónni akar? ... Komoly, fürkésző tekintetet vetett rá.

— Plébános úr, teljesen józan vagyok, — szolt szaggatottan — de valami borzasztó dolog történt velem... És eszembe jutott tegnapi szentbeszéde... és szeretnék meggyónni... De előbb feleljen egy kérdésre: Ha a gyóntató nem oldozhatja fel a gyónót, vagy nem akarja feloldozni: akkor is hallgatásra kötelezi a gyóntatót a gyónási titok?

— Mindenesetre — felelte a plébános.

— Akkor gyóntasson meg, kérem.

— A legnagyobb készséggel. Elkészült rá?

— Egész délután másra sem gondoltam — válaszolta Loser.

— Térdeljen hát imazsámolyomra. Kissé gyöngékedem, de a legjobb orvosságnál is jobban használ ez az öröm, hogy kibékíthetek Istennel egy lelket, akire már oly régóta várok. Imádkozzunk előbb a Szentlélekhez, hogy világosítsa fel elménket és a Boldogságos Szűzhez, a bűnösök menedékéhez.

— Nem gyóntatna meg inkább a hálósobájában? — szólt közbe Loser, aggodalmasan az ajtó felé tekintve. — Senkinek sem szabad engem itt látnia. — És, ugye, plébános úr sem mondja el, hogy itt gyóntam?

— Semmiesetre sem. Ez bizonyos körülmények között a gyónási titok megsértése lehetne.

Montmoulin abbé hálósobájába vezette Losert, akinek magaviselete mind rejtélyesebb lett előtte. Az éjjeliszekrényre helyezte a lámpát, az ajtót pedig bezárta. Ahítattal imádkozott a Szentlélekhez fölvilágosításért és erőért, mert érezte, hogy súlyos feladat vár rá. Magára vette a stólát és leült Loser mellé, aki izgatottan, remegve térdelgett az imazsámolyon.

— Bátorság, bátorság, barátom! — biztatta a plébános — ha bűnei égbekiáltóak volnának is...

— Égbekiáltók! Ki mondta ezt önnek? — riadt rá ijedten Loser. — Igen, égbekiáltó! Ki kell mondanom, különben nem lesz nyugtom! Vért ontottam és az bosszúért kiált az égbe. Ma... itt... Blanchard asszonyt... lent fekszik a sekrestye kamrájában... meggyilkoltam! Úgy égeti lelkemet a vére! Szabadítson meg ettől a tehertől, plébános úr... Mindent elmondtam!

A félelemtől majdnem megőrült ember vallomása megrendítőleg hatott Montmoulin abbéra. Imádságból kellett erőt merítenie, hogy a gyilkosnak csak egy szót is válaszolhasson.

— Boldogságos Szűz Mária, — sóhajtott fel — légy segítségemre kegyes szószólásoddal!

Mindenekelőtt a gyónót igyekezett némileg megnyugtatóni. Vigasztalta, hogy tette, bár borzasztó, de a gyilkosság bűne is bocsánatot nyerhet, ha a bűnös azt

őszinte bánattal meggyónja. Üdvöztőnk kiontott vére-
nek van annyi ereje, hogy ily nagy, sőt még nagyobb
bűnöket is eltöröljön. Vagy nem emlékszik arra, hogy
az Üdvöztő a keresztfán mindent megbocsátott az
egyik latornak, jóllehet az gonosztevő, valószínűleg
útonálló és rablógyilkos volt...

A plébános így bizalmat öntött a gyónóba, fölszó-
lította, hogy fejezze be bűnvallomását, azaz sorolja
el, amennyire lehetséges, szám és nem szerint mind-
azokat a halálos bűnöket, amelyeket utolsó érvényes
gyónása óta elkövetett...

Loser türelmetlenül kijelentette, hogy már több
mint húsz éve nem gyónt. Hogyan kívánhatja tehát
tőle, hogy ezek alatt az évek alatt elkövetett bűneit
mind meggyónja?

— Isten nem kíván lehetetlent, — felelte a lelkész
— Isten megelégszik azoknak a bűnöknek bevallásá-
val, amelyekre komoly lelkiismeretvizsgálás után em-
lékszünk. Szívesen segítségére leszek kérdésekkel.

Loser azt felelte, hogy elmúlt életét sehogý sem
vizsgálta meg. Ő csak arra a bűntényre gondolt, ame-
lyet ma elkövetett és ezt bánja is. Mondja meg tehát
a plébános úr, vajjon megadja-e neki a feloldozást
vagy nem? Nincs vesztegetni való ideje. Már úgy is
hegyen-völgyön túl kellene lennie.

A plébános látta, hogy gyónója nincs olyan lelki
állapotban, amely az érvényes feloldozáshoz szükséges.
Kérte tehát, hogy gondoljon szegény lelkével és ne
hagyja félbe a megkezdett gyónást. Segíti lelkiismerete
megvizsgálásában s ha valamennyi súlyos vétékét meg-
gyónja és őszintén megbánja s erős szándéka van ér-
tük erejéhez képest eleget tenni, akkor, amint a fel-
hatalmazást megkapta, feloldozza.

Loser felpattant.

— Holnapután már a tengeren kell lennem! Bo-
lond voltam, hogy idejöttem. Elégtételt adni, — hogy
lehet itt elégtételt adni? Hisz nem adhatom vissza a
halottnak az életét!

— Sajnos, nem! — felelte a plébános. — Úgy

értem, hogy mivel a pénzéért ölte meg a jó Blanchard-nét — hát ezt a pénzt vissza kell adnia az Egyletnek. És azután . . .

— Hogy a pénzt visszaadjam? És azután?

— És azután megeshetnék, hogy ártatlanul zárának be és ítélnének el másvalakit a jó Blanchardné gyilkosaként. Ez esetben tartsa kötelességének, hogy az ítélőszéket tévedéséről felvilágosítsa.

— Elég! — kiáltott Loser felugorva. — A pénzt is visszaadjam és önmagammat is átadom a törvényszéknek? Csak nem vagyok bolond! Sokkal jobb volna, ha önt is azonnal megfojtanám. Mert ki tudja, milyen kibúvói vannak még annyira magasztalt gyónási titkáknak? . . . De most nincs hozzá bátorságom!

A szerencsétlen ember borzasztó átkozódás között az ajtóhoz ugrott, kinyitotta és eltűnt a sötét folyosón. A mellékkonyhában világosságot gyújtott s a kést és a vérrel beszennyezett kendőt a konyhaszekrény alá dobta. A bankjegyeket belső, az arany- és ezüstpénzt pedig külső zsebeibe rakta és a Magdolna-szárnyn keresztül a melléklépcsőkön át a kertbe jutott. Megkerülve a falut, a marseillei országútra sietett s a következő éjjel Marseille-be érkezett, ahol sikerült felszállnia egy Montevideóba induló hajóra.

Az „Aranyrózsá”-ban

Blanchardné egy házban lakott fivérével, aki írnok volt a községnél. De külön háztartást vezetett. Egy szegény leányt vett könyörületességből magához. A két testvér között nem volt valami benső viszony. A községi írnok nem volt „klerikális” és jámbor nővérét „szenteskedőnek és képmutatónak” csúfolta. Főleg rossznéven vette tőle a szegények és betegek iránt tanúsított jótékonyságát. Azt tartotta, hogy a reá és gyermekeire szálló örökség rövidül így meg. A polgármesterrel, politikai elvtársával gondnokság alá is akarta helyeztetni a „pazarlót”, de nem találtak rá kellő okot. Így a „szenteskedő” továbbra is hordhatta kézikosarában az alamizsnát szegényeinek, betegeinek.

Február 20-án este az írnok együtt borozgatott néhány hasonló érzelmű törzsvendéggel az „Aranyrózsá”-ban. Politizáltak és szidták a papokat, növekvő hatalmukat.

— Meglátja, — mondta a polgármester, öklével az asztalra ütve — hogy ezek a papok a legközelebbi választásoknál keresztülviszik jelöltjük megválasztását! Ravaszak. A munkásosztályt és az alsó népet a jótékonyság leple alatt meghódították. Községünkben is nagy többségben lesz a pártjuk. Nem rossz kártya kezükben a kórházépítés. Ez a Montmoulin abbé korántsem olyan együgyű, aminőnek látszik!

— Meg kellene tiltania az építést a kormánynak. A szegény- és betegsegélyezés ügyét pedig teljesen el kellene venni a klérustól — válaszolta az írnok.

— Idővel az is megtörténik — mondta a polgármester. — Nem lehet mindent egyszerre. Most, közvetlenül a választás előtt, nem szólhatunk a kórházépítés ellen. Ez súlyos politikai hiba lenne részünkről.

— Kellene valami botrányos dolgot közölni az ujságokban a papokról — vetette közbe Carillon.

— Az ilyennek manapság már nincs hatása — szólt a polgármester. — S a köznép nem olvassa lapjainkat. S nagyon óvatosak, nem is tudnék az újabb időből ilyest felhozni.

— Hm, hisz lehetne költeni is egy csinos történetecskét — szólt a községi írnok, maga elé fújva szivarjának füstjét.

— Régi közmondás szerint: Rágalmazz szemtelenül, valamit mégis csak elhisznek! — mondta a jegyző. — Csak az a baj, hogy az ily fegyver visszafelé is elsülhet.

— Nagyon helyes — hagyta rá az orvos, egy jó-ságos arcú kövér úr. — Tisztességesebb küzdelmet szeretnék, mint amilyent a mi pártunk folytat. Ami pedig a betegsegélyezés államosítását illeti s hogy az apácák helyébe világi ápolónőket hozzanak, annak határozottan ellene vagyok. Eleget tapasztaltam e téren. Nem, ebben dicsérenem kell az apácákat: nem félnek sem a golyótól, sem a pestistől, megbízhatók, nem lopnak. Ilyesféle újításokból nem kérek!

Az orvos úr egyet köhintve kiürítette poharát és fölkelt. A polgármester visszatartotta:

— Derekasán megülte vesszőparipáját! Üritsünk azért ki még egy üveggel a legközelebbi választások sikerére! Játszunk egy játszma dominót és aki vesz, az fizet. Gyorsan, kocsmáros, az asztalkát és a köveket!

— Nem bánom, — felelte az orvos — de csak egy játékot! Már tíz óra van, nekem pedig még meg kell látogatnom Le Noir napszámos feleségét.

Carillon gyorsan a függőlámpa alá tolta a zöld asztalkát és megkezdték a játékot. A szerencse állandóan az orvosnak kedvezett, aki igen jó kedvében volt.

— Hahaha! Ez egyszer alaposan megverjük az urakat!

E pillanatban Carillon urat kihívták és azzal jött

vissza, hogy Blanchardné cselédje akar a községi őrnek úrral beszélni. Úgy látszik, valami baj van otthon.

— Ne zavarják a játékot! — morgott az orvos.

De a polgármester örült, hogy megmenekülhet a biztos bukástól.

— Az őrnek úrnak mégis meg kell hallgatnia, hogy mi történt. Hát ha valami komolyabb baja esett Blanchardnénak.

— Ó, azt a szenteskedőt nem éri előbb baj, míg utolsó fillérért is el nem pazarolta a koldusnépre — szolt bosszankodva az őrnek. — Jöjjön hát be, Janka!

Amint meglátták a leányka kisírt szemeit, izgatottan kérdezték:

— Mi történt? Talán leesett a meredek lépcsőről? Szükség van orvosra? Él-e még vagy meghalt?

— Nem tudom — jajgatott szegény leányka és kötényével törölgette meg-megeredő könnyeit. — De biztosan agyonütötték. Az öreg Zsuzsi is azt hiszi — s görcsös zokogásban tört ki.

— Gyilkosság az én községemben, — mondta a polgármester kételkedve — hogy jut eszedbe ez a szörnyű gondolat?

Sokáig tartott, míg Janka magához térve elmondhatta, hogy úrnője délelőtt elment a kolostorba a plébános úrhoz és azóta nem tért vissza, habár ebédre haza akart jönni.

— A plébános úrnál bizonyosan valami betegről hallott és most, Isten tudja, hol a hegyek közt máskál kosarával — mondta bosszúsan a községi őrnek.

— Nem, nem, — folytatta Janka zokogva — a plébánostól azt a sok pénzt akarta átvenni és azt monddta, hogy mindjárt visszajön.

— Azt a sok pénzt? — kiáltották valamennyien álmélkodva.

— Igen, azt a sok pénzt, amit a Szent József-társulat gyűjtött össze. Kórházat akarnak építeni rajta. ... Sokezer frank!

— Teringettét! — kiáltott a polgármester és fel-

ugrott székeről. És te még csak most mondod ezt nekünk?

— Polgármester úr, — válaszolta a leány — nem gondoltam bajra. Vártam, míg besötétedett. Azután meg féltem kimenni a sötétbe, de végre mégis felszaladtam az öreg Zsuzsi nénihez. Ez azt mondta, hogy Blanchardné pont tíz órakor ment a kolostorba és azóta nem látta. Kértem Zsuzsi nénit, hogy jöjjön velem a plébános úrhoz, mert a viláért sem mernék éjnek idején egyedül a kolostorba menni, mivel azt beszélik az emberek, hogy ott kísértetek járnak... Zsuzsi néni azt mondta, hogy a plébános úr rosszul van s azt sem engedte meg, hogy odavigyék a vacsoráját. Ma este már nem szabad zavarni.

— No, szeretnénk azt látni, nem szabad-e zavarni azt az urat! — kiáltotta a polgármester. — Uraim, azonnal tisztázni kell az asszony különös eltűnését, aki állítólag nagy összeget vett át a plébános úrtól. Irnok úr, tüstént menjen a plébánoshoz és tudakozódjék nővére elmaradásáról. Ha a válasz nem lesz kielégítő, házkutatást tartunk. A jegyző úr is velem jön a kolostorba. A plébános úr szobája előtt várakozunk, hogy azonnal kéznél legyünk, ha nem ad kielégítő felvilágosítást. Nem kísérne el bennünket, doktor úr?

— Erre egyelőre nem látok okot — szól az orvos és felöltője után nyúlt. — De otthon megtalálhatnak, ha szükség lesz rám. Tanácsolom, vigyázzanak, nehogy nevetségesekké tegyék magukat, amikor választási politikából mindenáron botrányt hajhásznak. Ugyan ki gyanúsíthatná a plébános urat a jó öreg hölgy eltűnése miatt — ha ugyan valóban eltűnt!

— Hát ki beszél itt választási politikáról? Hivatalunk rója ránk a kötelességet, hogy kutassunk, csakugyan büntény forog-e fenn? — mondta erélyesen a polgármester.

— No, ne vegye rossznéven! — mondta nevetve az orvos. — Felőlem elviheti mindjárt a csendőrt meg a mezőcsösz is. Sőt meghúzathatja a sekrestyével a nagy harangot is. Az kelt ám csak feltűnést!

— Javíthatatlan gúnyolódó! — mondta a polgármester bosszúsan. — Különben szükség esetén a csendőrt is elvihetjük és a sekrestyés...

— A sekrestyés, polgármester úr kérem, tegnap délután Marseillebe utazott és még nem jött vissza. A lakása kulcsát nálam hagyta. A csendőr pedig egy pohár pálinka mellett ül az első szobában — szólt közbe a kocsmáros.

— Hozza magával a sekrestyés lakásának kulcsát és szóljon a csendőrnek is... Majd együtt megyünk fel a legnagyobb csendben.

Látogatók az éjszakában

Hallgatagon ment a három úr a régi kolostor felé. Carillon és a csendőr követték őket. A paplak ablakait még kivilágítva találták.

— Ejnye, a plébános úr még ébren van? — mondotta a polgármester. — Nem feltűnő ez ilyen későn, holott a rosszulléte miatt nem akarta, hogy háborgassák?

— És nézzék csak, milyen nyugtalanul jár-ke-l a szobájában! Majd az ablaknál látszik az árnyéka, majd eltűnik — szolt a jegyző.

— Hm, hm, úgy látszik, hogy nagyon izgatott... Csak nem ment el hozzá az öreg Zsuzsi, hogy tudtára adja az asszony eltűnését? — tünődött a polgármester.

— Nem meri az ily késő órában betenni a lábát a kísérteties épületbe — jegyezte meg Carillon.

— Nos, hát előre! De hogy jutunk fel? Csengessünk? Jobban szeretném meglepni a plébános urat — szolt a polgármester.

— Hiszen nálam vannak Loser kulcsai! — válaszolt Carillon s minden nehézség nélkül kinyitotta a kaput...

*

Loser félbehagyott gyónása után Montmoulin abbé egyideig magánkívül volt a felindulástól. — Blanchardné meggyilkolva! A gyilkos menekül zsákná-nyával! S ő nem akadályozhatja meg, sőt nem is szabad ezt megakadályoznia! Amit a gyónásban hallott, tilos nyilvánosságra hoznia. De valóban gyónás volt-e az? Ahhoz nem fér kétség. Gyónója ugyan nem volt

a kellő lelki állapotban, de mégis csak gyónni akart, és neki mint Krisztus helyettesének, vallotta be bűntényét. Végre elővette Lehmkuhl erkölcsstanát is és átnézte benne a gyónási titokról szóló fejezetet. A dolog nyilvánvaló volt. Őt a gyónás pecsétje hallgatásra kötelezte és most annak minden következményét viselnie kell.

— Istenem, — mondta magában — még azt hiszik majd, hogy én vagyok a gyilkos! ... De nem! Ilyen nehéz próbára csak nem teszel, Uram! Azt senki sem teszi fel rólam, hogy képes volnék ilyen tetre! És mégis, ha bekövetkeznék ez az eset, nem szólhatnék egy szót sem. Még ha becsületemet, életemet kellene is feláldoznom. Ezt hirdettem tegnap a szószékről!

— Istenem, bár múlték el tőlem ez a pohár! ... Nemcsak magamért könyörgök, bár be kell vallanom, borzasztóan érezném e csapás keserűségét, — szegény édesanyámért könyörgöm. Őt megölné ez a csapás ... Könyörgöm, a község, a katolikus Egyház érdekében, amelyet miattam nagy kár és gyalázat érne; a sok gyenge lélek érdekében, akik egy gyilkossággal vádolt lelkeszen nagyon megbotránkoznának! ... De nem — ez mégis lehetetlen! Félelmem és izgatottságom most csak üres rémképekkel gyötör. Megvéd az Istenanya!

Gyötrődve térdelt imázsármolyára és kezeit a Föl-feszítetthez és a Fájdalmas Anyához emelte. Azután elővette a rózsafüzérét és a szobában fel s alá járkálva, sokáig imádkozott. Ezalatt nyugalma mindinkább visszatért és éppen azon töprengett, hogy lefeküdjék-e, bár álmra egyelőre nem is gondolhatott, mikor lépteket hallott a folyosón s nemsokára rá kopogtak az ajtón.

— Tessék! — kiáltotta.

A községi őrnök belépett s követte a polgármester meg a jegyző ... Első tervüket megváltoztatták és arra határozták magukat, hogy inkább megfigyelik, milyen hatással lesz a gyűlött papra együttes megjelenésük.

Nem gondolták ugyan, hogy a lelkész valami súlyos büntényt követett volna el, de igyekeztek sok kellemtelenséget okozni neki.

— Akár megijed, akár nem, — mondta a polgármester — mindkét esetben találunk okot arra, hogy kihallgatást és házkutatást tartsunk.

Montmoulin abbé nem ijedt meg — legalább is nem adta jelét, mintha különösen meglepődött volna, hogy ily késő órában jönnek hozzá a hatóság emberei. Mintha csak várta volna őket... Ajkainak önkénytelen remegése inkább fájdalmat, mint meglepetést árult el és szemei esdve tekintettek most is a feszületre, mintegy segítséget és támogatást kérve a megpróbáltatás órájában. Az a fájdalmas megadás, amely arcáról tükröződött, fel kellett hogy tűnjön a három úrnak.

— Meg sem lepi késői látogatásunk? — kezdte a polgármester. — Úgy látszik, tudja is, hogy miért zavarjuk.

A lelkész komolyan zavarba jött erre a kérdésre. Nem árulhatta el, hogy tudomása van a büntényről és félt, hogy arckifejezése tán önkénytelenül is elárult valamit. Az ijedtségtől elsápadt és hebegve mondta:

— Valóban nem tudom. Mindenesetre feltűnő, hogy nálam láthatom az urakat. Mivel szolgálhatok?

A községi őrnök mindjárt nővére után akart kérdezősködni, de a polgármester visszatartotta:

— Csak egy pillanatra — mondta, s a plébánoshoz fordulva így folytatta: — Hm, csakugyan nem sejtí, hogy mit keresünk önnél? Rám azt a benyomást tette, hogy látogatásunk mégsem lepte meg... Hát önre, jegyző úr? És önre, őrnök úr?

Mindkettő kijelentette, hogy rájuk is ugyanilyen hatással volt.

— Hm, még valamit! Úgy hallottuk, hogy ön rosszul érzi magát, sőt szolgálójának is meghagyta, hogy ma este ne zavarja. Mi lehet az oka, hogy ilyen késő órában mégis ébren van?

— Ágyban feküdtem egész délután és így most nem tudok aludni — válaszolt a plébános, visszanyerve nyugalmát. — De úgy látszik, mintha vallatni akarnának.

A három úr összenézett. A polgármester most az irnokhoz fordult:

— Minthogy a plébános úr nem érti — vagy nem akarja megérteni — hogy mi az oka látogatásunknak, legyen szíves, mondja el. Hiszen leginkább önt érdekli e komoly dolog.

Az irnok elmondta, hogy nővére még most sem érkezett haza. Azt mondták, hogy a plébánoshoz ment, hogy tőle nagy összeget vegyen át. Úgy látszik tehát, hogy szerencsétlenség érte vagy valami bűntény forog fenn. Öt keressük és a plébános úrnál kezdjük a nyomozást. Valószínűleg ön volt az, akivel szegény nővérem utoljára beszélt — végezte beszédét a községi irnok.

Montmoulin abbé ismét fájdalmas pillantást vetett a feszületre s nyugodtan felelt:

— Blanchardné valóban nálam volt ma reggel tíz és tizenegy óra között. Ha szerencsétlenség érte, kétszeresen kell sajnálkoznom rajta, mert a Szent József-társulat összes összegyűjtött pénzét is átadtam neki.

— Megint csodálkoznom kell nyugodtságán, amellyel Blanchardné eltűnésének hírére fogadja — mondta a polgármester. — Nyugodtsága megmagyarázhatatlan előttem, hacsak előzőleg nem tudott róla. Kitől hallott az esetről?

— Senkitől. Semmit sem tudok — válaszolta a plébános.

— Ez alig hihető! Tehát azt beismeri, hogy Blanchardné ma reggel tíz és tizenegy óra között önnél volt? Hová ment azután?

— Azt mondta, hogy hazamegy.

— De haza nem érkezett. És azóta nem látták sehol. Ez különös! S oly nagy összeg pénzrel nem is mehetett messzire. Itt a kolostorban kellett valami bajának történnie.

— Nem tudom megmagyarázni eltűnését. Itt, ebben a szobában adtam át neki a tizenkétezer frankot.

— Tizenkétezer frankot! — kiáltott a három úr egyszerre.

— Hogy lehet ekkora összeget egy gyámoltalan öregasszonyra bízni? Plébános úr, ha ez a pénz elveszett, önt vonom felelősségre érte. És elfért Blanchardné asszony zsebében ez a nagy összeg? — kérdezősködött tovább a polgármester.

— Nyolcezer frankot papírpénzben, a többit pedig aranyban s ezüstben a kosarába tette — válaszolt a plébános. — Arra nem is gondoltam, hogy világos nappal, ezen a rövid úton, innen hazáig valami baj érhetné.

— Kész megesküdni arra, hogy Blanchardné pénzével együtt bántalom nélkül hagyta el a kolostort? — faggatta a polgármester.

Montmoulin abbé vállat vont.

— Csak arra esküdhetek meg, hogy Blanchardné szobából a legjobb egészségben távozott és magával vitte a pénzt. Igen sajnálom, hogy nem kísértem el a kolostor kapujáig, de nem engedte meg, mert kissé gyengélkedtem.

— Ismétlem, hogy a törvényszék előtt önt vonom felelősségre, ha az az összeg csakugyan elveszett. Ime, ez újra fényes bizonyítéka annak, milyen gondatlanul kezeli a papság a szegények pénzét. — A polgármester felettébb meg volt elégedve a fordulattal.

— Sejtelve sincs arról, mi történhetett a derék Blanchardnéval? — kérdezte újból a polgármester.

A lelkész csak a gyónásból ismerte a jó asszony szomorú halálát, azért fejét rázva mondta:

— Mióta a szobámat elhagyta, nem láttam őt.

— Uraim, — fordult a polgármester kísérőihez — mivel a plébános úr nem tud vagy nem akar felvilágosítást adni Blanchardné hollétéről, bár úgy látszik, hogy a hölgy itt a kolostorban tűnt el, azért

házkutatást kell tartanunk. Ugye önök is így vélekednek? — fordult kísértőihez.

— Mindenesetre!

— Föltétlenül!

— Nem vezetne bennünket, plébános úr? — kérdezte a polgármester.

— Engedelmet kérek, de valóban rosszul érzem magamat — mondta Montmoulin abbé.

— Nagyon feltűnő, — hangoskodott a polgármester — hogy nem akar segítségünkre lenni, mikor az eltűnt asszonyt keressük! De ez ne akadályozzon bennünket kötelességünk teljesítésében. Irnok úr, fogja a lámpát. A plébános úr majd beéri ezzel a gyertyával, ha csakugyan nem akar bennünket elkísérni.

Montmoulin abbé észrevette, hogy nem járt el helyesen. Hiszen neki kellett volna legelőbb az elveszett után kutatni. De önkénytelenül irtózott attól, hogy lássa a holttestet, amelyről bizonyosan tudta, hogy a sekrestye kamrájában van. De hogy jóvátegye hibáját, kezébe vette a lámpát:

— Önökkel megyek. Legkevésbé sem gondoltam arra, hogy nehézséget gördítsek az eltűnt felkutatásának útjába. Bocsánatot kérek, hogy kissé felingerelt a polgármester úr fellépése. Talán a hálószobámat kutassuk át először?

— Erre nincs okunk — mondotta a polgármester kissé megengesztelődve. — Legelőször a folyosókat és lépcsőket nézzük meg, amelyeken az eltűntnek át kellett mennie, ha a kolostorból távozott.

Házkutatás

A plébános lámpával a kezében, a Magdolna-szárny folyosóján keresztül, a kapu felé vezette őket. Minden szögletbe bevilágított, de semmi feltűnőt sem lehetett látni. A lépcsőzeten lefelé haladva azt is gondosan megvizsgálták, át- és átkutatták az egész keresztfolyosót, de semmi különösöt nem fedeztek fel. Végre a kolostorkapu bolthajtásos csarnokába értek. Itt állt a csendőr meg a kocsmáros a lámpással. A plébános önkénytelenül is elhalványodott, mikor meglátta a csendőrt. Ijedtsége fel is tűnt ennek, de semmit sem szólt.

— Ez a sekrestyés lakása? — kérdezte a polgármester.

— Igen — felelte a plébános.

A polgármester megfogta az ajtó kilincset és be akart menni. Az ajtó zárva volt.

— Itt van a kulcs, polgármester úr — mondta szolgálatkészen Carillon. — Említettem a polgármester úrnak, hogy Loser tegnap délután Marseilleba utazott és lakása kulcsát nálam hagyta.

— Igaz, volt tudomása a sekrestyés elutazásáról, plébános úr? — kérdezte a polgármester.

— Igen, Loser szabadságot kért tőlem egy hétre.

— És azóta nem tért még vissza?

Montmoulin abbé egy pillanatig habozott. Loser nála járt és ez bizonyára nem tartozik a gyónási titok keretébe, de ő csak azért jött, hogy gyónjon — fűzte tovább gondolatait. A jelen körülmények között ennek közlése is a gyónási titok megsértése lenne. Viszont, ha Loser visszajövetelét el nem árulja, fegyvert ad a vizsgálóbíró kezébe. De elhatározta, hogy nem szól visz-

szajöveteléről, nehogy ezzel esetleg elárulja a gyilkost. Azt mondta tehát:

— Tudtommal nem.

— Ugyan mit tévőzött ezzel a roppant egyszerű felelettel oly soká, plébános úr?

Montmoulin abbé azzal palástolta növekvő zavarát, hogy kissé rosszul van s árt neki a léghez.

— Minthogy a sekrestyés elutazott s a plébános úr tanúsága szerint még most is távol van, nem kell tovább itt időznünk. Valóban hideg van itt — mondta a polgármester. — Ezen a kapun kívül nincs más kijárat a kolostorból?

— Még van egy ajtó a keresztfolyosó végén, de be van zárva — mondta a csendőr.

— Jól van. Nem vezet még más lépcső is szobájától a földszintre, plébános úr?

— Még van egy melléklépcső a Magdolna-szárny túlsó végén, de az rendesen zárva van, Blanchardné arra nem mehetett ki. Valószínű, hogy az oratóriumon ment keresztül, hogy ott a legméltóságosabb Oltáriszentséget imádja és a sekrestye lépcsőzetén át mehetett le a keresztfolyosóra.

Habozva mondta ki Montmoulin abbé az utóbbi szavakat, hiszen tudta, hogy a meggyilkoltat ott meg kell találniok.

— Vezessen bennünket oda — mondta a polgármester.

A plébános megindult és a három úr követte őt. Halkan imádkozta a „De profundis”-t és előkészítette magát a véres látványra, mely nemsokára szemük elé tárul. Itt is felkutattak minden zugot, de mindhiába. A sötét, néma folyosón nagyon kényelmetlenül érezték magukat az urak. Mindenki érezte, de bevallani egyik sem merte, hogy éjnek idején nem szeretne egyedül lenni a keresztfolyosón.

— Jár odaát valaki? — kérdezte a polgármester.

— Nem. Az csak lépésünk visszhangja — válaszolt a plébános.

— Tulajdonképpen hány óra van? — kérdezte az

írnok. — Mindjárt tizenkettő. Csak nem fél a kísértetektől? — tréfálózott a jegyző.

— Művelt ember és kísértetektől való félelem — mormogta az írnok sértődve.

— Mire használták azelőtt a keresztfolyosó által körülvevett udvart? — kérdezte a polgármester.

— Ide temették az apácákat — válaszolt a plébános. — Ezen az úton vitték ki a halottakat a templomból. Ezt az ajtót, amely előtt most állunk, holtak kapujának nevezték. Erre mutat az ajtófeletti díszítés is. Felemelte a lámpát és egy kőbevésett halálfejt világitott meg ezzel a felirattal: „Hodie mihi, cras tibi.” Lefordította: „Ma nekem, holnap neked.”

— Ennyit mi is értünk latinul, plébános úr — mondta bosszankodva a polgármester, mert a halálról nem igen szeretett hallani.

Montmoulin abbé kinyitotta az ajtót és arra a helyre értek, hol a harangkötelek lógtak alá.

— Mindig nyitva van ez az ajtó?

— Mint valamennyi ajtó a kolostor belsejében — válaszolá a plébános.

A polgármester a csigalépcső felé indult. Ez oly szűk volt, hogy egymás mellett kettő nem mehetett le rajta. A plébános ment elől, magasra tartva a lámpát. Utána jött a polgármester, mögötte az írnok és a jegyző. Mikor Montmoulin abbé leért a lépcsőn, önkénytelenül is a lomtár ajtajára tekintett. A polgármester észrevette, megkérdezte:

— Hová vezet ez az ajtó?

— Egy kamrába, melyben a sekrestyésnek száma és egyéb templomi eszköz van — válaszolta a plébános és tovább akart menni.

De a polgármester megfogta a kilincset és kinyitotta az ajtót. A lámpa fénye egy pillanatra megvilágította a gyászlepellet betakart tetemet. Ekkor a lég-huzat eloltotta a lámpát. A három úr ijedten kiáltott fel.

— Mi volt az, ami a földön feküdt?

— A koporsó leple és az alatt még valami — felelte a jegyző.

— Kisértet jár ebben az átkozott kolostorban! — mondta az irnok ugyancsak riadozva. — Alkalmasabb időre kellene halasztanunk vizsgálatunkat. Eppen tizenkettőt ütött az óra, mikor lejöttünk a csigalépcsőn.

— A plébános úr semmit sem látott? — kérdezte a polgármester.

— De igen — felelte elég nyugodtan. — Attól tartok, hogy láttam, akit keresünk.

— Szent Isten! És mi itt állunk a sötétben szegény nővérem holttesténél — jajveszékelt a községi irnok. — Jegyző úr, hívja ide a csendőrt a lámpással. Az égre kérem, jöjjön velem. Meghalok a félelemtől! A sötét folyosón nem merek egymagam végigmenni.

— Igen, menjenek s hozzák el a lámpát — szólt a polgármester. — A folyosó ajtajából Grisable meghallja kiáltásukat.

Montmoulin abbé ezalatt belépett a kamrába. A templomban pislogó öröklámpa halvány fénye bevilágított oda. Csendes imába merülve letérdelt a halotti lepel mellé. Míg imádkozott, mindinkább visszatért lelki ereje és nyugalma, bár minden perccel tisztábban látta már, milyen nagy megpróbáltatás vár reá.

A polgármester ott állt háta mögött a lépcsőn. Most már bizonyosra vette, hogy nem baleset történt, — mint eddig gondolta — hanem valami bűntény. Ha a halotti lepel valóban Blanchardné holttestét takarná, akkor ki takarta be azzal? S hogyan tudhatta a plébános, hogy mit takar a lepel? Miért vetett olyan különös pillantást a félreeső kamra ajtajára? Miért viselkedett oly különösen, mikor a házkutatást elrendelték s mikor megkérdezték tőle, vajjon hazajött-e már a sekrestyés? Vajjon nem arra mutat-e, hogy tudomása van a bűntényről? Hátha a plébános maga? Nem, arra mégsem mert gondolni a polgármester... Egy pap, aki eddig feddhetetlen élet hírében állott, gyilkos lenne?! Utóvégre ez sem lehetetlen! Köztudomású

dolog volt, hogy Montmoulin abbé szegény és rokonai is szegények, lehetséges, hogy a nagy összeg eltántorította. És végre is, kire esnék elsősorban a gyanú, ha nem őrá, aki a büntett idején egymagában volt az áldozattal a kolostorban? Ilyen gondolatokkal foglalkozott a polgármester, míg társainak visszatérésére várakozott és arra a következtetésre jutott, hogy kétségkívül a plébánosra nehezedik a gyilkosság gyanúja és elég ok van rá, hogy a vizsgálóbíró felelősségre vonhassa. Most meglesz a botrány, amit néhány órával ezelőtt borozás közben emlegettek. Hatalmas fegyver lesz kezében a gyűlölt papok ellen. Fel is használjuk! — gondolta magában.

Hangok hallatszottak a folyosó végéről. A csendőr jött a lámpával s leérve, bevilágított a kamrába. Most már tisztán láthatóvá lett a halotti lepel, alóla az ajtó felé fordulva, egy női láb tűnt elő. A lepel mellett imába merülve térdelt Montmoulin abbé. A többiek az izgalomtól és rémülettől hangos kiáltásban törtek ki. Már nem volt kétséges, hogy Blanchardné gyilkosság-nak esett áldozatul.

— Adja ide a lámpát — szólt a polgármester a csendőrhöz. — Óvatosan emelje fel a leplet, de úgy, hogy a holttest helyzetén változás ne essék.

A csendőr felemelte a gyászlepet, de csak annyira, hogy látni lehetett a halott arcát és felső testét. A megkékült arc és a megüvegesedett szemek megijesztették a körülállókat.

— Megfojtották — állapította meg a polgármester.

— Agyonszúrták — mondotta a csendőr, rámutatva a vérnyomos lepelre és vértócsára.

— Semmi kétség nincs, hogy meghalt — szólt a jegyző.

— Hideg s meg van merevedve — válaszolt a csendőr.

— Nővérére ismer a halottban? — kérdezte a polgármester a községi őröket.

— Sajnos, igen! De kérem, takarják be a halottat, nem bírom elviselni a borzasztó látványt.

— Igen, takarják be — kiáltott Carillon is elfordított arccal. — Ez a szörnyű látvány még álomban is előttem lesz. Ha sejtettem volna, hogy itt ilyen rémség vár ránk, a világért sem jöttem volna ide az urakkal.

— Még egy pillanatra! — szólt a polgármester a csendőrhöz, aki a lepellet ismét be akarta takarni a holttestet. Fürkésző szemmel nézte a papot és végre megkérdezte:

— Mit szól ehhez a borzasztó esethez, plébános úr?

— Imádkozom a meggyilkoltért és a gyilkosért.

— Hm, és vajjon ki lehet a gyilkos?

— Én nem tudom... Csak nem engem...?

— Még nem nyilatkoztam! De a gyanú szükségkép felmerül. Az ön felelete is mutatja... Kötelességem azonnal jelentést tenni az aixi rendőri hivatalnál. Plébános úr, kövessen bennünket a szobájába! — Most pedig takarja be óvatosan a halottat, hogy helyzetéből el ne mozduljon — szólt a csendőrhöz.

Bezárták az ajtót. A polgármester magához vette a kulcsot és mindnyájan hallgatagon mentek föl a csigalépcsőn. Montmoulin abbé fájdalmas pillantást vetett a templomra. Sejtette, hogy soká, talán sohasem fog többé oda belépni; de az Oltáriszentségben jelen lévő Jézus Krisztusra való gondolata megerősítette, megvigasztalta szomorúságában.

— Ő ismeri ártatlanságomat és segíteni fog, hogy legszentebb papi kötelességemet meg ne sértsem. Jöj-jön, aminek jönnie kell, Isten kezében vagyok — így imádkozott szívében s mint valami fogoly, némán ment a sötét tekintetű férfiak között.

A bűnjelek

Fölérve a szobába, a polgármester megírta a táviratot:

„Aix rendőri hivatal. Rablógyilkosság Ste. Victoireban! Kérek azonnal tapasztalt vizsgálóbíró és csendőröket. Grandjean polgármester.”

Carillon hajlandó volt feladni a táviratot, csak azt kérte, hogy a csendőr kísérje ki a lámpással. Kijelentette, egyedül nem megy végig ezeken a titokzatos folyosókon.

— Hát ez micsoda? — kérdezte a polgármester — s egy papírlapot vett fel az asztalról.

— Blanchardné nyugtája — felelte Montmoulin abbé.

— Úgyes eljárás, hogy a meggyilkolttal még halála előtt aláíratta ezt a nyugtát — jegyezte meg a polgármester. S nem sejti, hol lehet most a pénz?

— Nem. Nem tudom.

— Hm, ezt kifürkészni majd az aixi vizsgálóbíró feladata lesz! Úgy hiszem, nem kell nagyon messze keresgélnie. De jó lesz, ha előzetesen jegyzőkönyvbe foglaljuk vizsgálatunk szomorú eredményét. Hasznát veheti a bíróság. Plébános úr, ha tetszik, ezalatt egy kissé lepihenhet. Nincs más kijárata a hálósobának? — és a lámpával bevilágított oda.

— Csak nem tételezi fel rólam, hogy megszököm? — szólt fájdalmasan a plébános. — Sajnos, a gyanú rám nehezedik, de a vizsgálat majd kideríti ártatlanságomat. S a szökési kísérlettel csak igazolnám az önök borzasztó gyanúját.

A polgármestert megnyugtatta a plébános válasza

s mert az egyetlen ablak is jó magasan feküdt a kikövezett udvar fölött, magára hagyta hálószobájában a plébánost s a másik két úrral az asztalhoz ült, hogy tollbamondja a jegyzőkönyvet.

Montmoulin abbé rövid imádság után ruhástól akart ágyára dőlni, mikor észrevette, hogy reverendáján a térdétől lefelé nedves foltok vannak. Vajjon mi lehet ez? A gyertya világánál megvizsgálta ujjahegyét. Vöröses, ragadós anyag volt. Vér?!

— Valóban, megaludt vér — szolt magában. Hídeg borzongás futott végig rajta. A holttest mellett aludtvérbe térdelt, mely a szerencsétlen Losert oly nagy rémületbe ejtette. Minden további megfontolás nélkül a mosdóhoz ment és iszonyodva kezdte kimosni reverendájából a borzasztó vérnyomokat. A víz a tálban vérpiros lett. Ki akarta önteni az ablakon, hogy tiszta vízzel folytathassa munkáját, mert még sok nagy foltot kellett kimosnia. Mikor az ablakot kinyitotta, a polgármester berohant a zajra. Azt hitte, mégis csak meg akar szökní a pap.

— Mit csinál? — Mi ez itt? — s kirántotta a plébános kezéből a mosdótálat.

— Hisz ez vér! — kiáltott fel borzadva. — Uraim, nézzék csak!

— Egy tál vér! — kiáltott a jegyző az ijedtségtől sápadozva.

— Igen, vér — felelte nyugodtan Montmoulin abbé. — Valószínűleg a szegény Blanchardné mellett térdeltem bele, nézzék a reverendámat. Megpróbáltam a vért kimosni belőle.

Egyszerű és elfogadható volt a magyarázat, de nem elégítette ki a gyanakvó polgármestert.

— Ki tudja, mikor és hogyan kerültek ezek a foltok az öltönyébe? — kiáltott. — A tál így marad tartalmával együtt. A ruhát cserélje fel egy másikkal. Meg tudják állapítani, hogy mennyi idővel előbb ontották ki a vért.

— A másik reverendám a konyhában szárad. Mult éjjel beteglátogatáson besározódott.

— Kimegyünk érte — válaszolta a polgármester.
— Követelem, vesse le ezt a ruhát, hogy megvizsgálhassák e nagyon is gyanús foltokat.

A plébános fogta a lámpát és az urak előtt a konyhába ment. A reverenda szárazon ugyan, de még egészen sárosan függött a tűzhely mellett. Az öreg Zsuzsi még nem ért rá kitisztítani. Montmoulin abbé éppen le akarta venni a szegről, mikor a községi írnok elkiáltotta magát, egy kézikosárra mutatva:

— Ez a nővérem kosara!

— Ismeri ezt a kosarat? — kérdezte a polgármester a plébánost.

— Igen, Blanchardné kézikosara. Magam tettem bele a pénzt, kendőbe kötve.

— És hogyan került ez ide?

— Engem is zavarba hoz. Sehogyz sem tudom megmagyarázni.

Montmoulin abbé agyában megvillant az a gondolat, hátha a gyilkos szándékosan tette ide a kosarat, hogy a plébánosra hárítsa a gyanút... Sőt az illető csak azért gyónt meg nála, hogy a gyónási titok kötelessége által hallgatásra bírja... Ha ez így van, akkor a gyónás csak színlelt volt, így nem volt igazi gyónás. S ilyen színlelt vallomás — természetesen — nem kötelezi a papot a gyónás titkának megőrzésére. A plébános megmenekülhetett volna nehéz helyzetéből, ha kijelenti, hogy Loser nála járt s mintha gyónni akarna, mindent bevallott. Igazi gyónásnak tartva vallomását, nem volt szabad semmit sem szólnia, de most átlátja a gyilkosnak ördögi tervét és ez felmenti őt a hallgatás alól. Szívesen elmondta volna Montmoulin abbé mindezt, de visszatartotta őt a kétség, vajjon bizonyos-e, hogy Loser csak színlelt? Csak akkor nem kötelezi őt a gyónási titok, ha kétségtelenül bizonyos, hogy a vallomás nem volt gyónás. Bár Loser pusztá félelemből vallotta be tettét, mégis azt akarta, hogy alóla föloldozást nyerjen. Montmoulin abbé látta, hogy a gyanútól való megmenekülésnek e módját

igénybe nem veheti és a gyónási titkot teljesen meg kell őriznie.

A polgármester ezalatt mindent föl kutatott a konyhában. Csakhamar ráakadt a kendőre, amelyet Loser menekülése közben csak félig tölt be a konyhaszekrény alá. A polgármester fölvette a kendőt és a nagykést is. A rémület kiáltása hangzott minden ajakról, mikor a véres kendőt kibontotta a konyhasztalon és meglátták a kést, amelynek a markolata is véres volt.

— Semmi kétség! — kiáltotta a polgármester — ezzel hajtották végre a gyilkosságot.

— Szegény nővérem! Így hálálták meg jószágodat! — jajgatott a községi írnok, mérges pillantást vetve a plébánosra.

— A kés nyelére F. M. betűk vannak vésve s a kendő is ezzel van jelölve.

— Hogy magyarázza meg ezt? — kérdezte izgatottan a polgármester s erősen megfogta a plébános karját.

Montmoulin abbé halálsápadt lett. Mindez megerősítette abban, hogy Loser célzatosan rejtette el a konyhában e tárgyakat, hogy a gyilkosság gyanúját rá hárítsa. S az ő kését használta a gyilkosság elkövetésére... Tehát eleve az a szándéka lehetett, hogy őt keveri gyanúba. Az ilyen ember valóban nem érdemli meg, hogy kímélettel legyen iránta! De ismét így szólt magában:

— Mindez nem elegendő bizonyíték arra, hogy Loser nem akart igazán gyónni, tehát hallgatnom kell.

— A kés — felelte erőltetett nyugodtsággal Montmoulin abbé — valóban az enyém. A kendő is. Ebbe kötöttem Blanchardné részére a pénzt. Hogy hogyan lett véres a kés és a kendő, és ki rejtette a konyhaszekrény alá, azt meg nem mondhatom. Különben az öreg Zsuzsi már reggel észrevette, hogy hiányzik a kés.

— Valószínűleg már előbb elvitte a gyilkos, hogy kéznél legyen. Minden jel arra mutat, hogy nagyon

ügyesen készült elő a gyilkosságra... Csakhogy úgy látom, együgyűségében arra számított, hogy bizonyos körülmények, esetleg állásának szentsége, elhárítanak róla minden gyanút — mondta a polgármester.

— Polgármester úr! — indult föl a plébános — már ismét úgy beszél, mintha én volnék a tettes. Határozottan tiltakoznom kell ez ellen!

— Ez a felháborodás nem áll rosszul önnek... Csakhogy, tekintve a nyomós bizonyítékokat, egy kissé elkésett vele — mondta gúnyosan a polgármester. Majd megváltozott hangon így szólt hozzá: Jobb lenne, ha őszintén bevallana mindent. Ez enyhítené az ítéletet!

— Bármennyire ellenem szólnak is a körülmények, ártatlan vagyok! — felelte a plébános.

— Hát magyarázza meg másképen a dolgot! Losert szintén lehetne gyanúsítani, de az ön vallomása szerint is távol volt. Ki jöhetett volna más a konyhába, hogy elvigye a kést? Egyáltalán ki tudta azt, hogy Blanchardné egy meghatározott órában öntől nagy pénzösszeget vesz itt át? Ki ismerte szokását, hogy az oratórium és a sötét csigalépcsőn megy át, s hogy e legalkalmasabb helyen megleste és meggyilkolhatta? Kicsoda? — kérdem. Azt talán csak nem állítja, hogy az öreg Zsuzsi volna a tettes?

— Ismét csak azt mondhatom, hogy ártatlan vagyok. Isten a tanúm! — válaszolta Montmoulin abbé, égre emelve szemeit.

— Ne hívja Istent bizonyságul és ne forgassa szemeit, képmutató! — rivallt rá a polgármester.

— Ne higgye, hogy elámíthat bennünket jámbor arcával — szolt a jegyző.

— Szegény nővérem vére bosszúért kiált az égre! Nem nyugszom, míg a vesztőhelyen, a guillotine alatt nem látom! — fenyegette az irnok.

Montmoulin abbé tudta, hogy a bíróság is képmutatásnak veszi ártatlanságának bizonyítását. Tudta, hogy keserű kelyhet kell kiürítenie s nem tehetett ellene mást, mint imádkozott.

— „Uram, ha lehetséges, múlték el tőlem e pohár. De ne az én akaratom legyen meg, hanem a Tied” — ismételte csendesesen.

— Tehát nem akar vallani? — kérdezte a polgármester.

— Nincs mit bevallanom — ismételte nyugodtan a plébános. — Akár képmutatónak tart, akár nem, ártatlan vagyok és bízom Istenben, hogy napfényre hozza ártatlanságomat.

— Majd elvállik a bíróságnál. Most kövessen benünket a szobájába s a véres ruháját cserélje fel a sárossal. S azután összerakjuk ártatlanságának bizonyítékait: a ruhát, a kézikosarat, a kendőt és a kést. Csak az hiányzik még, hogy a tizenkétezer frankot is megtaláljuk. Talán ez is sikerül még... Vizsgálatunk eddigi eredményével nagyon is meg lehetünk elégedve.

— Itt jön Carillon meg a csendőr! Elküldték a táviratot? Mi sem voltunk ám tétlenek! Carillon úr, megtaláltuk a meggyilkoltnak a kosarát, a véres kést s a kendőt, amelyben a gyilkos azt megtörölte. Mindkettő főtisztelendő plébánosunk nevével van jelölve!

— Ez valóban ritka épületes dolog: gyilkos, rablógyilkos! — kiáltotta a kocsmáros a plébánosra. — Mindez reverendában!

— Grisable, — szólította meg a csendőrt a polgármester — kövesse a plébános urat, míg ruhát vált. Ki tudja, tán még Júdás módjára fejezné be életét, pedig a vesztőhely mégis csak igazságosabb megtorlás lesz számára!

Montmoulin abbé a testi-lelki fájdalomtól megtörve, alig állt a lábán. Megadással követte a csendőrt hálósobájába. Ott fölvette a sáros öltönyt s kimerülten ágyra dőlt és rövid idő múlva mély álomba merült.

Ezalatt hosszú és részletes jegyzőkönyvet vettek fel, mely valóságos vádirattá dagadt a szegény plébános ellen. A három úr aláírta. Még a kocsmárosnak is megengedték, hogy nevét odaírja a „hulla feltalálásáról” szóló pont alá. A kocsmáros ezután kosarat vett elő, melyet — a táviróhivatalból visszajövet — házá-

ból hozott magával, és palackokat, poharakat, szálámit, sajtot rakott ki az asztalra.

— Egy kis orvosság az éjjel kiállott izgalmak és félelem után. Kérem, ne vessék meg. Uraim, az első poharat a polgármester úr egészségére ürítsük! Ritka bölcsesége leleplezte a klerikalizmus sötét bűntényét és lerántotta arról a képmutatás álarcát. Valóban méltó arra, hogy megünnepeljük.

Borozgatva töltötték az éjnek hátralevő részét és egyre erősebbé vált az a meggyőződésük, hogy Blanchardnét nem gyilkolhatta meg más, mint Montmoulin abbé.

„Megvan a tettes!”

Végre megvirradt. A nap teljes fénysugárban emelkedett Brignoles magaslatai fölé s első sugarai megáryozták a Sainte Baume és Sainte Victoire hegylánc között elnyúló völgyekben szétszórott sok apró falut és majorságot. Itt is, ott is megszólalt a harangszó misére hívogató hangja. Jámbor hívek, iskolás gyermekek tömegesen iparkodtak a templom felé. A többiek pedig hangos csoportokban vonultak munkára.

Csak Sainte Victoire zökkent ki megszokott életmódjából. Alig nyíltak ki hajnalhasadtával az ajtók, a gyilkosság rémhíre már házról-házra járt.

— Hallotta-e szomszédasszony? A jó Blanchard-nét meggyilkolták!

— Az Istenért! Talán csak nem!

— De bizony, s ami még a legborzasztóbb, — hangzott egy másik ablakból — azt mondják, hogy a plébános úr szúrta volna le!

— Istenem, ugyan hogy mondhat ily borzasztót? Gyilkos a plébános?

— Ej, mit! A papok egy hajszálnyival sem jobbak a többi embernél. Különben is ezt az „Aranyrózsa” vendéglősenek a cselédjétől hallottam. A polgármester, a jegyző, meg a községi őrök az egész éjszakát a kolostorban töltötték, azoknak vitt reggelit. Ott hallotta, hogy mindent kiderítettek.

— Azoktól? Még úgy sem hiszem akkor! A plébánosunk szentéletű ember, nem követhette el e gonoszságot. Azok az urak nem járnak vasárnap se a templomba, soha nem gyónnak s a plébános úr szálla a szemükben. Ráfogás az egész. — Zömök, erőteljes asszony volt, aki ilyen hévvel védelmezte Montmoulin abbét.

— Vigyázzon, szomszédasszony! — figyelmeztette egy félénk nő. — A polgármester még be is zárátja magát, ha meghallja, hogy mit beszélt!

— Azt merészelje csak! Megcsalta a feleségét is a...

— Nézzétek csak, lovascsendőrök! — kiáltottak fel az asszonyok, félbeszakítva a társukat.

— Szent Isten! A csendőrség bekíséri a plébánosunkat!

— Mégis csak van valami a dologban! — Menjünk a kolostorba!

— Szaladjatok csak, ti ostobák és nézzétek! Én mind a két szememet befogom, hogy ne lássam, hogyan hurcolják el ezt a derék embert. Soha el nem hiszem, hogy gyilkos legyen az az ember, aki a szegényekkel és betegekkel annyi jót tett. — Még ha a polgármester még is esküdnék rá, hogy a saját szemeivel látta! — A bátor asszony becsapta ablakát és a konyhában azután üstön, csöbrön töltötte ki haragját.

A kolostor előtt csak úgy szorongott a kíváncsi tömeg. Zajosan beszélgettek a borzasztó eseményről. Hány elítélést kellett hallania ablakán át Montmoulin abbénak híveitől — akikkel annyi, annyi jót tett. De hát ilyen az emberi szív. Mindig hajlandóbb elhinni felebarátjáról a rosszat, mint a jót. Titkos örömrzet fogja el, különösen ha fellebbvalókat vagy magasállásúakat ér szégyen. A tömeg könnyen kiált: „Feszítsd meg őt!”

— Erre az olajfára kellene fölakasztani, mégpedig rögtön! — szólalt meg egy vállas legény. — Meglátjátok, hogy a bíróság előtt valami agyafúrt prókátor még megmenti a nyaktilótól. Itt legalább láthatnánk, hogyan kapálódzik.

— Még a legjobb ügyvéd se segíthet rajta — mondta egy mészáros. — Olyan bizonyítékaik vannak ellene. — A reverendája csupa vér, a nagy kés is, amivel leszúrta az asszonyt. Nem is hittem volna, hogy annyi bátorság lakik ebben a kis emberben!

— Ugyan mit! Védekezett is az a szenteskedő

vénasszony! No meg az a sok pénz másba is bátorságot öntött volna. Azt mondják, meghaladja a húsz ezer frankot — mondta egy szatócs.

— Több az, több! Ötvenezer! Százezer! — hangzott jobbról, balról.

— Igazán szerencse a sekrestyésre, hogy vasárnap este Marseillebe utazott. Ha itthon lett volna, őt gyanúsítának s nem a plébánost.

— Loserről inkább föltételeztem volna azt a bátorságot. Azt mondják róla, hogy a háborúban sok porost segített át a másvilágra saját kezével.

— Halljuk Carillon urat! — hangzott most minden oldalról.

Az „Aranyrózsa” vendéglőse kilépett a kolostor kapujából s mindnyájan odatódultak, hogy valami újat hallhassanak tőle.

— Senkinek sem szabad átlépnie a kolostor küszöbét, míg a törvényszék urai meg nem vizsgálták, amit az éjjel — az igazság magasztos szolgálatában — kiderítettünk... Bizony „kiderítettünk”, mert nekem is van részem benne. Én is megerősítem szerény nevem aláírásával a jegyzőkönyvet, mely leálcázza, pellengérre állítja a klerikalizmus gonosztetteit és verpadra juttatja ezeknek a báránybőrbe bujt farkasoknak egész falkáját. Mert ha már a mi lelkészünk ilyen véres tette volt képes, mit várjunk a többitől? Szerencse, hogy a választások küszöbén letéphetjük róluk a képmutatás fátyolát. Hazaáruló az, aki a választások alkalmával klerikális jelöltre szavaz. Le a papokkal!

Az „Aranyrózsa” bőbeszédű vendéglőse nem folytathatta tovább beszédét, megjöttek az aixi csendőrség és törvényszék emberei. Carillon úr odafutott, hogy a kocsiajtót kinyissa. Egy feketébe öltözött úr szállt ki s megkérdezte a mélyen hajlongó vendéglőstől:

— A polgármester úrhoz van szerencsém?

— Szolgálatára nem. Nevem Carillon, az „Aranyrózsa” vendéglőse vagyok. A jegyzőkönyvben megtalálja nevemet vizsgálóbíró úr! A polgármester úr fönt

van a vádlottnál. Vizsgálóbíró úr munkáját alaposan megkönnyítettük. Leszek bátor megmutatni a fölvezető utat. A csendőrök vigyázzanak, nehogy a nép szent haragjában bosszút álljon a reverendás gyilkoson.

A vizsgálóbíró után egy rendőrtiszt s egy titkár szállt ki a kocsiból a nélkül, hogy egy szóval is válaszoltak volna a hosszadalmas beszédre, mind a hárman a lelkész lakásába siettek. Barthelot vizsgálóbíró röviden elmondatta magának az esetet.

— Először arra gondoltunk, hogy valami szerencsétlenség érte az öregasszonyt — magyarázott a polgármester. — Csak később, mikor megtaláltuk a holttestet, támadt bennünk a gyanú, hogy a plébános lehet a vétkes. A tett elkövetésének idején egészen egyedül tartózkodott a kolostorban, a vizsgálat alatt feltűnően viselkedett s rajtakaptuk, amint titokban kimosta öltönyéből az óriási vérfoltokat. A lelkész konyhájában akadtunk rá a meggyilkolt kosarára, a véres késre és kendőre is.

— Nyomós, sőt meggyőző bizonyítékok — mondta komolyan a vizsgálóbíró. — És mit szól hozzá a vádlott?

— Konokul tagad. Ártatlanságát hangoztatja és Istent hívja tanúságul. A szomszéd szobában őrzí a csendőr. Akarja látni?

— Még nem. Először átnézzük a jegyzőkönyvet, azután megnézzük a gyilkosság színhelyét és meghallgatom a törvényszéki orvos véleményét. Megtalálták az elrabolt összeget is?

— Sajnos, nem. Azt hisszük, a plébános elrejtette valahol a tágas épületben.

— Az meglehet. Alaposan át kell kutatni az egész házat. Picard úr, kezdje meg egyik emberével a fontos munkát.

A polgármester a konyhába vezette a bírót s megmutatta neki a nagykést, a kendőt s a helyet, ahol ezeket megtalálták.

— Feltűnő, — mondotta a vizsgálóbíró — hogy e dolgok oly ügyetlenül voltak elrejtve. Lehet, hogy

szándékosan rejtette úgy el, hogy könnyen rájuk akadjunk, hogy azután azzal védekezhessék: csak nem leszek oly ügyeilen, hogy önmagamat eláruljam? Mondott ilyet a lelkész, amikor megtalálták a kést?

— Nem. Meglepetést színlelt s egyre csak ártatlanságát erősítgette.

— Hogyan magyarázza meg a lelkész a vérfoltokat? — kérdezte a vizsgálóbíró.

A polgármester felvilágosítására vállat vonva így szólt:

— A plébános nagy ügyetlenséget követett el, ha állítása megfelel a valóságnak. Könnyen meg lehetett volna állapítani, hogy megaludt vértől származtak-e a foltok. De hogy már kimosta, vajmi bajos lesz eldönteni, vajjon friss vagy megaludt vér volt-e?

A polgármester a sötét folyosón elkíserte a vizsgálóbíró a gyilkosság színhelyére. A lépcsőn a kamráig világított a vizsgálóbírónak.

— Itt történt a gyilkosság! Valószínűleg a nyitott ajtó mögött leselekedett áldozatára a gyilkos.

— De miképen juthatott ide a lelkész, mikor a lakása ajtajában váltak el egymástól?

— Két úton: vagy úgy, hogy a fölépcsőn és a sekrestyefolyosón át feljött ezen a lépcsőn, vagy pedig úgy, hogy észrevétlenül elosont az oratóriumban imádkozó Blanchardné mellett.

— Annyi bizonyos, hogy csak oly ember követhette el a tettet, aki ezt a házat s a meggyilkolt szokásait teljesen ismerte.

— Azonfelül tudnia kellett, hogy az asszony éppen abban az órában a pénzzel megy ezen az úton. Ki más tudhatta ezt, mint a plébános?

— Igaza van. Valóban nyomós érvekkel bizonyítja gyanúját. Nyissa ki, kérem az ajtót.

A vizsgálóbíró a küszöbről megtekintette a szemfödővel betakart tetemet.

— A halotti leplet ön borította reá? — kérdezte a polgármestertől.

— Nem! Így találtuk mi és csak annyira emeltük

fel a leplet, hogy Blanchardné személyazonosságáról és haláláról meggyőződünk.

— Valóban különös! Ezt közönséges gyilkos aligha tette volna meg! Ez határozottan papi ember kezére vall! — szolt a vizsgálóbíró. — Hagyja csak érintetlenül a leplet, míg az orvos meg nem érkezik. Most pedig mondja el, hogyan viselkedett a lelkész akkor, mikor megtalálták a holttestet?

— Először is más úton vezetett bennünket, noha tudta, hogy Blanchardné ezt az utat szokta választani. Mikor felszólításunkra ezen az úton is végigvezetett bennünket, nyugtalan pillantást vetett erre az ajtóra s éppen ez a tekintet bírt arra, hogy az ajtót kinyissam. S ebben a pillanatban kialudt a lámpás.

— Ő maga oltotta el?

— Azt nem vettem észre. Azt hiszem, a léghezát okozta. Egy azonban feltűnt mindnyájunknak: az első tekintetre fölismerte a halottat, míg mi csak a fekete halotti leplet láttuk tisztán. S mielőtt lámpát hoztak volna, letérdelt a hulla mellé s úgy tett, mintha imádkozna.

— Úgy látszik, mégis csak itt térdelt a megaludt vérbe s így a vérfoltokról adott magyarázata igaz lehet. De ez még távolról sem bizonyítja azt, hogy ártatlan!

A vizsgálóbíró azt kérdezte, vajjon egészen bizonyos-e, hogy a gyilkosság idején a sekrestyés nem tartózkodott a házban? A polgármester azt felelte, hogy ez feltétlenül bizonyos, ezt maga a plébános is elismeri. Nem volt itt senki más, mint a plébános és a meggyilkolt. Zsuzsit, az öreg cselédet, mielőtt a meggyilkolt a kolostorba ért volna, azzal a meghagyással küldte el a plébános, hogy csak a következő napon jöjjön ismét, mert rosszul van és le akar feküdni. Az öreg Jakab pedig, aki délben a sekrestyés helyett „Ürangyalára” harangozott, csak néhány perccel tizenkettő előtt, tehát már a gyilkosság megtörténte után jött a kolostorba s innen azután rögtön távozott is.

— Ha bebizonyítható, — mondta a vizsgálóbíró — ez már magábavéve is súlyos gyanúra ad okot. Ki-

hallgatom Zsuzsit és azt az embert, aki Űrangyalára harangozott, idéztesse meg őket azonnal. Hátra van még, hogy megállapítsuk az okot, mely a plébánost a tett elkövetésére bírhatta. Bosszú, féltékenység s egyéb hasonló okok, úgy hiszem, szóba sem jöhetnek, bizonyosan csak az a nagy összeg vihette reá. Fősvény ember hírében áll a plébános?

— Ellenkezőleg. Be kell vallanom, hogy a szegényekkel és betegekkel tehetségén felül jót tett.

— Hm, talán súlyos adósságba verte magát e miatt?

— Tudtommal nem. Az tény, hogy ő szegény, édesanyja is szegény. Vasárnap itt volt látogatóba az anyja és csak hétfőn reggel — alig egy órával a gyilkosság előtt — tért vissza Aixbe. Ott él, igen szűkös viszonyok között. Hm, egy gondolatom támadt!

— Nekem is — felelte élénken a vizsgálóbíró. — Az anyja elvihette a pénzt Aixbe s akkor itt hiába keressük.

— Magam is azt hinném, ha nem lenne a meggyilkolt által aláírt nyugta!

— Űgy, még nyugtáról is gondoskodott? Ez még valószínűbbé teszi előttem a dolgot. Valami ügyes fogással könnyen megszerezhetette a jámbor asszony aláírását. Például azt mondhatta neki, hogy biztonság kedvéért a sekrestye szekrényébe zárta az összeget s odalent majd megfizeti . . . Blanchardné tehát valószínűleg fönt aláírta a nyugtát, a sekrestyébe menet pedig késszúrást kapott pénz helyett. Mit szól ehhez a föltevéshez?

— Csodálom az éles eszét, vizsgálóbíró úr. Nagyszerűen összevág minden. Bizonyára így is történt!

— Tapasztalat, semmi más, mint tapasztalat, kedves polgármester uram! Ha az ember annyi időt tölt a hivatalában, mint én, lassanként megismeri a gonosztevők fortélyait. Nos, tehát az ön hathatós segítségével folytán szert tettünk arra, amit „az eljárás biztos alapja”-nak szoktam nevezni. Erre az alapra fogunk

építeni. Legelőször is táviratot küldök Aixba, hogy a rendőrség figyelje Montmoulinnét. Tudja a címét?

— Sajnos, nem. A plébánoson kívül aligha tudja valaki.

— Nos, hát majd ő megmondja nekünk. Most pedig hamarjában — csak a forma kedvéért — ki kell még hallgatnunk az öreg cselédet és azt az embert, aki az „Ürangyalá“-ra harangozott; azután a vádlottra kerül a sor.

A kihallgatás

Az öreg Jakab azt vallotta, hogy csak néhány perccel tizenkettő előtt jött át, harangozott s rögtön hazatért. Ezt be is tudja bizonyítani; nem látott s nem hallott semmit. Losert, a sekrestyést sem látta. De életében soha többé szívességet nem tesz, mivel lám, a rendőrséggel gyúlt meg a baja, sőt még a törvényszék elé is kerülhet...

Az öreg Zsuzsit karhatalommal vezették a vizsgálóbíró elé. Az első percekben egyetlen érthető szót sem szólt, arcát kötényébe temetve, folyton csak zokogott és jajveszékelt, úgyhogy még a követ is megindította volna. Hanem azután leeresztette kötényét s nekitámadt a polgármesternek s vizsgálóbírónak:

— Hogyan merik őt — egy hetvenéves, feddhetetlen hajadont — így megszegyeníteni, hogy rendőrrel vezettetik elő? Talán bizony őt tartják a jó Blanchardné gyilkosának? Vallják csak be. Úgy sem csodálkozik már semmin, ha azt a vakmerőséget elkövették, hogy olyan jószágos, jámbor és szent embert, mint a plébános úr, gyilkossággal vádolnak. Oh, milyen időket élünk! De ez csak onnan van, hogy olyan polgármestere van a községnek, aki még a húsvéti kötelességét sem teljesíti s aki — na, nem mond többet; kérdezzék csak meg a feleségét!

Ezzel Zsuzsi haragos kitörése ismét sírásra fordult és újra eltakarta kötényével az arcát.

A vizsgálóbíró csak nagy nehezen fojthatta el mosolyát, mikor az öregasszony annyira kifakadt a polgármester ellen. Először is megdorgálta a csendőrt, hogy olyan kíméletlenül bánt a tiszteletreméltó Zsuzsival. Ez kissé lecsillapította az öreget. Majd megnyugtatta, hogy azért idézték be, hogy a plébá-

nosról elhárítsák a gyanút. A plébános érdekében feleljen tehát a hozzá intézendő kérdésekre.

— Erre szívesen ráállok — szólott megkönnyeb-
bülve Zsuzsi és elmondta, hogy a kés már reggel
hiányzott; hogy a plébános már tíz óra előtt szólott,
hogy rosszul érzi magát és nyugalomra szeretne térni
s így aznap nem kell már eljönnie; hogy Blanchard-
néval találkozott, amikor az jött a kolostorba, azóta
se nem látta, se nem hallott róla, míg késő este Janka
még nem ijesztette a hírrel, hogy Blanchardné még
most sem tért haza.

— És maga mit felelt Jankának?

— Jézus, Mária, Szent József! — kiáltottam —
bizonyosan valami baja történt!

— S miért gondolt bajra?

— Mert a plébános úr említette, hogy a hölgy el-
jön a sok pénzért, ami az új kórházra összegyűlt.

— Volt még más valakinek is tudomása arról,
hogy Blanchardné ebben az időben viszi el azt a sok
pénzt a kolostorból?

— Ah! Dehogyan volt! Hová gondol? Azt hiszi,
hogy pletykázom? Akkor rosszul ismeri az öreg Zsu-
zit! Egy árva léleknek sem szóltam róla.

— Hány óra lehetett, mikor Blanchardné a ko-
lostorba jött?

— Azt egészen pontosan megmondhatom. Éppen
tíz óra ütött. Köszöntött és azt kérdezte, egyedül van-e
a plébános úr? Azt feleltem: egészen egyedül! Mert
az édesanyja már elutazott.

— Volt-e az édesanyja kezében valami táská-
 vagy kosárka, mikor elment?

— Igen, a plébános úr adott neki táskát, azt
hiszem, fehérnemű volt benne, amit ő szokott kijavít-
gatni.

— Nehéz volt az a táská?

— Azt nem tudom. Le akartam neki vinni a lép-
csőn, de nem adta ki a kezéből.

A vizsgálóbíró összenézett a polgármesterrel.

— Nem tudja, hol lakik a főtisztelendő plébános úr édesanyja?

— Aixben, a Galamb-utcában. A házszámot nem tudom. Van egy kis gyapjúkereskedése, balfelől, hogy a zöldségpiacról jön az ember. Talán harisnyákat szeretne ott bevásárolni?

— Lehetséges, hogy lesz valami kis dolgom vele — mondta a bíró s egy kis papírszeletre gyorsan följegyezte a címet. Azután folytatta:

— Épp az imént mondta, hogy a plébános egyedül volt a kolostorban, mikor Blanchardné hozzá ment. Tudja ezt bizonyosan?

— Egészen bizonyosan!

— A sekrestyés tehát nem volt itt?

— Nem. Az a korhely még vasárnap este elutazott Marseillebe, azóta sem jött vissza.

— Jól van, Zsuzsi néni. De mit gondol: ha a plébános egészen egyedül volt a kolostorban az öregasszonnyal, kire eshetik a gáztett gyanúja?

— Azt nem tudom! De a plébános úrra, aki olyan szentéletű ember, bizonyára nem!

— De hát akkor kire? Blanchardné csak nem szúrta le és rabolta ki önmagát?

— Bizonyára nem, mert nagyon jámbor és istenfélő asszony volt és ezt sohasem tette volna. Inkább azt hiszem, vagy maga az ördög tette ezt, vagy más gazembert hozhatott ide, a levegőn keresztül, hogy a plébános urat belekeverje ebbe az átkozott históriába.

Mindenki elnevette magát az öreg Zsuzsi hihetetlen és kevésbé korszerű magyarázatán. De ő nem valami kegyesen fogadta a nevetést és azt kérdezte:

— Mi van ezen nevetnivaló? Hát olyan különös az, ha valakit elvisz az ördög? Ez inkább üdvös félelemmel tölthetne el egy keresztény embert, nemhogy még nevetni lehessen rajta. A polgármester úrnak éppen nincs oka nevetni. Nem hisz ugyan az ördögben, de majd csodálkozik, ha egyszer elviszi!

— Bravó, úgy van, Zsuzsi néni! Ha-ha-ha-ha! — kiáltott a kövér Corbillard doktor, aki az öreg er-

kölcsi prédikációja alatt lépett be és szinte csuklott a nevetéstől. — Bravó! Csak olvasson rá a vén bűnősré! Sohasem hittem volna, hogy maga ilyen szónok. Hisz az öreg Ciceró kontár magához képest! Ha a klerikálisok csak egy parányival okosabbak volnának, magát Párizsba küldenék a parlamentbe. Azt hiszem, maga mind elvitelné az ördöggel azokat a haszontalan szabadelvűeket!... Na de nem szóltam semmit! Van szerencsém a törvényszék rendelkezésére állani.

Az öreg Zsuzsít egyelőre kiküldték. Az orvos megvizsgálta a halottat. Montmoulin abbé kése csakugyan beleillett a halálos sebbe. A holttestem alatt megtalálták a gyertyatartót is, amelyet a kis Károly ejtett el félelmében. Ráismertek benne a plébános tulajdonára és ez is megerősítette a vizsgálóbíró föltevését, hogy azzal az ürüggyel, hogy a sekrestyében adja át neki a pénzt, a sötét csigalépcsőn keresztül vezette Blanchardnét a merénylet helyére.

— A bizonyítékok egész láncolata van kezünkben — mondotta a vizsgálóbíró elégedetten. — Csodálkoznám, ha azonnal meg nem adná magát a vádlott.

A vizsgálóbíró elővezettette a foglyot.

Montmoulin abbé, az éj izgalmaintól kimerülten, mély álomban feküdt ágyán egész reggelig. Fölébredve, azt hitte, hogy minden, amit átélt, csak rossz álma volt. De ott állt mellette a csendőr és a mosdóasztalon a véres vízzel tele tál!

— Tehát szörnyű valóság ez és nem puszta álom! — kiáltotta fájdalmasan. Lelke előtt elvonultak a múlt éjszaka borzasztó eseményei: Loser gyónása, a házkutatás, a holttestem és a véres kés megtalálása. Kétségbeesetten gondolt a közeli jövőre. Irtózatosságnak gyanúja alatt áll. Nemsokára mint egy közönséges gonosztevőt, nyíltan, világos nappal, hívei szemeláttára kísérik a börtönbe. Hallotta a tömeg lármáját az ablak alatt. Milyen botrány! Milyen szégyen! Már látja, hogyan állítják a törvényszék elé és a szörnyű váddal szemben csak ártatlanságát

tudja hangoztatni. Vajjon hisznek-e majd szavainak? Alig meri remélni. És így az esküdtek kimondják a „bűnös”-t és mint ilyent, a bíró halálra ítéli. Borzadva gondolt a vérpadra.

Montmoulin abbé nem lett volna ember, ha mindez a lelkét alapjában föl nem dúlta volna.

— Ha a borzasztó szerencsétlenség csak engem sujtana, — mondta magában — de sujtja szegény anyámat, nővéremet s nagy botrányt okoz községemben, sőt még ennek határain túl is.

Még egyszer átgondolt mindent. Loser vallo-mása, ha pusztá félelemből történt is, be kellett látnia, gyónás volt. Tehát semmi körülmények között sem szabad elárulnia. Még azt sem szabad bevallania, hogy Loser tegnap este gyónt nála. Mert ez, a fenn-forgó körülmények között, súlyos gyanúsítás lenne. De nem volna-e szabad megmondania, hogy Losert tegnap este látta? Hisz valójában látta őt, még mi-előtt tudta volna, hogy gyónni akar. És a pusztá tény, hogy őt látta, csak nem esik a gyónási titok alá? Ez a közlés nagy fontossággal bírna védelmére. De az abbé egyszer már „nem”-mel felelt arra a kérdésre: vajjon látta-e a sekrestyést vasárnap este óta? Tehát megmarad kijelentése mellett.

— Nem vonhatom vissza, mert azt a gyanút kel-teném, hogy a sekrestyés gyónni volt nálam és ez gyanússá tenné őt.

Könnyíthetne nyomasztó helyzetén legalább az-zal, ha megmondja: „Ígenis van tudomásom a bűn-tényről, de csak gyónásból.” Mindaddig, míg ezzel a nyilatkozatával határozott személyt nem gyanúsít, a gyónási pecsétet nem szegné meg. De a jelen esetben félni lehetett ettől. A gyilkosság elkövetése óta csak Loser gyónt nála. Ha a hatóság kutatása véletlenül ki-derítené, hogy Loser őt meglátogatta, akkor ez a vallomása egyértelmű volna azzal: hogy ez a gyónója, ez az egyedüli látogatója, Loser a gyilkos.

— Nem, a napnál is világosabb: a világért sem szabad azzal védekeznie, hogy gyónásból volt tudo-

mása a gyilkosságról. — Tehát nem volt menekülés számára.

Még egy mentő gondolata is támadt: a sekrestyés meglepte őt, mikor vasárnap délután a nagy pénzösszeget számlálta. Nem közölhetné-e a vizsgálóbíróval legalább ezt a körülményt, melyet semmi esetre sem a gyónásból tudott meg? Ez a fontos tény valóban alkalmas lett volna arra, hogy a gyanút a szerencsétlen gyilkosra hárítsa. Ha Loser nem gyönt volna, akkor a lelkész bizonyára megemlítette volna e körülményt. Jogosan felhasználhatná, de mégis csak sejtenék, hogy a gyónással függ össze — gondolta magában.

— Nem, nem akarom, hogy a gyónási titok hú megőrzésében kételkedjenek. Inkább meghalok, mintsem a gyónási titok megsértésének még csak a látszatát is magamra vonjam! — hangzott végre a lelkész hősies elhatározása és ez visszaadta lelkének szokott nyugodtságát. Kezébe vette breviáriumát s ájtatosan imádkozni kezdett.

A csendőr egy pillanatra sem vette le szemét a plébánosról. Csodálkozva látta nyugodtságát és áhítatát. Pedig a zárda udvarán egyre növekedett a csöcselék lármája, amelyből ki-kihangzott egyesek ordítása: „Halál a papra!”

— Különös, — gondolta magában a csendőr — ha saját szememmel nem láttam volna a véres kést, ártatlannak tartanám őt. De mit! Hiszen azt mondják, hogy a papok született képmutatók! — s ezzel elintézte a kérdést.

Tízóra felé a vizsgálóbíró elé hívták Montmoulin abbét, aki barátságosan fogadta és leültette.

— A szomorú alkalom, mely arra késztet, hogy kihallgassam, eléggé ismeretes plébános úr előtt. Az előzetes vizsgálatok eredményei oly súlyosan terhelik önt, hogy legjobb akaratom mellett sem találhatok számára menekülést. Azt tanácsolom tehát, hogy tegyen őszinte vallomást. Ez az egyedüli út, melyen a halálos ítéletet kikerülheti.

Montmoulin abbé megköszönte a vizsgálóbíró jóakarátát és újból csak ártatlanságára hivatkozott.

— Merev tagadása a tényekkel szemben, sajnos, keveset használ — folytatta Barthelot valamivel szigorúbb hangon. — Hogyan magyarázza meg a gyilkosságot másképp, mikor önön és Blanchardnén kívül egy lélek sem volt a zárdában akkor?

— Bizonyos az, hogy abban az időben csak mi ketten voltunk a zárdában?

— Feltétlenül. Hiszen öreg szolgálóját is eltávolította.

— Rosszul éreztem magam.

— Hm, úgy még inkább rászorult volna szolgálatára.

— Csak ki voltam merülve és nyugalomra volt szükségem.

— S mégis fenn volt este tíz óra után. De legyen igaz a kifogása. Az bizonyos, hogy a gyilkosság idején nem volt itt a cseléd. A sekrestyésnek is előtte való este adott szabadságot. Maga is bevallotta, hogy visszatéréséről nincs tudomása.

„Tudtomon kívül is visszajöhetett” a nyelvéen volt már ez a felelet, de megelégedett azzal az általános kijelentéssel, hogy akárki is belopódzhatott a kolostorba.

— Ezt a gyilkosságot nem követhette el valami jött-ment csavargó — mondta türelmetlenül a vizsgálóbíró. — Annak, aki elkövette, teljesen ismernie kellett a helyet és tudnia kellett, hogy Blanchardné abban a meghatározott órában nagy összeget vesz itt át s hogy egyedül megy a sötét csigalépcsőn. Honnan tudhatta meg mindezt egy idegen? Talán elmondta valakinek, hogy Blanchardné tíz és tizenegy óra közt egyedül megy a sok pénzzel ezen a mellékúton?

— Azt magam sem tudtam! — felelte a plébános.

— És el akarja velem hitetni, hogy valami jött-ment csavargó tudta volna ezt? Vagy gyanakszik valakire?

A plébános nem merte a gyanút Loserre hárítani,

nehogy megsértse a gyónási titkot. Azt felelte tehát, hogy határozott személyt nem mer gyanúsítani.

— És hogyan magyarázza meg, hogy a véres kést, kendőt és a meggyilkolt kézikosarát konyhájában találták meg? Azt mondhatja, hogy a gyilkos önre akarta hárítani a gyanút. Ezt azzal is eléri, ha a holttestem melletti hagyja a kését. De hogyan is juthatna eszébe egy idegennek, hogy kitegye magát a tettenérés veszélyének, mialatt a kés, kendőt és a kosarat a konyhában elrejtí? Az ilyen ember azon van, hogy a zsákmányával minél előbb továbbálljon.

— Megmagyarázni nem tudom, de mégis így kellett történnie.

— A törvényszék nem elégedhetik meg e felelettel. Még valamit. Ismeri ezt a gyertyatartót? — S előhúzta azt a gyertyatartót, amelyet a kis Károly ijedtében elejtett.

— Ismerem — felelte Montmoulin abbé. — Ez az a gyertyatartó, melyet a misekönyv mellett szoktam használni. Tegnap reggel hiányzott.

— Mint a kés! Tudja-e, hol találtuk meg? A meggyilkolt teteme alatt!

Montmoulin abbé elsápadt. Érezte, hogy ezek a bizonyítékok sokkal súlyosabbak, mint ahogy előbb gondolta. Akaratlanul is könnycsepp lopódzott szemébe és remegő hangon mondta:

— A látszat ellenem szól: ezt nem tagadhatom. De mindennek ellenére ártatlan vagyok, Isten a tanúm!

— Saját érdekében jobban tenné, ha őszintén bevallaná szomorú tettét a helyett, hogy könnyekkel és képmutatással akarjon bennünket félrevezetni — mondta szigorúan a vizsgálóbíró.

— Csak azt ismételhetem, hogy ártatlan vagyok. Az Istenért! hogy is követhettem volna el ilyen gonzságot?

— Ez bizonyára lélektani rejtély, de korántsem megoldhatatlan. Istenem, hisz ön szegény. Szüksége

van könyvekre, ami szegényes könyvtárából és abból a megrendeléséből is kitűnik, melyet a gyilkosság után írt s az íróasztalán megtaláltak. Anyja számára szobát akart berendezni. S mint hallottam, anyja is szegény. Mármost alkalma nyílt, hogy egyszerre segítsen magán, anyján és talán másokon is és áldozatul esett ennek a kísértésnek. Látta, az a gondolat, hogy anyjáért tette, kissé kibékít a magábanvéve borzasztó tettel és megígérem, hogy úgy önnel, mint anyjával, amennyire a törvény megengedi, kíméletesen bánok, ha most nyíltan vall.

— Anyámmal? Hogy eshetik a gyanúnak még csak árnyéka is anyámra?! — kiáltott Montmoulin abbé rémülten.

— Az a meggyőződése, hogy a pénzt, ha itt nem találjuk, anyja vitte el abban a bizonyos táskában. És azért, mint gyanús bűntársat, anyját is elfogatjuk.

— Az Istenért! Legyen irgalmas! Hisz az halála lesz! — könyörgött a plébános.

A vizsgálóbíró egykedvűen válaszolt:

— Valljon be mindent őszintén és anyjával a legkíméletebbben fogunk bánni. Különben nyilvánosan letartóztatom. És önt is zárt kocsiban vitetem Aixbe, ha vallomást tesz. Egyébként úgy bánunk önnel, mint közönséges gonosztevővel. Arra ne is gondoljon, hogy tekintettel leszek állására. Az olyan pap, aki ilyen gaztettet követ el, tiszszerte jobban megérdemli a megszégyenítést, mint egy közönséges gyilkos!

— Mindezek ellenére is újra csak ártatlanságomra hivatkozhatom és minden egyebet Istenre kell bíznom — mondta nyugodtan a plébános.

A vizsgálóbíró vállat vont és a jegyzőkönyvet aláírás végett a vádlott elé tette.

Montmoulin abbét oly érzés fogta el, mintha saját halálos ítéletét kellene aláírnia.

Barthelot aztán előhívta a csendőröket, átadta nekik a foglyot:

— Verjétek vasral

A plébános odanyujtotta kezeit. Mély fájdalom vonaglott ajkain, mikor az acél-bilincseket csuklóira zárták. Felnézett a feszületre és ez visszaadta külső nyugaltságát. A polgármester és társai beléptek a szobába.

— Itt egyelőre végeztünk — mondta a vizsgálóbíró. — A rendőrtiszt a polgármester úr szíves segítségével befejezi a házkutatást és a fogoly iratait majd a törvényszék kezéhez juttatja. A vádlottat biztos fedezet alatt az aixi fogházba kell vinni. Mi előre sie-tünk, hogy anyját is letartóztathassuk. A fogoly szá-mára nem szükséges zárt kocsiról gondoskodni. Nem érdemel ily figyelmet. Hadd lássa a nép, hogy az igaz-ságszolgáltatás közegei a pappal sem tesznek kivételt.

— Én is úgy vélekedem, vizsgálóbíró úr! — szólt hajlongva a polgármester és kiadta a szükséges paran-csokat. Hiába emelt szót a jószívű Corbillard orvos e kemény eljárás ellen.

— Nem vagyok barátja a papoknak, — mondta — de e mellett a lelkész mellett bizonyosságot tehetek, hogy mindig szerető és könyörületes jótevője volt a szegény betegeknek és nehezen tudom bűnös voltát elhinni, bármily hangosan szólnak is ellene a körülmények. A gyilkosság különben nincs is még rábizo-nyítva és mielőtt ez meg nem történik, nem szabad vele közönséges gonosztevéként bánnunk.

— Azt tessék csak rám bízni, orvos úr — vála-szolt hidegen a vizsgálóbíró.

— Eh mit! — kiáltott bosszankodva az orvos. — Hisz ezzel a nyilvános elhurcolással csak választási tüntetést akarnak a papok ellen, amire éppenséggel nincs többé szükség. Hallják csak, hogyan kiabálnak a kolostor előtt: „Le a papokkal!”

A polgármester és Barthelot méltatlankodva uta-sították vissza a vádat és megmaradtak rendelkezésük mellett. Az orvos morogva kiment a szobából. De a küszöbön megállt és a fogoly felé fordult:

— Főtisztelendő úr, sohasem voltam a prédikációján, a gyóntatószékben sem háborgattam, de mint emberbarát mindig becsültem önt és nem hiszem, hogy valami gonoszságra képes lenne. Emelje fel fejét! Ha van Isten, biztosan megsegíti!

— Köszönöm, doktor úr! Isten kideríti ártatlanságomat vagy a földi vagy az örök bírói szék előtt — válaszolt Montmoulin abbé.

A börtön

A polgármester kiterítettette a meggyilkolt tetemét. A keresztfolyosóba helyezték el és a nép tömegesen tódult hozzá. Sokan gúnyolták Blanchardnét jámborsága miatt, de a szegények mint jötevőjüket tisztelték. Azért alig lehet elképzelni a fájdalmat, mely a szegényebb népet elfogta, mikor a jó Blanchardnét meggyilkolva látták. S amily nagy volt a részvét a kegyetlenül meggyilkolt iránt, éppoly fokú volt az elkeseredés a gyilkos ellen.

— Nézzétek csak, az a szörnyeteg meggyilkolta a jó öregasszonyt!

— Megfojtotta és agyonszúrta! Nézzétek csak, milyen véres a ruhája!

— Nem, nem! Ezt a mi plébánosunk nem tehetett!

— De mégis! A kés az övé! Bebizonyították!

— Darabokra kellene tépni a gazembert!

— Ebből láthatjuk, mit kell tartani a vallásról. Életemben nem megyek többé templomba!

Igy kiáltoztak össze-vissza, csak néhányan védtek a plébános ártatlanságát vagy legalább kételkedtek bűnös voltában. Egyszerre végigzúgott soraikon:

— Itt jön! Itt hozzák!

Mindnyájan a csendőrök felé tódultak, akik kivont karddal csináltak utat a kapu felé. A holttestem mellett kellett elvonulniok. Montmoulin abbé önkénytelenül térdreesett és rövid imára emelte megbilincselte kezeit:

— Uram, adj neki örök nyugalmat! És az örök világosság fényeskedjék neki! — könnyörgött könnyező szemekkel. Majd a néphez fordult. Egy pillanatra csend állott be. De alighogy megszólalt: —

Kedves híveim, ártatlan vagyok! — a főkolomposok a legdurvább szidalmakkal félbeszakították. A csendőrök, nehogy bántalmazzák a foglyot, a zárda kapuja felé tuszkolták a szegény plébánost.

Már ott állt Carillon szekere, melyen aprójósza-got szoktak szállítani az aixi vásárra. Mikor a fuvaros megpillantotta a plébános piszkos reverendáját, durván azt mondta, hogy ilyen hitvány portékát még nem vitt a városba. Az ilyen és hasonló durvaságokat, mint sikerült élceket, megnevezték a körülállók, mi-alatt Montmoulin abbé felszállt a szégyenletes járműre és a csendőr mellett helyet foglalt egy köteg szalmán.

A plébános még egyszer visszatekintett a templomra s eszébe jutott prédikációja a gyónási titoktartás kötelességéről. Nem sejtette, hogy így hamar áldozata lesz annak. Majd végigtekintett a tömegen. A legvadabbul ordítók mögött néhány szomorú és részvét-teljes arcot is látott, de ezek a jó emberek zavartan és megrémülve húzódtak meg. Alig merték bevallani, hogy plébánosukat ártatlannak tartják. Akkor is így történt, mikor Jézust megköötözve vezették Kaifástól Pilátushoz Jeruzsálem utcáin — gondolta megvigasztalódva. Behúnyta szemét s a szenvedő Megváltóhoz imádkozott kitartásért, mialatt a jármű tovadöcögött a falu göröngyös utcáján. Az iskolaépület mellett feltekintett, mert a felnőttek gyalázó kiáltásaiba néhány gyermek csengő hangja is belevegyült: „Gyilkos! Gyilkos!” Mintha tört döftek volna a jó abbé szívébe. Búsan nézett rájuk. Komoly, szomorú tekintete elnémította őket. De vigaszára látott könnyes szemű fiúkat is.

Amitől legjobban félt, azon túlesett. A kocsi kigördült a faluból és az országúton a város felé hajtott. Az országúton az aixi vásárra siető emberek csodálkozó kíváncsisággal álltak meg, mikor a lovascsendőr és a megköötözött plébánost meglátták. Újra meg újra hallania kellett Montmoulin abbénak: „Nézzétek! Egy

papot kísérnek a csendőrök! Meg van kötözve! Istenem, mit véthetett? Nem a sainte-victoirei plébános ez?"

A kocsi a legdurvább hangon világosította fel a kérdezősködőket, hogy „milyen takaros dolgot végzett késével ez az ember”.

— Nézzétek csak, — fejezte be rendesen felvilágosítását, a csendőrök szó nélkül lovagoltak a kocsi mellett — nézzétek csak ezt a gazembert! Ilyenek ők mind! No de ez nemsokára a vérpadon tartja utolsó prédikációját. Bár csak követné a többi is mind!

Valóságos keresztút volt ez a plébánosra nézve, hanem Aixben még több gyötrelem várt rá. Mint futótűz terjedt el a hír, hogy egy gyilkos papot kísérnek be. Minden ablak kinyílt, az utcák kíváncsiakkal teltek meg, a kocsi csak lépésben haladhatott. Mikor a zöldségpiacra értek, egy pillanatra meg kellett állniok a tolongásban. A véletlenség vagy inkább az isteni Gondviselés úgy akarta, hogy Montmoulin abbé anyja éppen ott bevásárolt.

— Csak egy kis türelem, Montmoulin asszonyság, — szólt a kövér árusnő — csak egy pillanat! Mindjárt megkapja a répát, de előbb nézzük meg, kit hoznak itt.

— Tartsd a széket, kicsikém, hogy ráállhassak — szólt Montmoulinné unokájához. — Tudod, már nem vagyok olyan fürge, mint amilyen a te korodban voltam. Azt mondják, hogy egy papot hoznak, aki gyilkolt, de csak nem lehetséges ez! Lelkemre mondom, reverenda van azon az emberen, akit a csendőrök kísérnek! Látod-e te is, kicsikém? Allj fel erre az asztalkára, ide a répa mellé!

Juliska sietve felmászott az asztalra és alighogy meglátta a sápadt, behúnyt szemű foglyot, felsikoltott:

— Nagymama, a nagybácsi az! — Az öregasszony előrehajolt. A kocsi éppen akkor haladt el mellette. Megpillantotta fiát, szeme tágranyílt és ezzel a kiáltással:

— Ferenc! Ferenc! — eszméletlenül rogyott a földre.

Montmoulin abbé felismerte édesanyjának hangját, felugrott és kérve-kérte kísérőit, álljanak meg, hogy csak egyetlen szóval megvigasztalhassa és megnyugtathassa anyját. De a keményszívű csendőrök nem indította meg az abbé esdeklő szava és a kocsi továbbhaladt a kiabáló és gúnyolódó tömeg közt, míg végre a börtönhöz ért. Szokás szerint az igazgatóhoz vezették a foglyot, aki átadta a börtönőröknek:

— Rablógyilkos, akire a tettet már majdnem rábizonyították. Vezesse ezt az embert a XI. számú cellába. Szigorú felügyelet alatt kell tartani.

Kinyitották a nehéz vasajtót. Szomorúan követte a börtönört Montmoulin abbé a hosszú folyosón. A börtönör kinyitotta a XI. számú cellát és a lelkész belépett a sötét, szűk helyiségbe. A keskeny ablak gyér világosságánál szembetűntek börtöne puszta falai, az egyik oldalon az asztalka a székkal, a másikon pedig a rozoga ágy nyomorult szalmazsákkal. Megkérte a börtönört, hogy ha lehet, vegye le bilincseit és szerezzen számára breviáriumot és íróeszközt.

— A bilincseket leveszem — mondta a börtönör fürkésző pillantást vetve a fogolyra. — Úgy látszik, csendesebb, mint az elődje, aki, mikor halálra ítélték, véget akart vetni életének. Ott az ablakrácsosaton kötötte fel magát; de még idejekorán elvágtuk a kötelet és átadtuk hóhérainak. Írószert majd ad az igazgató úr; de breviárumunk vagy efféle könyvünk nincs, különben is felesleges.

— Nekem nem, mert kötelességem azt minden nap elimádkozni. Legyen szíves az igazgató útján a szeminárium főtisztelendő rektorától számomra egy breviáriumot kéretni. Istenem, mit szól majd, ha meghallja, hogy Montmoulin Ferenc rablógyilkossággal vádolva börtönben ül.

— Megmondom kívánságát az igazgató úrnak — szólta a börtönör. — Mást nem kíván? Hm, a többinek

egész litánia kívánnivalója volt, amit nem teljesíthetünk. De Istenemre mondom, imakönyvet még egyik sem kért. Ott áll a sarokban a vizeskancsó, még a mult héten töltöttem meg friss vízzel. Itt ezen a nyíláson keresztül adják majd be az ételét. Míg vizsgálati fogsága tart, úgy-e a vendéglőből fog étkezni? Az ára: I. osztály 10 frank, II. osztály 5 frank, III. osztály 3 frank egy napra. Melyiket választja?

— És mibe kerül a közönséges rableves?

— Azt ingyen kapja, de olyan is az.

— Megelégszem vele. Szegény vagyok, jó ember, és a rokonaim is szegények. Különbözik a rabok étele jobban is megfelel a börtön szent időnek, amelyben most vagyunk — jegyezte meg Montmoulin abbé és szomorúan elmosolyodott.

A börtönőr álmélkodva nézett a fogolyra. Azután így szólt:

— Ahogy akarja — és az ajtó felé indult, de hirtelen visszafordult a vizeskancsóért.

— Legalább friss vizet és egy darab jó kenyeret hozok — dörmögte és szinte bosszankodott részvétén, melyre ez a sápadt, rongyos reverendájú pap indította. — Furcsa egy rablógyilkos ez — szólt magában, mikor bezárta a cellát. — Ilyent még nem láttam. De mégis csak el kellett valamit követnie vagy legalább igen súlyos bizonyítékok szólnak ellene, különben nem küldte volna ide, a XI. számúba az igazgató. Hátha még ravaszabb képmutató, mint a többiek. Vigyázz magadra, Márton, nehogy öreg napjaidban rászédjenek!

Mihelyt a börtönajtó bezáródott, Montmoulin abbé letérdelt és felajánlotta Istennek ezt a gyalázatot, mely oly váratlanul érte. Azután erőért imádkozott, hogy a gyalázat kelyhét Megváltójához hasonlóan fenékiig üríthesse és hogy képes legyen inkább mindent eltűrni, semhogy a gyónási titoktartás kötelességét legkevesébbé is megsértse. Sokáig imádkozott így térdreborulva, míg végre vigasz és nyugalom tért szívébe.

— Nem tehetek másképp; mindent Istenre kell bíznom, ő mindent jóra fordít — mondta. Tebenned bízom, Uram: meg nem szégyenülök mindörökké.

Miután így Istenhez emelte szívét, teljesen kifáradva, ruhástul a kemény fekhelyre dőlt és nemsokára mély álomba merült. Mikor fölébredt, már egészen sötét volt a cellában. A börtönőr ezalatt bent járt, mert az asztalon íróeszköz volt és mellette a vizeskancsó egy darab kenyérrel. A nyílásban egy csésze levest és egy darab húst talált, mind a kettő egészen hideg volt; bizonyára már régen odahelyezték. Keveset evett, azután elimádkozta a szentolvasót, melyet kérésére nála hagytak. Majd teljes nyugodtsággal megfontolta, mit kell tennie.

Elhatározta, hogy másnap reggel felvilágosítást küld a dologról a püspöki hatóságnak azzal a kéréssel, hogy szükségében támogassák. Itt nemcsak személye, de a papság tekintélye s egy nagy botrány elhárítása forog szóban. Legjobban édesanyjának a sorsa szomorította el, folyton maga előtt látta, amint a piacon eszméletlenül összerogyott. De nem tehetett egyebet, mint hogy őt Isten oltalmába ajánlotta. Végre eszébe jutott, hogy hívei közül talán találkoznék, aki övéit pártfogásába venné. Hosszas gondolkodás után egy gazdag, gyermektelen földbirtokosra esett választása, akinek nemrégiben segítségére volt súlyos betegségében. Végso esetben annak írok — gondolta és megnyugodva lefeküdt. Isten hosszú és üdítő álmot bocsátott szemére, melyből csak az új reggel világossága ébresztette fel.

Szinte jókedvvel kelt fel. A reggeli imádsága és elmélkedése után asztalhoz ült. Püspöki hatóságának írt s az érsek számára is csatolt rövid levelet. Írt édesanyjának is, hogy megvigasztalja és bátorítsa. Vele szemben ártatlanságát nem kellett bizonyítania.

Közvetlenül ebéd előtt nyitották ki cellájának ajtaját és nagy öröme a papnevelő-intézet rektora lépett be hozzá.

— Ferenc, édes régi tanítványom! Milyen borzasztó megpróbáltatást küldött rád az Isten! Már tegnap idesiettem, hogy megvizsgáljalak, de nem engedtek be. És most, kedves Ferenc, hogy te azt a borzasztó büntettet el nem követted, ne is említsd! Arra képtelen vagy. Megmondtam ezt a rendőrfőnöknek is, de azt mondja, hogy az ellened szóló bizonyítékok nagyon is súlyosak. Nem, nem, te ártatlan vagy és ártatlanságodnak ki kell derülnie. De hogyan? Ez a kérdés. Mit tegyünk, hogy ennek a borzasztó botránynak lehetőleg gyorsan véget vessünk és becsületet tisztán és szeplőtelenül helyreállítsuk?

Montmoulin abbé megköszönte atyai barátjának, hogy ártatlanságán nem kételkedik, de hozzáfűzte, hogy nem sokat tehetnek érdekében. Azután részletesen elmondta a rektornak a gyászos eseményt, természetesen titokban tartva azt a körülményt, hogy Loser nála járt és meggyónt.

— Isten, aki mindent tud és mindenütt jelen van, a tanúm, hogy ártatlan vagyok, de hogy bebizonyíthatom-e, az más kérdés. S vajjon én volnék-e az első, akit ártatlanul elítéltek?

— A dolog sokkal komolyabb, mintsem gondoltam — mondta a rektor. — Eleinte azt hittem, hogy csupán alávaló kortesfogásról van szó. Még szerencse, hogy a meggyilkolt öreg volt; ha fiatal lett volna, még másképp is magyaráznák. De meggondolatlanul is cselekedtél, mikor azt az öregasszonyt egyedül rendelted magadhoz, hogy átadj neki ily nagy összeget. De nem akarok szemrehányásokat tenni. Inkább azt fontolgassuk meg együtt, hogyan lehetne ártatlanságodat bebizonyítani. Ki követhette el a tettet? Csakúgyan be van bizonyítva, hogy a sekrestyés távol volt?

— Azt mondják, igen.

— Ezt alaposan meg kell majd vizsgálni. Bátorság, édes fiam, bátorság! Beszélek a püspöki helynökkel és ha a szükség úgy kívánja, az érsek úrral is s ügyedet rábízuk egy derék ügyvédre.

— Attól tartok, hogy hiábavaló lesz — mondta szomorúan a fogoly. — De azért teljes szívemből köszönöm jóságát. Védje ártatlanságomat a főmagaságú érsek úrnál, a püspöki helynöknél és összes pártársaimnál; mondja meg nekik, mennyire fáj, hogy ilyen kellemetlenséget okoztam. És kérem, vegye pártfogásába szegény elaggott anyámat és nővéremet, ha miattam nyomorba jutnának.

— Utána nézek, hogyan lehet segíteni rajtuk. Csak bátorság, barátom! Nyomorúságodban gondolj Urunkra, aki maga az ártatlanság volt és bűneinkért mégis azt akarta, hogy a bűnösök közé számítsák. Most vedd fel keresztjét és kövesd!

— Nagyon nehéz! Imádkozzék és kérjen fel másokat is, hogy imádkozzanak érettem, nehogy elcsüggedjek — szólott Montmoulin abbé. Azután megkérte atyai barátját, hogy gyóntassa meg. Mennyire megkönnyebbült volna a plébános, ha ennek a sokat tapasztalt lelkivezetőnek legalább a gyónásban teljesen feltárhatta volna helyzetét és tanácsot kérhetett volna tőle. De nem kérdezhetett tőle semmit, ami csak közvetve is érintette volna, amit Loser meggyónt. Egyedül kellett a gyónási titok nehéz terhét elviselnie.

A börtönőr figyelmeztetésére a rektor elbúcsúzott. A kért breviáriumot a börtönőr útján megkapta a fogoly. Azonnal kézbevette s felnyitotta Nepomuki Szent Jánosnak, a gyónási titok ismert vértanújának zsolozsmáját.

— Szent Vértanúl Téged a Moldva hullámaiba fojtottak, mert papi kötelességedhez hű maradtál. Eszközlj ki számomra is azt a kegyelmet, hogy inkább meghalljak, mintsem a gyónás szent titkát megsértsem.

Vizsgálat a Galamb-utcában

Szegény Montmoulinné felocsudott ájulásából, de nem tudta legyőzni fájdalmát.

— Az én fiam, egy pap, megkötözve a rendőrség kezében — jajgatott s a szégyentől s fájdalomtól kezével befödte halásápadt arcát. Kis unokája úgy zokogott mellette, hogy még a kövek is megindultak volna rajta.

— Szegény asszony, — siránkozott az egyik szomszédasszony — semmi rosszat sem lehetett halani eddig róluk.

— Szépen nevelhette a fiát, ha ilyen borzasztó tettet képes volt elkövetni — vélekedett egy másik.

— Az alma nem esik messze fájától — toldotta meg egy harmadik.

— Legyen bennetek keresztény érzés — könyörgött az első. — Hiszen nincs is bebizonyítva, hogy a fia követte el a gyilkosságot.

— De bizony be van bizonyítva — hangzott a válasz. — Különben nem kötözték volna meg!

— Istenem, ha az én Györgyömmel történt volna ilyesmi! — kiáltott egy negyedik. — Nem tudom, mit tennék; azt hiszem, az Arc-ba ugrnék.

— Nagymama, menjünk haza — kérlete a kis Juliska.

Montmoulinné fel is akart kelni, de erőtlenül rogyott vissza székére. Ebben a pillanatban egy csendőr lépett az asszonyhoz és így szólt:

— Úgy látszik, nem tud még járni, azért kocsit rendeltem számára.

— Nincs arra szükség — felelték neki. — Hisz alig százlépésnyire lakik, itt a Galamb-utcában.

— Tudom, de még nem mehet haza. A rendőr-

parancsnok akar előbb néhány kérdést hozzá intézni — felelte a csendőr.

— Letartóztatják? Bűnrészes a fiának? — kiáltottak az emberek, ijedten hátrálva.

Mikor Montmoulinné megértette, mit akarnak vele, úgy látszott, mintha új életre ébredt volna.

— Ha a fiamat bűnösnek tartják, akkor rólam sincsenek jobb véleményekkel. Itt a kezem, nem kötöznek meg engem is?

— Arra még nincs szükség — felelte a csendőr és a kocsihoz vezette. Juliska sírva kapaszkodott nagyanyja ruhájába.

— Menj haza, gyermekem, mondd meg anyád-nak, hogy valószínűleg nemsokára hazajövök.

Egy szomszédasszony hazavezette a síró gyermeket. A szomszédok nagy bámulatára csendőrök álltak el az ajtót s a csendőrbiztos bement a házba. Sok kíváncsi ember gyűlt össze.

— Ez aztán szép történet! Erről bajosan prédikálnak a papok — kiáltotta szitkozódva egy varga. — Mindennap misére szaladt és minden szentkép előtt a szemét forgatta ez az öreg s lám, eltette a százezer frankot!

— Százezer frank! Ennyi pénzért még más is megtenné. De ügyetlenül járt el, hogy mindjárt a színhelyen megfogták — vélekedett egy vén katona.

— Bizonyosan azt gondolta, hogy ilyent nem mernek egy papra ráfogni — kiáltotta egy naplopó. — Meglátjátok, el sem ítélik. Nekünk, szegény ördögöknek, az életünkbe kerülne.

— Neki is életébe kerül az, szomszéd, csak bízza rájuk — szólt a varga. Most már nem élünk a papok és más zsarnokok uralma alatt, hanem a dicsőséges köztársaság szolgálat igazságot!

— Itt jön Montmoulinné unokája — mondta szánakozva egy szomszédasszony. — Istenem, mi lesz a gyerekekből, ha a nagyanyjukat, sőt még talán az anyjukat is börtönbe viszik?

— Sose aggódjék azon, Sentierné, a köztársaság

édesanyja minden árvának! — kiáltott a varga. — Árvaházba kerülnek, ott vannak az én gyermekeim is és jobb dolguk lesz, mint otthon.

— Ments Isten! — válaszolt a szomszédasszony. — Na, ne sírj, Juliska! Ha elviszik is anyádat, csak jöjj át hozzánk Károllyal együtt. Az asztalnál kettővel több vagy kevesebb, nem sokat számít.

A tömeg utat nyitott a leánynak. Mikor Juliska belépett kis boltjukba, itt is csendőrt talált.

— Ugye te vagy Montmoulinné kislánya? — kérdezte tőle.

— Anyám Jardinier, nagyanyám Montmoulin — felelte a leányka.

— Tehát anyádat Jardiniernek hívják és így te Jardinier kisasszony vagy és a ste.-victoirei plébános a nagybátyád?

— Igen, uram. Az ön társai, a csendőrök, jó nagyanyámmal együtt elfogták. Pedig hazugság, hogy rosszat tett, hiszen a nagybátyám pap!

— Én is azt hiszem, hogy hazugság az egész. Ugye nagybátyád adott neked többször ajándékot is?

— Igen, egy imádságoskönyvet és szép aranycsipkés képeket.

— Aranycsipkés képeket! Lám, milyen jó nagybátyád van neked... Hát anyádnak vagy nagyanyádnak nem adott pénzt?

— De igen, tegnap a nagymama sok pénzt hozott haza, amit a nagybácsitól kapott, a nagybácsinak pedig egy jámbor és jó néni adta, akiért Károllyal és a nagymamával tegnap egy rózsafüzért mondtunk.

— Szép, hogy ilyen jámborok vagytok! Nem tudod, mennyi pénzt hozott nagymamád haza?

— Nagyon sokat, de hogy mennyit, azt nem tudom. A nagymama azt mondta, hogy már húsz esztendeje nem volt ennyi pénz a házuknál.

— Lám, lám. És mit csinált azzal a sok pénzzel?

— Mindjárt délután elment Lévi zsidóhoz és ki fizette adósságait, többet nem tudok.

A csendőr eleget csalt ki a mit sem gyanító gyer-

mekből, ami a vizsgálóbíró gyanúját megerősíthette. Egy darab papirost vett elő s ezt írta rá: „A gyerek mindent bevallott.” Aztán ismét a kislányhoz fordult:

— Okos gyerek vagy. Anyádnak vendége van, de azért próbáljuk meg, hátha beengednek. Kopogására kinyílt az ajtó. A csendőr észrevétlenül fellebbvalója kezébe nyomta a papírszeletet. A rendőrbiztos egy pillantást vetett rá s rögtön tisztában volt a dologgal.

— Várj egy kicsit, — mondta a leánykának — mindjárt beszélhetsz anyáddal.

Jardinierné halványan ült az ablaknál.

— Jó asszony, — fordult feléje a biztos — most már semmit sem használ tagadása. Gyermeke mindent bevallott.

— Ugyan mit? — kérdezte Jardinierné.

— Azt, hogy nagyanyja tegnap nagyobb pénzösszeget hozott magával Ste. Victoireből. Lévi zsidónál ki is fizette adósságait.

— Menjen azonnal Lévihez és állapítsa meg a tényállást — utasította a biztos a csendőrt. — Jardinierné pedig kövessen engem!

— Tévedés van a dologban! — kiáltotta az asszony. — Az Isten szerelmére kérem, ne tegyen ki a letartóztatás szégyenének! Oly nagy összegről szó sem lehet. Anyám legfeljebb néhány száz frankot hozott haza és ennyi pénz bizony nem volt már évek óta a házunkban.

— Miért nem szólt erről, mikor kérdeztem?

— Azt kérdezte tőlem, nem hozott-e anyám tegnap utazótáskájában nagyobb összegű pénzt haza? Az igazsághoz híven azt válaszoltam, hogy a táskában csak fivérem fehéreneműje volt, amit anyám javítgatni hozott haza... De mi jogon vallat engem? — mondta az asszony felháborodva. — Becsületes emberek vagyunk, soha életünkben egy fillért se loptunk!

— Legyen nyugodt, kérem — szólt a biztos. — Egy szóval sem mondtam, hogy ön tolvaj. De Blanchardné pénze eltűnt, az bizonyos s be kell látnia,

hogy nem alap nélkül terheli édesanyját a gyanú, hogy ő hozta el azt tegnap Sainte Victoireból.

— Blanchardné pénze? — kiáltotta megijedve Jardinierné. — Anyám azt mondta, hogy bátyám, a ste.-victoirei plébános Blanchardnétól ötszáz frankot kapott ajándékba.

— Na lám! Ötszázfrankos ajándék! Tegnap! És épp Blanchardnétól, akit tegnap a plébánialakban megöltek.

— Blanchardnét megölték a plébánián? — halálra rémülten ugrott fel a székről az asszony. — Ki ölte meg? Istenem, Uram, milyen nagy szerencsétlenség!

— Ki ölte meg? Igazán nem tudja?

— Igazságos ég! Talán csak nem a fivérem...?

— Lám, Ön is mindjárt erre gondol — mondta a biztos és hidegen mérte végig a szerencsétlen asszonyt, aki halálra rémülten, meredt szemekkel s kétségbeesésében kezeit tördelve kiáltozott. Mikor a fájdalom első kitörése lecsillapult és Jardinierné keservesen sírva ismét leült, a biztos némi részvéttel folytatta:

— Nézze, én szívesen elhiszem, hogy nem részes ebben a dologban és anyja talán nem mondta meg, hogyan jutott a kérdéses pénzhez, amit a táskában hozott. De elvárom, hogy a pénz hollétéről felvilágosítson. Ha ezt megteszi, akkor a lehető legnagyobb kímélettel járok el, de ha nem, akkor azonnal kövessen a rendőrségre! Kétpercnyi gondolkodási időt adok.

— Én nem gondolkodhatom semmiről — mondta jajgatva az asszony. — Hisz ez borzasztó! Maga az a gondolat is örülség, hogy fivérem ilyen gonosztettet kövessen el és hogy az anyám orgazdaságra vete-medjen. Csak olyan emberek mondhatják azt, akik nem ismerik őket.

— Örülök, ha sikerül magukat tisztázni, de addig kénytelen vagyok vizsgálati fogságba helyezni.

— Az Isten szerelmére, mi lesz a gyermekeimmel? — jajveszékelt az asszony.

— Nincsenek rokonai, akik addig gondjukat viselhetnék? Nincsenek? Akkor a község gondoskodik róluk. Ne aggódjon e miatt. Gyermekeinek nagyon jó dolguk lesz. Magam járok el érdekükben a polgármesternél. És most mentsen fel az alól a kellemetlen kötelesség alól, hogy önnel szemben kénytelen legyek erőszakhoz nyúlni.

A biztos kinyitotta az ajtót és behívta a boltból a kis Juliskát.

— Csókold meg szépen anyádat és maradj itthon, míg visszajövök. Anyád rövid időre velem jön és nemsokára visszatér.

Jardinierné elfojtotta fájdalmát és keblére ölelte a síró gyermeket.

— Igen, Juliska, légy jó, míg visszajövök. De hol maradt a nagymama?

— Mama, én nem vagyok oka — panaszkodott a gyermek. — Mikor sárgarépát akartunk venni, attól a kövér kofától, ott a sarkon, éppen akkor hozták arra a csendőrök a jó nagybácsit megkötözve. A nagymama megpillantotta, felkiáltott és ájultan összerogyott. De nem halt meg; bevitték Le Gras fűszerkereskedőhöz és mikor magához tért, egy csendőrrel kocsira szállt és elment, nem tudom hová. — Így vesztettem el a zöldséges kosarat.

— Nem baj, Juliska, biztosan a kövér kofánál hagytad. Ne sírj többet. Lásd, ez az úr elvezet engem a nagymamához és azt hiszem, nemsokára visszajövünk.

— Nem szabad veled mennem, édesanyám?

— Nem, kislányom. Te itthon maradsz és ha Károly hazajön az iskolából, tálald fel neki a levest. Nesze az éléskamra kulcsa, van ott kenyér elég és egy jódarab kolbász, mind megehetitek. A viszontlátásig, Isten veled! Megcsókolta a gyermeket és az ajtó felé fordult, hogy elrejtse kitörő könnyeit.

— Mehetünk — szólt a biztoshoz, akire az aszszony viselkedése jó benyomást tett. Juliska anyja után akart futni, de a csendőr nem engedte ki és így csak az ablakon láthatta, hogyan fordul be anyja a biztossal a legközelebbi sarkon.

Lassankint elszállingóztak a ház elől a kíváncsiak. Károly hazajött az iskolából s mikor a boltba lépett, két csendőrbiztost talált ott. A szekrényeket és fiókokat nyitogatták és össze-visszahányva mindent, keresgéltek.

— Ohó! — kiáltott a fiú. — Mit csinálnak itt? Anyám megharagszik, ha ezt meglátja! Szereti a rendet és mindjárt megbüntet engem és Juliskát, ha csak egy gombolyag pamutot is elveszünk a helyéről.

— Jardinierné fia vagy? — kérdezte a biztos. Akkor segítségünkre lehetsz. Hol van az az útításka, amelyet nagyanyád tegnap hazahozott?

— A nagybátyám táskája? A folyosón szárad, mert a nagymama tegnap megfoltozta és kimosta.

— Láttad, mikor a nagymama kiürítette?

— Nem, mert a hálósobájában bontotta ki, ahová én vittem be.

— Ugye nehéz volt?

— Könnyen elbirtam.

— Sok pénz volt benne úgye?

— A táskában? Nem tudok róla semmit. A nagymama azt mondta, hogy a nagybácsi ruhája van benne. De sok pénzt is hozott a nagybácsitól. Egy jó úrnő adta, akiért imádkoztunk is.

— Hová tette nagymamád a pénzt? Ha megmondod, kapsz tőlem tíz fillért.

Ekkor fölnyílt az ajtó és Juliska odakiáltott öcsésének:

— Károly, ne beszélj annyit. Faggatni akarnak bennünket. Így tettek velem is és azután magukkal vitték anyánkat. De hogy nézel ki? A karod piszkos, kabátodról leszakadt a gomb. Bizonyosan verekedtél megint pajtásaiddal?!

— Mikor az iskolából hazafelé jöttünk, a Vörös

Jancsi meg a Kövér Pali azt kiáltották utánam, hogy ste.-victoirei nagybácsink megölt egy asszonyt, meg hogy: „ní, a gyilkos unokaöccse! A gyilkos unokaöccse!”

Az emberek mind utánam néztek.

Azt mondtam a Vörös Jancsinak, hogy hazudik, erre pofonütött, de én meg belekapaszkodtam a vörös hajába s földhöz is vágom, ha a Kövér Pali segítségére nem jön. Ez szakította le a gombomat is a kabátomról.

— Jaj, szegény nagybácsi — vágott közbe Juliska. — Nézd, így kötözték meg kezeit. Láttam. Reverendája piszkos volt, arca sápadt. Csendőr ült mellette. Azt beszéltek az emberek, hogy biztosan kivégzik.

— Ne sirj! Nem hiszem azt. Egyszer olvastam egy történetet a becsületes molnárról. Gyilkosság miatt elítélték s már fel akarták akasztani, pedig ártatlan volt, de gyermekei Ste. Baumba zárandokoltak s ott imádkoztak apjukért és kiderült ártatlansága. Mikor kibocsátották a börtönből, a bíró gazdagon meg is ajándékozta. Látod, így lesz nagybácsikkal is. Akkor merje csak utánam kiáltani a Vörös Jancsi: „A gyilkos unokaöccse!”

— És hogyan derült ki a molnár ártatlansága? — kérde Juliska.

— Várj csak... Tudom már! Elment valaki a bíróhoz és megesküdött, hogy a molnár ártatlan. Én is így teszek.

Juliska elmondta, hogy valószínűleg a szegényházba viszik őket.

— Micsoda? Mi a szegények házába! Soha! — pattant fel Károly.

— Majd erőszakkal visznek bennünket oda, mint a foltozó cipész gyermekeit anyjuk halála után — mondta a lány.

— Majd megszököm! Marseillebe megyek s ott beállok hajósinasnak egy nagy vitorlášhajóra és ha

oly szigethez érünk, ahol hittérítők és vademberek is vannak, leszállók és hittérítő leszek.

— Kicsi vagy te még ahhoz. De ha fel is vesznek a hajóra, mi lesz belőlem?

— Te apáca leszel — mondta Károly egész komolyan.

Nemsokára más terv jutott Károly eszébe.

— Elmegyek Noire pékmesterhez, meglátod, ad nekem útiköltséget.

Amint mondta, úgy is tett. Le Noire éppen a ste-victoírei gyilkosságról és a pap elfogatásáról beszélgett feleségével. Ártatlannak tartották a papot, csak azon vitalkoztak, vajjon a rendőrség igazságosan járt-e el, mikor kivételt nem ismerve, olyan megszegyenítően hurcolta el a foglyot. S talán csak gyalázatos választási fogás volt ez a klerikálisok ellen. Le Noire azt állította, hogy az igazságszolgáltatás ilyen súlyosan gyanúsítottal szemben nem tehet kivételt. Az asszony ellenben a papok politikai ellenfeleit mindenre késznek tartotta. Most kíváncsian fordultak Károly felé, hogy hoz-e újabb hírt a szomorú esetről. A kisfiú elmesélte, ami anyjával és nagyanyjával történt.

Le Noire még nem hallott a két asszony elfogatásáról. Elgondolkozva rázta a fejét és már majdnem kételkedni kezdett a pap ártatlanságában, mert Károly neki is elmondta, hogy a nagymama csakugyan „sok pénzt” hozott haza, de feleségének nem merte mondani, aki hevesen kikelt a rendőrség ellen a két asszony elfogatása miatt.

Károly sírva mesélte el, hogy valószínűleg a szegények házába viszik őt és nővérét.

— Olyan nincs! — jelentette ki Noirené. — Persze, hogy az a hitetlen igazgató elrontsa s kivetkőztesse vallásosságukból őket! Abból bizony semmi sem lesz! Tudod mit? Magunkhoz vesszük a két gyermeket. Anyjuk leszek, amíg az a gyalázatos rendőrség zárva tartja a szegény gyermekek anyját. Menj a városházára a polgármesterhez és jelentsd be, hogy magunkhoz vesszük a gyermekeket. A jó Isten nem ál-

dott meg minket gyermekkel és jó módúak is vagyunk — megtehetjük. Így megakadályozhatjuk, hogy a szegények házában elromoljanak.

A jószívű Le Noire ígent mondott és ünnepi ruháját felöltve, elment a polgármesterhez, aki örült az ajánlatnak, mert így a község megszabadult egy újabb tehertől.

Nyomozások

Négy hét múlt el a gyilkosság óta s ezt a négy hosszú hetet Montmoulin abbé, anyja és nővére a fogházban töltötték szigorú őrizet alatt. Naponta újra és újra kihallgatták őket a nélkül, hogy a vizsgálóbíró valami újat és fontosat tudott volna meg tőlük.

A lelkész folyton csak azt ismételte: én ártatlan vagyok.

— Látom, hogy a körülmények ellenem szólnak, de a tettes más valaki, hogy ki, azt nem tudom.

A két asszony pedig a pénzre vonatkozólag egyértelműleg úgy vallott, hogy az a „sok pénz”, amiről a gyermekek beszéltek, nem egyéb, mint az az ötszáz frank, amit Montmoulin asszony a fiától kapott.

A vizsgálóbíró bizonyosra vette, hogy az ötszáz frank nem egyéb, mint az elrabolt pénz egy része. De hová lett a többi pénz? A ste.-victoirei kolostorban tartott házkutatás eredménytelen maradt, a galambutcai vizsgálat sem tudott semmi gyanúsra a nyomára jönni. Egy asztalfiókban megtalálták azt az összeget, amit Lévi zsidó az ötszáz frankból visszaadott. Lévi, akit szintén orgazdasággal gyanúsítottak, tanúkkal bizonyította, hogy Montmoulin asszony az ötszáz frankkal csak tartozását fizette meg s ő ebből arany- és ezüstpénzt adott vissza neki. Sőt még a kis Károlyt is többször kihallgatták nővérével együtt a „sok pénzre” vonatkozólag, de minden eredmény nélkül. A vizsgálóbíró így kénytelen volt a kérdésben a vallatást félbeszakítani a nélkül, hogy megtudta volna, hová lett az elrabolt pénz.

Nagyobb szerencséje volt egy másik, fontos kérdésben. Feltehető volt, hogy Loser, a sekrestyés, titokban mégis csak visszatért s ő követte el a bűntettet.

Losér a büntett óta nyomtalanul eltűnt, ami magában véve is vétkeiségre enged következtetni. A vádlónak tehát elsősorban azt kellett bizonyítania, hogy Losér a gyilkosság idején távol volt s e kérdésre nézve a vizsgálóbírónak — már amennyire ő hitte — teljesen megbízható adatai voltak. Befejezte tehát a vizsgálatot s feketevasárnap előtti pénteken átadta az ügyiratokat az államügyésznek. Joubert, az államügyész nyílt el-lensége volt a papságnak. Előre örült, hogy a klerikális pártra a nagyhéten megejtendő választások előtt oly érzékeny csapást mérhet — az igazság sérelme nélkül.

— Azonnal megteszem a lépéseket, hogy a tárgyalást a nagyhét hétfőjére vagy keddjére tűzzék ki — mondta a vizsgálóbírónak. — Úgy hiszem, az elnök úrnak is érdekében áll, hogy a tárgyalást még a választások előtt megtartsuk.

— S ki lesz a védő?

— Az öreg Meunier.

— Csakugyan? Miért nem kérték föl Raboux-t?

— Hahaha! Nem elég jámbor a tisztelendő uraiméknak. Nem pergeti úgy olvasóját, mint az öreg Meunier.

— Én ugyan nem bánom. Az öreg szenteskedővel félannyi bajom sem lesz, mint az ügyes Raboux-val lett volna!

A törvényszéki elnök némi tétovázás után a tárgyalást csakugyan a nagyhét hétfőjére tűzte ki. Seb-tében kiállították az idézéseket s értesítették a tárgyalás napjáról a tanúkat.

Meunier azonnal a börtönbe sietett, hogy Montmoulin abbával értekezzék.

— Hála Istennek! — szólt a plébános. — Minél előbb ér véget gyászos ügyem, annál jobb. S legalkalmasabb idő erre éppen a nagyhét.

— Főtisztelendőséged nem igen bizik abban, hogy ártatlanságát megvédhetem? — kérdezte az ügyvéd.

— Sajnos, be kell ismernem, hogy a látszat nagyon ellenem szól...

— Bízunk Istenben! Bátorság és bizalom!

— Bízom Istenben — felelte Montmoulin abbé. — Éjjel-nappal imádkozom segítségért, de valami nyomasztó előérzet folyton nyugtalanít...

— Nyomasztó előérzet! Hisz paptársai, városunk minden zárdája és a világi hívők serege is mind, mind önért imádkoznak — mondta mosolyogva az öreg úr.

— Tehát, ismétlem, bátorság és bizalom! De nem volna jobb, ha a tárgyalás elhalasztását kérnők?

— Minél előbb döntik el sorsomat, annál jobb! Mit használna a halogatás? Hiszen az a néhány tanú, aki bizonyosságot tehet szeplőtelen hírnevemről, mind itt van a közelben. Olyan, aki a vádat megcáfolhatná, sajnos, nincsen.

— Igaza van. A felsorolt tanúk nagyhét hétfőjén mind megjelenhetnek. Még ma megidéztetem őket. Az esküdteknek be kell majd látniok: ilyen ember ekkora gonosztettet nem követhetett el. Ez pszichológiai képzelenség lenne. De a védelemnek ki kellene mutatnia, hogy Loser, a sekrestyés a tett idején ott lehetett a kolostorban. Sajnos, ehhez több időre és több pénzre is volna szükségünk.

A védő észrevette, hogy a sekrestyés említésénél Montmoulin abbé összereszt.

— Inkább csak szorítkozzunk önvédelmünkre és ne vádoljunk egy harmadikat — mondta halkán.

— Nem vádolom azt a sekrestyést, az az államügyész dolga. De kötelességem bebizonyítani, hogy méltán terhelhet a gyanú egy harmadikat is. S ebben segítségemre kell lennie; hiszen nemcsak jóhírneve, élete forog kockán, hanem papi becsülete és Szentegyházunk érdeke is. Nyíltan megvallom, ön ismételten azt a benyomást tette rám, mintha Loser felől többet tudna, mint amit mond. Valahányszor rátérünk beszéd közben, mindig elhallgat és nyugtalan lesz, mintha valamit titkolna. Kérem, hacsak némi sejtelve is van arról, hogy a sekrestyés vagy más, a körülményekkel ismerős személy, a gyilkosság idején házában tar-

tózkodott, közölje velem. Beláthatja, hogy ez mennyit lendítene ügyünkön.

Montmoulin abbé visszanyerte nyugodtságát és fejét rázva felelte:

— Nem mondhatok egyebet, mint amit első kihallgatásom éjjelén a polgármesternek válaszoltam. Nem szabad és nem is akarok határozott személyt gyanúsítani. Ha más módom nincsen a halálos ítélet kikerülésére — Isten nevében! Az Ő bölcsessége majd talál módot arra, hogy az okozott botrányt jóvátegye. Ami engem illet, — kérem — ne halasztassa el a tárgyalást. Én a nagyhetet találom rá legalkalmasabbnak. De ha egyházi előjáróim másképp vélekednek, ám kész vagyok tovább is elviselni az örökös kihallgatások és kemény fogságom gyötrelmeit.

Az ügyvéd fölemelkedett s kezét nyujtva a vádlottnak, így szólt:

— Értem, miért tartja a nagyhetet a legalkalmasabbnak. Ugye Üdvözítőnkre gondol, akit ártatlanul törvényszék elé állítottak és gyalázatosan elítéltek. Remélem, sikerül elhárítanom az ön elítélését. Tehát bátorság és bizalom! Csak továbbra is kérje Isten áldását!

Következő nap este a rektor és az érseki megbízott felkereste az ügyvédet. Meunier jelentést tett nekik a Montmoulin-per állásáról.

— Az a kérdés, — mondta az ügyvéd — hogy meghosszabbítsuk-e a határidőt? Meg kell vallanom, szeretnék nyomára jönni az eltűnt Losernek és ehhez időre és jelentékeny pénzre lenne szükségünk.

— Tehát kevés a reménye, hogy Loser kézrekerítése nélkül sikerül a védelem? — kérdezte a szikár, hideg megjelenésű érseki biztos.

— Reményem ugyan van, de ilyen esetben a legnagyobb fokú bizonyosságra volna szükségünk. Sok függ az esküdtek hangulatától. S két dolgot nem szabad elfelednünk: először, hogy rendkívül erős bizonyítékok vannak ellenünk; másodsor, hogy az állam-

ügyész személyében igen félelmes ellenféllel lesz dolgunk.

— Hm, és mit használna, ha azt a sekrestyést kézre keríthetnénk? — kérdezte az érseki megbízott. — A kutatások szerint az illető távol volt a gyilkosság idején.

— Való, hogy Loser a tett előestéjén jegyet váltott Marseillebe. De vajjon csakugyan elutazott-e? S hol volt a kérdéses február 20-án Marseilleben? Ha Loser e kérdések közül csak egyikre nem tud kielégítő választ adni: már ellene bizonyítana. Mert kérдем: miért hirdette volna mindenkinek oly ravaszul, hogy elutazik, hacsak nem azért, hogy annál biztosabban hajthassa végre a gyilkosságot?

— Igaza van — jegyezte meg a rektor. — Én is szeretném, ha a sekrestyést kézrekeríthetnénk. De hogy vihető keresztül?

— Tartózkodási helyét kell kipuhatolnunk. Szerencsénkre van nálunk egy fényképe s arcát nagy sebhelye feltűnővé teszi, úgyhogy nem lehet összetéveszteni mással. Marseilleből valószínűleg a február 22—26 között kifutott hajók egyikén távozott. A kikötő rendőrségével táviratilag közölnünk kellene Loser személyleírását és ha kézrekerülne, a legközelebb elinduló hajóval ügynököt kellene küldenünk a nyomozására. Ez sok időbe és pénzbe kerül.

— Azt hiszem, jó volna a dolgot a nagyméltóságú érsek úr elé terjeszteni — szólt kísérőjéhez a rektor.

— Mennyire becsüli a kutatások költségeit? — kérdezte az érseki megbízott.

— A költségeket? Lehetetlen előre kiszámítanunk. Lehet, hogy néhány száz frankból kifutja, de lehetséges, hogy ezrekbe, sőt tízezrekbe kerül.

— Tízezer frank! — kiáltott fel az érseki megbízott. — S azt is bizonytalanra! Lelkiismeretem tiltja, hogy kegyelmes urunknak ilyen ajánlatot tegyek. Nem követelhetjük-e, hogy a törvényszék saját költségén nyomozza ki és teremtsen elő?

— Követelni fogom — válaszolt Meunier. — De tartok tőle, hogy a törvényszék, az államügyész ajánlatára elutasítja. Megvallom, nehéz ilyen kétes siker miatt oly nagy összeget kockáztatni. Ne beszéljünk hát többé erről. — De szabad még egy pillanatra igénybe venni idejüket? — Úgy vettem észre, hogy Montmoulin abbé, bármennyire is igyekezett azt elleplezni, mindig zavarba jött, valahányszor ezt a szerencsétlen Losert szóba hoztam előtte és szándékosan kitért minden rávonatkozó felvilágosítás elől. Újra és újra az a gondolatom támadt, hátha valami hivatalos ok, titok — például a gyónási titok kényszeríti őt hallgatásra?

— Azt nehéz feltételeznünk — mondta az érsek megbízottja. — Úgy értesültem, hogy Loser már évek óta nem végezte el a húsvéti szentgyónását.

— Ügyvédi gyakorlatomból úgy tudom, hogy a teljesen meg nem rögzött gonosztevőkön az első gyilkosság elkövetése után oly heves lelkiismeretfurdalás és fölbúdulás hatalmasodik el, hogy ebben az állapotukban szinte megfoghatatlan dolgokra képesek. Sokan, hogy lelkiismeretük furdalásaitól megszabaduljanak, elmondják tettüket. Sokan önként jelentkeznek a rendőrségnél. Tegyük fel, hogy csakugyan Loser követte el a gyilkosságot s azután — bármily valószínűtlennek lássék is — meggyónta Montmoulin abbénak. Semmi szín alatt sem szabad a vádlottnak elárulnia a gyónást?

— Semmi szín alatt! — szoltak mindketten.

— De szabad-e legalább azt mondania, hogy Loser gyónt nála?

— Még azt sem, — mondta a rektor — mert ez a jelen körülmények között egyértelmű volna a gyónási titok megsértésével.

— De azt csak szabad megmondania, hogy Losert a gyilkosság napján látta-e?

Mindketten hallgattak, gondolkoztak.

— Az, hogy Losert látta, nem eshetik a gyónási titoktartás alá — szólalt meg végre az érseki megbízott.

— De ha a sekrestyés csak azért jött a plébánoshoz, hogy gyónjon: megérttem, miért hallgatja el a vád-

lott még azt is, hogy látta Losert. — A gyónási titkot valamiképen veszélyeztetné — mondta a rektor.

— A színlelt bűnvallomás nem gyónás és ezért nem is kötelezheti titoktartásra a vádlottat — mondta fejét rázza az érseki megbízott.

— Igen, ha bizonyos, hogy a gyónó színlelt, de ha ez nem teljesen bizonyos, érvényesnek kell tekintenie a gyónást és nem szabad elárulnia; — jegyezte meg a rektor — a mi jó abbénk kész hősiek lélekkel inkább a legnagyobb áldozatra is, mintsem a gyónási titkot megsértse.

— Még egy gyakorlati kérdést szeretnék tenni: szabad-e ennek a megoldásnak a lehetőségét az esküdtek elé terjesztenem? Ezzel megingatnám az államügyész érvelését. Tudnak az urak olyan esetről, mikor egy papot a gyónási titok megőrzése folytán ártatlanul halálra ítélték?

— Van példánk ilyen esetre. Nemrég közölték a lapok, hogy Lengyelországban ártatlanul Szibériába száműztek egy papot gyilkosság miatt, pedig a szolgálja követte el és azután meggyönt neki halálos ágyán. A gyilkos megvallotta tettét. Hiteles tudósítást kellene szereznünk erről — mondta az érseki megbízott.

— Nagyszerű! — kiáltott fel Meunier. — Rajta leszek, hogy az orosz törvényszéktől kapjak adatokat ez esetről. Ennek bizonyára igen nagy hatása lesz. Rektor úr, kétkedőleg rázza fejét?

— Őszintén megvallva, nekem nem nagyon tetszik, hogy a törvényszék előtt felhozzuk a gyónási titok kérdését. Félek, hogy gúny tárgyává teszik ezt a szent titkot s a jó Montmoulin abbét is nagy zavarba hozzuk, mert az elnök vagy az ügyész kérdezni találja a felől.

— Elejét vehetjük, ha kiemeljük, hogy a vádlott arra nem felelhet és ecsetelhetjük, hogy milyen nehéz helyzetbe sodorhatja a lelkeszt a gyónási titoktartás s milyen hősiek áldozatokat kell érte gyakran hoznia. Azt hiszem, ez jó hatással lesz az esküdtekre.

— Azt hiszem, az a lehetőség, hogy a gyónási ti-

toktartás készletti hallgatásra a vádlottat, jó hatással lesz az esküdtekre és a közvéleményre. Helyénvaló is, hogy nyilvánosan kiemeljük, milyen nehéz terhet ró a gyónás a lelkészre. A lengyel pap esete is megteszi majd a hatását. Ha tehát elejét vehetjük annak, hogy a vádlotthoz egyenes kérdést intézzenek: nem látom be, miért ne éljen a védő ezzel az eszközzel.

— Igaza van — erősítette most már a rektor is. — Készséggel meghajlok az ön helytállóbb nézete előtt.

Barátságos kézszorítással váltak el egymástól az urak. A lépcsőn az érseki megbízott odafordult a rektorhoz:

— Félek, hogy rossz vége lesz, a védő maga sem igen bízik.

— En pedig remélem, hogy jó vége lesz — válaszolt a rektor. — Hiszem, hogy a jó Isten mindent jóra fordít, hiszen az Ő ügye forog kockán.

Zarándoklat Sainte Baumba

A nagyhét s vele a törvényszéki tárgyalás döntő napja közeledett. Egész Aix csak a Montmoulin-perről beszélt és két táborra szakadt. A társaságokban, kávéházakban, sőt a sajtóban is a lelkes bűnös voltát hirdették, míg a másik csoport hitt ártatlanságában s imádkozott győzelméért.

Le Noirené nyelve egész pergőképességével és szíve egész meggyőződésével védte Montmoulin abbé ártatlanságát. Jaj volt a szomszédnak, aki az utcán, még a vevőnek is, aki a sütőhelyiségben kétségbe merte vonni a lelkes ártatlanságát. Borsos válaszra lehetett elkészülve. Le Noire korántsem volt ilyen határozott véleményen. De felesége előtt egyetlen szóval se árulta azt el. Drága volt előtte az édes házi béke, no meg a sütés fáradalmai után megszokott pihenés. Mióta jegyzőkönyvet vettek fel Le Noirenek arról az útvjáról, melyet a sekrestyével együtt megtett és megidéztek tanúnak, azóta nyíltan a közvádlok pártjához tartozott s ugyancsak kikelt azok ellen, akik kedves és hős Loser barátját gyanúsítani merészték.

— A törvényszék előtt csak az igazat mondhatom — mondta a pékmester. — Ha megeskutnek, hogy azon a vasárnapon este Loser urat csakugyan a vonatra vittem-e és hallottam-e, hogy jegyet váltott Marseillebe: ígent kell mondanom! Csak nem esküdhetek hamisan.

— Istenem, micsoda szerencsétlenség! Sohse tudnék nyugodtan aludni, ha tanúságod egy ártatlan elítéltetését segítené elő. Látod, ide juttatott feltűnési vágyad! Úton-útfélen el kellett mesélned, hogy ezt a szerencsétlen sekrestyést a vasútra vitted! És még azt mondják a férfiak, hogy mi asszonyok csacska nép vagyunk s nem tudjuk fékezni a nyelvünket.

E veszélyes pillanatban lépett a szobába a kis Károly. Nagyon szomorú volt; mert az iskolából hazajövet utána kiabálták, hogy jövő hétfőn biztosan halálra ítélik nagybátyját, anyját meg nagyanyját börtönbe zárják.

— Hogy is lehet valaki ilyen durva! — kiáltott Le Noirené szörnyülködve. — Ne sírj, Károlykám, meglásd, jó vége lesz mindennek. Holnap elzarándokolunk Ste. Baumeba s ott ájtatosan imádkozunk Szent Magdolnához s a fájdalmas Istenanyához. Ugye András, elviszel bennünket a hegy aljáig, Croy-Rougeig!

— Rendelkezésedre áll a kocsi meg a ló, édes feleségem! — válaszolta a pékmester, nagyon örülve a helyreállt házi békének.

Következő nap hajnalhasadtával csakugyan elindult Le Noirené a két gyermekkel. Gyönyörű, szinte nyári nap volt, bár még csak március vége felé járt az idő.

Zarándokainkra a szép tavaszi reggel és a madarak víg dala mégis jótékonyan hatott, s egészen megvigasztalódva érkeztek a Ste. Baume-hegy tövéen elterülő croy-rougei tanyára, s onnét felindultak a hegyre, melynek szürke sziklafala merészen és meredeken emelkedett az ég felé. A szédítő magasba felnyúló gránitfalban már messziről látható a „Ste. Baume”, a szent barlang, melyben jámbor hagyomány szerint Szent Magdolna életének végsőnapjait töltötte a legszigorúbb önsanyargatás és elmélkedés között. Az évszázadok folyamán ezer és ezer jámbor zarándok kereste fel a barlangot és ott szükségükben és bajaikban vigaszt és enyhülést nyertek.

Beléptek a szentélybe és letérdeltek a szent bűnbánót ábrázoló kép előtt.

— Lássátok, gyermekeim, ebből a barlangból viték ki naponként Magdolnát, Provence hatalmas védőszentjét az angyalok a hegy ormára s ott velük együtt imádkozott — mondta Le Noirené. — Bizalommal

mondjátok el neki ügyeteket. Nagy a hatalma Krisztus Urunknál, akit keresztútján híven követett.

Károly és Juliska áhítattal nézték az ezüstlámpácskák pislogó fényétől gyéren világított régi képet és buzgó gyermeki szívük nagy bizalmával imádkoztak anyjukért, nagyanyjukért és nagybátyjukért.

Ajzatosságuk végeztével a kanyargó, meredek ösvényen fölfelé haladtak, míg végre elérték a síma hegytetőt. Itt egy egyszerű négyszögletes kápolnácska állt annak a csodálatos imádságnak emlékére, melyet a szent bűnbánó a legenda szerint az angyalokkal végzett. Le Noirené itt is imádkozott a gyermekekkel. Azután megmutatta nekik a gyönyörű vidéket, mely Ste. Baume több mint 1000 m magas sziklaormáról tárul a gyönyörködő szem elé.

— Látjátok, ahol az a ködfátyol lebeg, ott fekszik Marseille, balra Toulon s a szemhatár legszélén láthatjátok Hyeres szép szigetét.

— S ott a nagy, sötétkék tenger a sok, fehér vitorláhajóval! — kiáltott fel Károly. — Juliska, látod ott azt a nagy gőzöst, olyan hosszú, hosszú füstfelhőt hagy maga után? Ilyen gőzhajón szeretnék én a vadakhoz menni, hogy megtérítsem őket!

Sokáig élvezték a fenséges látványt. Dél volt, mire leértek a hegyről az „Arany liliom” vendéglőnél hagyott kocsijukhoz.

Péter, a kocsis ezalatt elmesélte a vendéglősnek és szolgálójának, ki ez a két gyermek s miért zárandókoltak Ste. Baumeba.

— Hej, ha én szólhatnék, — súgta Péternek a szolgáló — a gazdám azt mondja: „Eh mit, hogy még téged is a törvényszék elé idézzenek s akkor Aixbe kelljen menned tanúskodni. Sok ügyel-bajjal jár ez. Tanúskodásod pedig úgy se használ a plébánosnak!” — Így hát hallgatok, pedig lelkiismeretem egyre azt súgja, hogy beszélnem kellene.

Péternek elmondta, hogy a böjt első hetének valamelyik napján — úgy gondolja, kedden — kora reggel, éppen mikor a kaput kinyitotta, a ste.-victoirei sek-

restyés sietve jött az országúton. Az arca annyira dúlt volt, hogy eleinte nem is ismerte rá, csak mikor elhaladt mellette és meglátta sebhelyét. Mikor híre futott a ste.-victoirei gyilkosságnak, el is mondta a vendég-lősnek ezt a dolgot, de a kocsmáros azt mondta, hogy egész bizonyosan a plébános követte el, így elhallgatott. Most, hogy meglátta a két szegény gyermeket, újból nyugtalanítja lelkiismerete. S tanácsot kért a kocsistól, hogy mit tegyen?

A kocsis azt mondta, majd megkérdezi asszonyától, mert Le Noirené igen okos asszony.

Le Noirené e hírre hálás tekintetet vetett az égre:
— Most már hiszem, hogy jól imádkoztak a gyermekek! Péter, azonnal fogass bel! A lánynak okvetlenül meg kell jelennie a törvényszék előtt. Aixben majd hozzánk szállhat. S meg is jutalmazom vallomásáért.

Le Noirené felírta a leány nevét: „Joly Nina”. Azután jókedvűen hazafelé indultak.

— Hajts Meunier ügyvédhez a Palota-utcába — kiáltotta oda Le Noirené Péternek.

— Ez a hír valóban fontos — mondta az ügyvéd Le Noirené közlésére. — Remélem, hasznát veszem. Csak arra kérem, ne híresztelje a dolgot, nehogy ellenfeleink...

— Értem!

Le Noirené távozása után az ügyvéd az írnokhoz fordult:

— Siessen a törvényszéki irodába és vétesse be tanúink sorába ezt a papírlapra fölírt nevet. Később már az államügyész visszautasíthatja. Rendeljen aztán számomra kocsit, hogy holnap reggel hat órakor Croy-Rougeba mehessek.

— Ha a tanú olyan, amilyennek gondolom, sokat várok tőle. Végre egy biztató fénysugár! — örvendezt az ügyvéd.

Másnap estefelé Károly barátunk a városházával szemben levő téren kószált. Határozatlanul járkált fel s alá a híres „Tour de l'Horloge”, a toronyóra előtt, melynek talapzatát még a régi rómaiak emelték s ame-

lyet minden idegen megbámul. Félénken tekingetett az utca túlsó oldalán levő előkelő házra, melyben a törvényszéki elnök lakott. Azt mondták, ő mond ítéletet nagybátyja ügyében. Végre, mikor a toronyóra elűtötte a hatot, nekibátorodott és így szólt: Eh, megpróbálom! És elszántan lépkedett az utcán át a büszke ház felé s meghúzta a csengetyű fényes fogóját.

Öreg, egyenruhás inas nyitotta ki az ajtót és csodálkozva tekintett a szép fiúcskára, aki sapkáját levevé fürtös fejről, szerényen kérdezte, nem beszélhetne-e Peultier elnök úrral?

— Ugyan mi dolgod lehet neked az elnök úrral, kis emberkém? — kérdezte barátságosan az inas.

— Uram, én unokaöccse vagyok annak a szegény papnak, akit a gonosz emberek hamisan bevádoltak. Szeretném az elnök úrnak megmondani, hogy ártatlan. És szeretném megkérni, hogy anyámat meg nagyanyámat eressze ki a börtönből.

— Szegény fiú! Attól félek, hogy nem érsz célt, de utána nézek, hogy fogadjon az elnök úr.

Károly néhány pillanat múlva gazdagon bútorozott terembe lépett, egy előkelő öreg úr elé, ki fürkésző szemekkel nézte s hallgatta végig a fiút. Mikor Károly előhozta tervét, hogy ő kész a törvényszék előtt esküvel erősíteni nagybátyja ártatlanságát, az elnök mosolyogva kérdezte:

— Mondd, hogyan jutottál erre a gondolatra? — Azt hitte, hogy a rokonok akarják ezzel a fogással megindítani szívét.

Károly erre elmesélte az ártatlan Márton molnár történetét, akit hamisan vádoltak gyilkossággal és ártatlanul ítélték halálra, de akit a bíró felmentett, mert egy idegen megesküdött, hogy Márton ártatlan.

— Könyvben olvastam — magyarázta a fiú — s azt gondoltam, ezt én is megtehetném nagybátyám megmentésére. Elnök úrról azt hallottam, hogy nagyon jó és igazságos, azért jöttem ide megkérdezni, hogy hogyan kell az esküt letennem?

— Jól van, fiam — mondta az elnök a fiú fürtös

haját simogatva. — Jó ügyvéd válik belőled. Csak egy baj van, — gyermekeknek nem szabad a törvényszék előtt esküt tenniök.

— Hát szavamnak nem hisznek, mikor még sohse hazudtam?

— Szívesen elhiszem, hogy nagybátyád ártatlanságáról meg vagy győződve. Fájdalom, ez még nem elég. De megígérem, hogy nagybátyád érdekében mindent megteszek, amit tehetek. S megengedem, hogy meglátogasd anyádat és nagyanyádat. Meg vagy elégedve?

A fiú szépen megköszönte az elnök jóságát s vígan ment haza.

Az elnök aktái tanulmányozásához fogott és így szólt magában:

— Szegény fiú! Csak nem mondhattam meg neki, milyen rosszul áll nagybátyjának az ügye...

A törvényszék előtt

Felvirradt a döntő nap. Már kora reggel kíváncsi néptömeg tartotta megszállva a törvényszéki épület előtti teret és a szomszédos utcákat. Türelmetlenül tolongtak, s mindenki első akart lenni, hogy alkalmas helyet kaphasson a karzaton.

— Hiába türelmetlenkednek, — mondta a kapus — nyolc óra előtt úgyse nyitom ki a kaput. S csak azokat szabad bebocsátanom, akiknek jegyük van. Kétszáz belépőjegyet osztottak szét és több ember a karzatra nem is fér.

— Belépőjegy?! — kiáltott káromkodva a Galamb-utcából való foltozó varga. — Mit ér akkor az, hogy köztársaságunk van? Minek írták akkor az ajtó fölé: „Szabadság, egyenlőség, testvériség?” Nem vagyunk-e valamennyien egyenlők a törvény előtt? Vádiratot terjeszték az elnökök elé!

— Megteheti barátom! De maga úgylátszik, nagyon felöntött a garatra.

— Mit? Hát így bánik az igazság liberális szolgálója a felséges néppel? — kiabált a részeg.

— Jöjjön, komám, jöjjön! — mondta a foltozó szabó — különben megint hűvösre teszik, mint a mi nap. Igazsága van: Franciaországban már nincs egyenlőség a törvény előtt.

— Ha maga vagy én szúrtunk volna le egy vénesszonyt, mint ez a ste.-victoirei pap, tudom, nem lenne ilyen nagy tolongás és jegyeket sem osztogattak volna. Jöjjön, itt úgyse eresztenek be minket, gyerünk a másik oldalra, ahol a tanúk meg a bírák szoktak bemenni.

— Jó, menjünk és majd odakiabáljuk nekik, hogy valamikép szabadon ne eresszék a papot.

A két jómadár megkerülte az épület sarkát s a főbejáratnál helyezkedett el, amelyen most hol egyenként, hol egész csoportban jöttek be egymásután a tanúk, esküdtek és a bíróság tagjai.

— Ez a ste.-victoirei polgármester, aki kinyomozta a gyilkosságot. Tisztelet a derék férfiúnak! — kiáltotta valaki a tömegből s tüstént száz torokból hangzott fel:

— Eljen Ste. Victoire polgármestere!

Majd egy csapat pap közeledett: köztük a rektor és La Grange ősz plébánosa, követve néhány szemináriumi tanártól és a vádlott kartársaitól. A tömeg füttel és ordítással fogadta őket:

— Le a papokkal! — hangzott minden oldalról.

— Ohó, ti fehérre akarjátok mosni bűnös társasokat!

— Azt hiszitek, hogy a szenteltvíz arra is jó?

— Az egész fekete sereget egy és ugyanazon bitófára kellene felkötni!

Fölháborodva fordult meg La Grange ősz plébánosa a lépcső legfelső fokán:

— Így gyalázzák Aixben a papokat?

Abban a pillanatban megérkezett az elnök kocsija:

— Eljen az elnök! Aztán ki ne eressze ezt a papot a körmei közül! — kiáltoztak mindenfelől.

— Csend! Francia polgárokhoz nem illik előre pálcát törni annak a feje fölé, akit még el sem ítélték, vagy tanút és bírót szidalmazni. Katonasággal záratom el az utcát és a törvényszéki épületet, ha ez mégégyyszer előfordul. — S udvariasan köszöntve a papokat, fölhaladt a lépcsőn.

A nép egy pillanatra elhült.

— Peultier úr talán a papok pártjára csapott át? — kérdezte a foltozó varga.

— Szó sincs róla, hiszen így kell eljárnia, nehogy részrehajlónak híreszteljék a papok. Lám, itt jön az ügyész; azt hiszem, hogy ő erősebb hűrt fog pengetni. Eljen az ügyész!

Nem fogadta ilyen kegyesen a csöcselék az öreg

Meuniert, aki tömött aktatáskával hóna alatt közeledett a kapuhoz. Általános füttyülés támadt s gúnyosan kérdezték tőle, vajjon cselszövéseivel és fortélyjaival meg akarja-e fosztani a hóhért kenyerétől. De mikor az öreg úr jegyzőkönyvével a kezében egész nyugodtan egyik főcinkos felé tartott s annak nevét kérdezte, mindnyájan hátrahúzódtak. Az ördögbe is, — mondták — ez szépen beránthat bennünket!

— Igen, — mondta az ügyvéd — akinek nincs erkölcsi bátorsága vállalni egy nyilvános sértés következményeit, az jobban tenné, ha illedelmesen viselkednék.

Meunier bátor fellépésének volt köszönhető, hogy a többi tanú és esküdt bántatlanul mehetett be. De amint a vádlott zárt kocsija az utcán közeledett, oly fülsiketítő ordítás és füttyülés támadt, hogy dacára a kerekek zörgésének, még a bezárt kocsiban is hallotta Montmoulin abbé a csöcselék kifakadásait.

A kocsi az egyik kapun keresztül az udvarnak tartott és minthogy utána rögtön bezárták a kaput, a tömeg nem láthatta, hogyan szállt ki a lelkész a kocsiból és mint kísérik őt a csendőrök a tanácsterembe. Mert talán akadt volna olyan is, aki megszánta volna ezt a szegény, halálsápadt embert, aki halkán imádkozva várta ügyének eldöntését.

A tömeg üvöltése még nem csillapodott le, mikor Le Noire feleségével, a két gyermekkel és Joly Ninával a törvényszéki épülethez közeledett. A pék Károlylyal, Juliskával és a szolgálóval a tanúk termébe ment, míg Le Noirené, aki Meunier szívességéből jegyet kapott, a karzatra igyekezett. A fürge kis asszony értette a módját, hogy a nézőközönségen keresztülfura-kodva kitűnő helyhez juthasson és egészen a karzat erkélyszerű mellvédjéig tört előre; innen aztán kitűnően áttekinthette a törvényszéki termet.

— Engedelmet kérek, — szólt mosolyogva az előtte álló úrhoz — engedje meg, hogy ön elé állhassak. Ön úgyis láthat mindent, hiszen elég magas, míg én a háta mögött semmit se láthatnék, tetszik látni,

milyen alacsony vagyok. Pedig mindenáron látni szeretném férjemet és fogadott gyermekeimet, akiknek a bíróság előtt meg kell jelenniök.

A férfi udvariasan helyet engedett.

A tágas, magas terem kupoláján keresztül kapta világosságát. Elöl az emelvényen egy asztal állt, körülötte voltak a bírák ülőhelyei, míg a középén — valamivel magasabban — állott az elnök széke. Mögötte a falon szép, nagy feszület függött. Az elnök helyétől jobbra volt az esküdtek emelvénye, a baloldalon — szintén magasabb helyen — a vádlottak padja. Ez előtt volt a védő, vele szemben a vádló helye.

Most Meunier úr lépett a terembe hivatalos talárjában s baréttal a fején — és elfoglalta a helyét. Föloldotta az iratcsomót s az iratokat még egyszer sebtében átlapozta; minden rendben, minden a maga helyén volt. Megnézte óráját és így szólt: Még öt perc, éppen elég idő arra, hogy összeszedjem magam. Leült és tekintetét a feszületre függesztve, csendesesen imádkozott. De csakhamar megzavarták. Kartársainak egy csoportja lépett a terembe és körülvette. Az államügyész elfoglalva helyét, rideg meghajlással üdvözölte a védőt. Meunier hozzá lépett és barátságosan kezét nyujtotta.

— Örvendek, védő úr — köszöntötte. — Ha szabad egy kérelmet kockáztatnom: ne nyujtsuk nagyon hosszúra ezt a kellemetlen ügyet! A jegyzéken egész sor tanú van följegyezve, akik nyilván másról úgy sem tudnak tanúskodni, mint a vádlott jó hírnevéről. Mire való ez? Én magam is készségesen elismerem, hogy a tisztelendő úr a legjobb hírben áll. Nem törölné ki a tanúknak legalább — a felét?

— Tőlem telhetőleg rajta leszek, hogy ezt a nagyon is kellemetlen ügyet ne nyujtsam szokatlan hosszúra. És talán — ha a körülmények úgy alakulnak — egyik vagy másik tanúra nem is fogok hivatkozni. Viszont engedje meg, hogy én is kérjek valamit... Nagyon rosszul esne, ha egy papnak a bevádoltatását fel-

használná az egész papi állás jó hírnevének a bemocskolására.

— Hahaha, ön erre a trójai mondásra gondol: — amilyen ez, olyan a többi mind! Hacsak ön nem készlet rá, kolléga úr... — de íme, megszólalt a csengetyű, jönnek a bírák.

Meunier úr gyorsan a helyére sietett, mialatt a bírák hivatalos öltönyükben a nagy szárnyajtón keresztül a terembe léptek és elfoglalták helyüket. Ugyanakkor megjelentek az esküdtek is. A karzaton mély csend állt be. Minden tekintet a baloldalon levő ajtóra irányult, melyen a fogolynak kellett belépnie. Az elnök intésére fölnyílt az ajtó és Montmoulin abbé két csendőrtől vezetettve a terembe lépett.

Halványan, lehorgasztott fejjel, de nyugodtan és bátran haladt egészen a terem közepéig; itt fölemelve fejét, a bírák előtt meghajolt. Eszrevette a Megfeszítettnek képét és szomorú mosoly jelent meg ajkain. Itt is megtalálta vigasztalóját, kiből szomorúsága megbízhatik. Úgy érezte, mintha a Fájdalom Embere így szólítaná meg: „Jöjj, kövess engem, vedd fel keresztet!” Önkénytelenül is szívére tette kezét és felelt: „Igen, Uram, csak add hozzá kegyelmedet!”

A vádlottnak ez a tekintete és mozdulata nem kerülte ki sem az elnök, sem az esküdtek figyelmét. Az elnök így tünődött: Ennyire képmutató lenne? — Az államügyész hallhatóan, úgy, hogy a közelében levő esküdtek is megértették, így mormogott: A komédiás! Mégis, az első benyomás, melyet a vádlott még a karzatra is tett, általában kedvező volt. Sőt, Le Noirenének, alighogy megpillantotta a vádlottat, ki feketé reverendájában még halványabbnak tűnt fel, máris megereedtek könnyei.

Montmoulin abbé a két csendőr felügyelete alatt az esküdtekkel szemben helyet foglalt a vádlottak padján. Érezte, hogy rajta függ minden tekintet. Halvány pír borította el arcát. Az elnök egy-két szóval megnyitotta a tárgyalást:

— Iszonyatos büntényről van szó. Arról, hogy

meggyilkoltak és kiraboltak egy nőt, akit jósága és szelidsége miatt mindenki nagyrabecsült, s ami még iszonyatosabb, a bűntény elkövetésével egy papot gyanúsítanak, az illetőnek saját lelkipásztorát. Az igazságszolgáltatásnak feladata személyválogatás nélkül ítélni a vádlott bűnös vagy ártatlan volta fölött. A tárgyalást minden részrehajlás nélkül kell megejteniök és nagyon sajnálja, hogy a napilapok politikai pártoskodás szempontjából tárgyalták ezt a szomorú esetet, sőt, hogy politikai célra is fel akarták használni, mielőtt még bíróilag kimondották a vádlott bűnösségét. Ennek a pártszellemnek nincs helye a törvénykezési teremben; az igazságszolgáltatásnak nem személyt és társadalmi állást, hanem bebizonyított tényrt kell szem előtt tartania. Az utcán — sajnálatára — olyan szavakat kellett hallania, melyek abból a téves vélekedésből magyarázhatók, mintha a bűntett a jelenlevő vádlottra már rábizonyult volna. Óva intí a karzat közönségét minden tetszés vagy nemtetszés nyilvánításától, amelyek ilyen okokból származhatnának. A csend első megzavarása a karzat kiürítését vonja maga után.

A bevezetésre következő szokásos kérdésekre: vádlott neve, állása, születése stb. nyugodtan felelt a fogoly. Az elnök figyelmeztette a védőt kötelességére, hogy ne szóljon lelkiismerete ellen, se a törvény iránt való tiszteletet meg ne sértse, hanem nyugodtan és mérsékeltten terjessze elő érveit. Majd az esküdtek felé fordult:

— Ti megesküsztek és megígéritek Isten és ember előtt, hogy lelkiismeretesen vizsgáljátok meg a vádat, mellyel Montmoulin abbét gyanúsítják... hogy sem a gyűlölet vagy ellenszenv, sem a félelem vagy részrehajlás sugallatára nem hallgattok, hogy a vád és védelem alapján lelkiismeretetek és benső meggyőződésetek szerint oly bátran ítélték, amint az becsületes és szabad férfiakhoz illik!

Az elnök névszerinti felszólítására az esküdtek fölemelve jobbjukat, így szóltak: „Esküszöm”. Az elnök felszólította a vádlottat, hogy hallgassa meg a

felolvasandó vádat. Az írnok hangosan felolvasta a szörnyű vádat, hogy:

„A jelenlevő Montmoulin Ferenc, Ste. Victoire plébánosa folyó évi február 20-án, a 65 éves Blanchard Mária asszonyt szántsándékkal, tudva és akarva meggyilkolta és 12,000 franknyi pénzét elrabolta.”

Jóllehet a vádlevelel tartalma az ujságokból már ismeretes volt, annak ünnepélyes felolvasása mégis igen nagy hatást tett a hallgatókra. Egyesek részvéttel, mások irtózáttal tekintettek a vádlottra, aki behúnyt szemmel hallgatta végig a felolvasást s a „meggyilkolta” szónál önkénytelenül összeresztett. A felolvasás után a feszületre emelte szemét s ez ismét visszaadta előbbi nyugodt magatartását. Az elnök kérdésére, vajjon megértette-e a vádat, nyugodt és érthető hangon válaszolta:

— Igen. Én ártatlan vagyok.

Az ügyész felállt, hogy megokolja a vádat. Bocsánatot kért, hogy olyan társadalmi állás képviselője ellen kell felszólalnia, amely állás, mint ilyen, méltán tarthat igényt tiszteletre. De hivatala így kívánja. Ha ezáltal sérelmet szenved a hívők vallási érzülete, annak nem a vádló, hanem a bűnös az oka, aki nem gondolva állása méltóságára, ily égbekiáltó bünt követett el. Elmondta, hogy Ste. Victoire polgármestere, a vizsgálóbíró, sőt ő maga is nehezen tudta elhinni, hogy a gyilkos papi ruha alatt rejtőzzék. De nekik kötelességük volt a bűnöst kinyomozni s szintűgy kötelessége, hogy átadja őt az igazságszolgáltatásnak. A tények minden felmerülhető kétségnél hangosabban beszéltek és így arra a meggyőződésre vezették, hogy a jelenlevő Montmoulin abbé a papoknak ahhoz a — különben nem csekély — számához tartozik, akik ruhájukat és állásukat meggyalázták. A vádlott bűnösségét bizonyító tények ellenállhatatlan ereje meggyőző nemcsak minden elfogulatlan embert, hanem még a papság legodaadóbb híveit is.

— A tényállásról és az első kihallgatásról fölvett jegyzőkönyv egyszerű felolvasása meggyőzi a tekinte-

tes törvényszéket s az esküdteket, hogy csakis a vádlott lehet a tettes — folytatta az ügyész. — De halljuk csak a jegyzőkönyvet...

A jegyzőkönyvet lassan, értelmesen felolvasták. Az ügyész háromszor szakította félbe a felolvasást, hogy figyelmessé tegye egyes pontokra az esküdteket. A vádlott barátai riadtan hallgatták a súlyos vádpontokat.

Az elnök kérdezte a vádlottól, vajjon elismeri-e a jegyzőkönyv hitelességét.

— A benne foglalt tényállást igen; de annak értelmezését — nem, — válaszolt.

Elnök: Tehát elismeri, hogy a polgármester kísérei késő este nyugtalanul, föl-alá járkálva találták? Mivel okolja meg ezt, hisz állítólag beteg volt?

Vádlott: Egész délután ágyban feküdtem, s így a breviárium hátralevő aznapi részét el kellett végeznem.

Elnök: Ezek az urak egyértelműleg azt állítják, hogy a meggyilkoltnak eltűnéséről szóló hír önt nem lepte meg. S ebből az következik, hogy Blanchardné sorsáról tudomással bírt. Mit szól ehhez?

Vádlott: Hogyan lett volna ez lehetséges? Feltehető-e, hogy a tettes elárulta nekem titkát?

Elnök: Nem felel a kérdésre: vajjon volt-e tudomása a bűntényről vagy sem?

Vádlott: Minthogy nem tehető fel, hogy a gyilkos nekem elárulta titkát, azért csak úgy lehetne tudomásom róla, ha magam volnék a tettes. Én azonban — ismétlem — ártatlan vagyok.

Ügyész: Felhívom az esküdtek figyelmét a vádlott feleletére. Azt nem meri tagadni, hogy a polgármester szavai őt már nemigen lepték meg. Ebből és többi bizonyítékainkkal való összefüggésből világosan kitűnik, hogy ő a gyilkos.

Védő: Sőt ellenkezőleg! Nem ártatlanságának a jele-e az, hogy védecsem arcán semmiféle zavar nem volt látható? De tegyük fel, hogy az urak nem tévedtek — ami olyan könnyen megeshetik — s a vádlottat

a szerencsétlen nő eltűnésének híre csakugyan nem lepte meg... Én ennek a nehézségüknek is más, egészen elfogadható megoldását adhatom. De magyarázatom most nagyon messze vezetne.

Ügyész: Nagyon kíváncsi vagyok erre a magyarázatra. Talán azt hiszi, védő úr, hogy a meggyilkoltnak a szelleme vagy pedig egy angyal jelent meg a vádlottnak?

A karzat hangosan nevetett s az esküdtek is mosolyogtak. A védőnek az a megjegyzése, hogy az ügyész gúnyos szavai nem illenek a tárgy komolyságához, hatás nélkül hangzott el a teremben, mert mindenki érezte, hogy a vádlott felelete nem egészen kielégítő.

Az elnök most a házkutatásnál tanúsított magatartása felől hallgatta ki a vádlottat. Feleletei megnyugtatók voltak. De már arra a kérdésre, hogy miért nézett oly félénken a kamra ajtajára, amint azt a polgármester egész bizonyossággal állítja, ismét kitérően válaszolt.

Az ügyész gúnyosan megjegyezte, hogy ezt is majd az a szellemjelenés fogja megmagyarázni... Az elnök most már nem állhatta szó nélkül és kérte a közvádlót, hogy ilyen megjegyzésekkel ne zavarja a nagyon is komoly ügy tárgyalását. Majd tovább folytatta a vallatást:

— Ön volt az első, aki meglátta, mi van a halotti lepel alatt?

Vádlott: Igen, a lepel alól kilátszottak a meggyilkolt lábai.

Elnök: Mielőtt vádolták volna, már tiltakozott a gyanúsítás ellen, hogy ön volna a gyilkos.

Vádlott: A polgármester, noha szóval nem mondotta is, de úgy bánt velem, mintha én volnék a tettes.

Elnök: Mitől lett véres a ruhája? Hogyan magyarázza meg?

Vádlott: A holttest mellett vérbe térdeltem, amint ezt a jegyzőkönyv is bizonyítja. Mikor észrevettem, hogy vérfoltos a reverendám, ki akartam mosni.

Az elnök megjegyzi, hogy a szakértők véleménye szerint néhány folt csakugyan megaludt vértől származik, a többiről azonban ezt nem lehet oly bizonyosan megállapítani. Az ügyész a kérdéses ruhát körülvitte a bírák és esküdtek között. A védő arra hívta fel a figyelmet, hogy a foltok csak térdén alul fordulnak elő, ami védenca nyilatkozatának teljesen megfelel.

— Ha ezek a foltok a védencemnek tulajdonított halálos döféstől származnának, akkor a ruha karjain és mellén is megvolnának. A reverenda a vádlott ártatlanságát bizonyítja.

Ez a magyarázat kedvező hatással volt az esküdtekre, habár az ügyész ellenérvül azt hozta fel, hogy a gyilkos a földre teperte áldozatát és föléje hajolva mártotta testébe a tört. A kedvező benyomást azonban teljesen megsemmisítették a véres késről s a többi véres tárgyról tett kérdések, minthogy ezeket egytől-egyig Montmoulin konyhájában találták.

— Sajátjának ismeri-e el ezt a kést? — kérdezte az elnök.

— Igen — válaszolt a vádlott.

— A kés éppen beleillik a meggyilkoltnak sebébe. Azonkívül véres is, — a szakértők véleménye szerint — embervértől. Nyilván ezzel a késsel történt a gyilkosság. Mit szól ön hozzá?

Vádlott: Más magyarázatot nem tudok adni, mint azt, hogy a szerencsétlen gyilkos az én késemet használta s azután visszavitte konyhámba, hogy reám hárítsa a büntett gyanúját.

Elnök: Határozott személyre gondol?

Vádlott: Nem hinném, hogy személyes ellenségeim volnának.

Elnök: Csodálatos, mennyire iparkodik kitérni kérdéseim elől. Nem azt kérdeztem, hogy vannak-e személyes ellenségei, hanem vajjon gyanúsít-e határozott személyt?

Vádlott: Alapos ok nélkül nem szabad senkit sem ilyen tett elkövetésével gyanúsítanom.

Elnök: Tegyük fel, hogy a gyilkos valóban önre akarta hárítani a gyanút, nem érte volna-e el azt már azzal is, hogy az ön kését használja s azután a tett színhelyén hagyja? Miért kellett azt a kosárral s a kendővel együtt — kockáztatva azt, hogy rajtakapják — az ön konyhájába vinnie s ott elrejténie?

Vádlott: De így a reám terelt gyanút minden-
esetre jobban megerősítette.

Védő: Felhívom az esküdt urak figyelmét arra a körülményre, hogy védencem — ha ő a tettes — a véres kosarat nem helyezte volna a tűzhely fölé és a végzetes kést bizonyára jobban elrejtette volna.

Ügyész: Igen, igen, ha nem lett volna egészen megzavarodva a tett elkövetése után. De talán szánt-szándékkal is tette azt, hogy mondhassa: ilyen ostoba mégsem lettem volna; ezt más valaki tette oda. És azonnal kimutatjuk, hogy más valakiről szó sem lehet ebben az esetben.

Védő: Ezt egészen nyugodtan várom.

Elnök: Vádlott, hogyan magyarázza meg azt a különös körülményt, hogy gyertyatartója a meggyilkolt holttesteme alá került?

Vádlott: Reggeli mise alatt az oltáron szoktam használni. A kérdéses nap reggelén azonban eltűnt onnan; hogyan került a holttest alá, az rejtély előttem.

Visszafojtott lélekzettel leste a hallgatóság a kérdéseket és feleleteket. Most, minthogy az elnök a vádlott kihallgatását befejezte s a tanúknak el kellett távozniuk a teremből, hogy azután egyenkint behívják őket, a hallgatók egymás között meghányták-vetették a hallottakat:

— A tisztelendő úr szénája nincs rendben — mondta a Le Noirené mögött álló férfi.

— Úgy van, a kést jobban el kellett volna rejténie — mondta a másik.

— Ó, a kés nem bizonyít annyit, mint a gyertyatartó — vélekedett egy harmadik. — A késre nézve egészen elfogadható feleletet adott: de a gyertyatartó eltűnését egy szóval sem tudta megmagyarázni.

— Ugyan hallgasson! — vágott közbe Le Noirené.
— Hogyan képes katolikus ember még csak gondolni is arra, hogy a tisztelendő úr ilyen szörnyű tettet elkövethetett volna!

— Igaza van. Arckifejezése és nyugodt feleletei megnyerték rokonszenvemet és nem is hiszem, hogy elítéljék — jegyezte meg egy másik.

— Minden attól függ, vajjon sikerül-e Meunier úrnak kimutatnia, hogy másvalaki tette vagy legalább tehette a kést a konyhába — mondta bölcs ábrázattal egy öreg magánzó, aki már évek óta eljár a törvénytársi tárgyalásokra.

— Úgy látszik, önt érdekli a tisztelendő úr, jó asszony? ... Engem csak a tárgyalás érdekel és értek annyit a törvénykezéshez, hogy a mai tárgyalást éppoly jól vezethettem volna, mint az elnök ... Az eddigiekből ugyan nem sokat lehet megítélni. Fölmentés — élethossziglan való számkivetés — fejjesztés — minden lehetséges. Majd meglátjuk.

— Csend! Kezdődik a tanúkihallgatás!

A tanúkihallgatás

Az első tanúk vallomását minden érdeklődés nélkül hallgatta meg a közönség. Ezek a tanúk a polgármester, községi írnok, a jegyző stb. ste.-victoirei urak voltak. Megmaradtak a jegyzőkönyvbe foglalt vallomásuk mellett, a kihallgatás után a védő egyenkint megkérdezte őket, milyen a lelkész hírneve községében. Valamennyien kénytelenek voltak bevallani, hogy soha semmit sem hallottak, ami csorbát ejthetne a lelkész jó hírnevén. Egyedül Carillon, az „Aranyrózsa” vendéglőse mondta nagy hévvel: „Én mindig képmutatónak tartottam!” A védőnek arra a kérdésére, hogyan jutott ilyen meggyőződésre, harsányan odakiáltotta: „Mivel pap!”

Az elnök ezért rendreutasította.

A tanúkihallgatás csak akkor vált érdekessé, mikor az öreg Zsuzsit hívták be. Már megjelenése is derűtséget keltett. Régi virágos kartonruhájába volt öltözve, — szép tisztára kimosta és kikeményítette. Ehhez gyönyörűen illett volna tarka vállkendője — ha Zsuzsi legalább vagy negyven tavasszal kevesebbet számlált volna. De ha az ember ránézett ráncos arcára, amely nagy csomó gyűrt papírvirággal felcifrázott és a mellett kopott szalmakalapja alól előtűnt, lehetetlen volt, hogy a legkomolyabb bíró is el ne kacsagja magát. Sőt még a vádlott ajkán is szomorú mosoly jelent meg. A jó lélek — mondta magában — bizonyára az én kedvemért cicomázta így föl magát. Zsuzsi először a jó Montmoulin abbénak bókolt s csak azután az elnöknek. Miután megesküdött, hogy csak a tiszta igazságot mondja, az államügyész kérdéseire a következőképp felelt:

1. Az előmutatott kés eltűnését már 7 órakor,

tehát három órával a bűntény elkövetésének megállapított ideje előtt észrevette.

2. A plébános tíz órakor elküldötte azzal a meghagyással, hogy csak másnap reggel térjen vissza.

3. Blanchardnéval a kolostor kapujában találkozott.

Az elnöknek arra a kérdésére, hogy nem volt-e nekik más, ehhez hasonló késük, azt felelte: nem, csak egy ilyen késünk volt. Arra a kérdésre, nem találta-e különösnek a plébánosnak azt a kívánságát, hogy csak másnap reggel térjen vissza, így felelt:

— Kifogásom ugyan volt ez ellen, mert rosszul érezte magát és így szüksége lehetett volna reám. De volt néhány megrögzött szokása, és gyakran megtörtént, hogy a vacsoráját maga készítette el, különösen böjt idején, mert azt szigorúan megtartotta.

Végül azt a kérdést intézték hozzá: Nem volt-e más valaki a plébánoson kívül a kolostorban, mikor Blanchardné odament? Felszólították, hogy fontolja meg jól, amit mondani akar. Feszült figyelemmel hallgatták. Olyan csend volt a teremben, hogy a légy döngését is meg lehetett hallani.

Az öreg Zsuzsi így kezdte:

— Mióta a kedves plébános urunkat letartóztatták, folyton gondolkodtam e felől a dolog felől és arra a meggyőződésre jutottam, hogy a sekrestyésnek valahol a kolostorban kellett lennie.

A meglepetés moraja hangzott végig a termen. Az elnök csendet parancsolt és kérdezte:

— Hogy-hogy? Hát látta maga? — Emlékezzék esküjére!

Zsuzsi: Nem láttam ugyan, de mégis ott kellett, hogy legyen... más nem követhette el a gyilkosságot, mint az a bitang.

Ügyész: Rögtön kimutatom, hogy a sekrestyés a jelzett időben nem lehetett Ste. Victoireban. Legfeljebb ez a jámbor személy gyanúsíthatja.

Zsuzsi: Ó, könnyen elhozhatta az ördög!

Elnök: Csak nem hiszi, hogy...

Zsuzsi: Miért ne hinném? Ha édes Megváltónkat a pusztába a jeruzsálemi templom tetejére tudta vinni, — mint az evangélium mondja — akkor Losert, ezt a bitang sekrestyést, aki már Isten tudja, mióta nem végzett húsvéti gyónást, annál könnyebben elvihette a kolostorba, hogy megölje és kirabolja a kedves, jó Blanchardnét és hogy plébánosunkat ilyen borzasztó gyanúba keverje . . . Tudok én más esetet is, amelyet boldogult nagynéném, egy igazán jámbor asszony mesélt el nekem: hogy vitt az ördög egy ügyvédet Párizsból félóra alatt Marseillebe. Elmonddam ezt a történetet, elnök úr?

Hangos nevetés töltötte be az egész termet. Az elnök elbocsátotta a tanút és megbotránkozásának adott kifejezést, hogy a vidéki nép közt a babona még annyira el van terjedve. Az öreg Zsuzsi ezt oly rossznéven vette, hogy távozásakor nem is köszönt az elnöknek. Mikor a csend helyreállott, az ügyész kijelentette, hogy tanúkkal bebizonyítja, hogy a sekrestyés a gyilkosság idején a kolostortól távol volt. Bár jelenlegi tartózkodási helye a hatóságok minden kutatása és nyomozása ellenére — ismeretlen. A megejtett kutatások kizárnak minden lehetőséget arra nézve, hogy az illető február 20-a reggelén Ste. Victoireban lett volna — eltekintve természetesen attól a felette misztikus feltevéstől, hogy földöntúli vagy pokoli erők vitték a sekrestyést Ste. Victoireba . . . De ha tudós kollegája ezen föltevést elfogadja, akkor a tanúk fölöslegesek.

A védő annak a reményének adott kifejezést, hogy majd misztikus föltevés nélkül is megmagyarázza a dolgot . . . A tanúkihallgatás ismét megkezdődött Carillon vallomásával, amely szerint Loser a gyilkosság előestéjén lakásának kulcsát többek szemeláttára neki átadta, mivel üzleti dolgok elintézése végett Marseillebe kellett utaznia.

A védő rögtön azt a kérdést vetette föl, milyen üzleti dolgok voltak ezek? Nagy örökségről volt szó, melyet egyik gazdag lotharingiai nagynénje hagyott

Loserre. Negyven-ötvenezer franknyi összegről tett említést és hozzátette: Marseilleben ügyvédet kell fogadnia, hogy ezen összeget Poroszországból megkaphassa.

Védő: Ismeretes volt-e ez a körülmény az ügyészség előtt és tudják-e, hogy az egész örökségi históriából egy szó sem igaz? Ezt tanúkkal és hivatalos okmányokkal bizonyíthatom.

Ügyész: Megengedem, hogy Loser ezzel nem mondott igazat és megengedem azt is, hogy ez a körülmény némileg hátrányára szolgál. És ha nem volna bizonyítékaim, hogy távol volt, előttem is gyanús színben tűnne fel. Így az a meggyőződés, hogy az „Aranyrózsá”-ban csak merő dicsekvésből hazudozott.

Védő: Ekkora hazugság egyszerűen csak dicsekvés? És mégis a napnál világosabb, hogy a sekrestyés az állítólagos gazdag örökséggel csak a gyanút akarta elhárítani magáról, amit a tervezett gyilkosság után remélt hirtelen meggazdagodás méltán keltett volna. Kérem az esküdteket, jól figyeljék meg az alibi bizonyításánál, melyet az ügyész most előad, hogy Loser milyen feltűnővé iparkodott tenni állítólagos elutazását. Ez a körülmény, valamint az örökségről szóló szemtelen hazugság megmutatja ennek az embernek igazi jellemét, kit az ügyész úr, a legnagyobb bámulatomra, határozottan „becsületes” embernek nevezett.

Ügyész: Megcáfolhatatlanul bebizonyítom, hogy Loser február 20-án semmiesetre sem lehetett Ste. Victoireban s ezzel szemben minden további ellenvetés semmis.

Ezután Le Noiret hívták be. Ez — felesége bosszankodására — nagy megtiszteltetésnek vette, hogy ezt a „nemes hazafit” az említett estén kocsián az állomásra vihette. Azt állította, hogy Loser a pénztárnál jegyet váltott Marseillebe. A pénztáros szintén emlékezett a nagy sebhelyes emberre és az előmutatott fényképen rá is ismert. Ugyanazt mondta még

az étteremben alkalmazott pincér, a portás és még két más szolgáló is.

Egyhangúlag kijelentették, hogy ezt az embert, akinek az arcán az a nagy forradás van, azon a bizonyos estén közvetlen a Marseillebe induló gyorsvonat indulása előtt a pályaudvaron látták. Meuniernek arra a kérdésére, vajjon az az ember nem tette-e magát szándékosan föltűnővé, a pénztáros és a pincér igénnel válaszolt, a többiek pedig azt mondták, hogy rájuk azt a benyomást tette, mintha semmiáron sem akart volna a vonatról lemaradni.

Azután a kalauzt szólította elő, aki a kérdéses vonatot Marseillebe kísérte. Az illető a nagy sebhelyes embert nemcsak hogy látta, hanem a jegyét is átlukasztotta és egy szakaszba vezette. Meunier erősen keresztfűzbe fogta a kalauzt. Hogy vajjon az előmutatott fénykép azt az embert ábrázolja-e? Igenis. Hiszen az illető nagyon könnyen felismerhető. Irja le pontosan azt a forradást. Valami nagyon pontosan nem teheti, de arra megesküszik, hogy ugyanaz az ember. Vajjon megesküszik-e arra is, hogy az illető a vonattal el is utazott? — Igen, ő maga lyukasztotta át a jegyét s egy szakaszba helyezte, épp mikor a vonat már indulóban volt. — Vajjon ismert-e még valakit azok közül, akik ugyanabban a szakaszban ültek? — Nem. — Vajjon látta-e még útközben azt az embert? — Minthogy a vonat túltömött volt, nem nyitott be többé abba a szakaszba. De azt hiszi, hogy a kiszállás alkalmával az illetőt Marseilleben még látta. Erre azonban nem mer megesküdni, mivel az az ember meglehetősen távol volt és háttal fordult feléje.

— Tehát megesküszik arra, hogy az a sebhelyes ember a vonatra felszállott és azon elutazott? — kérdezte az elnök.

— Igenis, — volt a válasz — beszállott és így el is kellett utaznia.

— Úgy látom azonban, hogy az utolsó pontról még sincs meggyőződve? — szól közbe a védő.

— De igenis meg vagyok győződve, — válaszolt bosszankodva a vasutas — vagy azt hiszi, a kalauz nem veszi észre, ha valaki leszáll a vonatról?

— Miért ne? Azt nem tartom éppen lehetetlennek. Kérem az elnök urat, szíveskedjék a jelenlevő vasúti alkalmazottakat megkérdezni, vajjon ezt valóban lehetetlennek tartják-e?

Az elnök föltette a kérdést és a felelet az ügyész meglegedésére így hangzott: lehetséges ugyan, de nem valószínű, mivel még számos alkalmazott is megfigyeli a vonatot, valamint a kivilágított pályaudvart is. Azonfelül az állomásfőnök is azt állította, határozottan emlékszik rá, hogy a kérdéses estén egy utazó sem maradt hátra a pályaudvaron.

— Ez a kiválóan fontos pont, nézetem szerint még nincs eléggé megvilágítva — folytatta a védő. — Csodálkozom, hogy az ügyész úr nem tudakozódott Marseilleben is a vasúti alkalmazottak között. Én ezt megtettem és sikerült is előkerítenem azt a vasutast, aki az állomás kijáratánál a jegyeket összegyűjtötte. Ő azt állítja, hogy azon az éjszakán nem látott olyan feltűnő sebhelyes embert.

— Ugyanezt mondta nekem is, — felelte az ügyész — de azt is megjegyezte, hogy olyankor nem ér rá megfigyelni az utasok arcvonásait, hiszen elsősorban a jegyek érvényességére kell ügyelnie és így nagyon könnyen megmagyarázható, ha az a sebhelyes férfi elkerülte figyelmét. Szóval, a napnál világosabban bebizonyítotttnak találom a sekrestyés távollétét, hacsak a védő nem akar valami csodára hivatkozni, amely Losert kiragadta a robogó vonatból.

A védőnek tehát nagyon csekély mértékben sikerült megingatni a vádnak ezt az igen-igen fontos pontját. Most azt iparkodott kimutatni, hogy a sekrestyés a következő reggeli vonattal még idejekorán visszaérhetett. Ez a kimutatás azonban nagyon balul ütött ki, mert sem a vonaton, sem Aix-ben, sem a Ste. Victoireba vezető úton nem látta senki azt a sebhelyes embert. És ha az illető már 10 óra előtt meg is érkezett

volna Ste. Victoireba, ez még semmit sem bizonyít, mert legalább 7 óra előtt ott kellett volna lennie, hogy a kést a konyhából elvigye, ha valóban ő volna a tettes. Hogy pedig valaki Marseilleből már 7 órára Ste. Victoireba érkeztek, külön vonatra volna szüksége... hacsak igénybe nem akarja venni az öreg Zsuzsi-féle légiutazást — tette hozzá az ügyész.

A védő nem adta meg magát. Visszatért az előbbi pontra s azt vitatta, hogy mégis sikerülhetett a sekrestyésnek az utolsó pillanatban leugornia a vonatról és a kocsik sorain keresztül elmenekülnie. Tanút is tud állítani, aki a sekrestyést a gyilkosság reggelén a Ste. Victoireból jövő országúton látta. A tett idején tehát Ste.-Victoireban kellett lennie... Az volt ugyan a szándéka, hogy ezt a tanút csak később vezetteti elő, de kéri az elnök urat, hogy őt soronkívül, már most hallgassák ki. Az ügyésznek nem volt ez ellen kifogása, feltéve, hogy esetleges ellentanút szintén soronkívül állíthassa elő. Természetesen megengedték neki is és így a terembe szólították a croy-rouge-i szolgát.

Mikor az ügyész szombaton reggel a védőtanúk lajstromában a Joly Nina nevet meglátta s egyszerűsmind hallotta, hogy Menuier úr Croy-Rougeba ment: szükségesnek találta, hogy ő is odautazva, kipuhatólja, vajjon minő jelentőségű lehet ez az ismeretlen tanú. Ha az ott hallottakról mindjárt kezdetben tudomása lett volna, akkor az egész vizsgálatot más irányba terelték volna; most azonban, a tárgyalás előestéjén, sokkal inkább beleélte magát abba a feltevésbe, hogy a lelkész bűnös, semhogy maga előtt is bevallotta volna, hogy talán mégis téves és hamis irányban haladt. A szolgáló tanúságát tehát semmivé kellett tennie. Különböző helyeken kérdezősködött a szolgáló hírneve felől és meglegegedetten tért vissza Aix-be.

Joly Nina új kendővel lépett a bírák elé, jobbra-balra bókolt és barátságosan mosolygott; a legkevesebb sejtelve sem volt arról, amit tervezett ellene az

ügyész, aki szombat este még oly leereszkedőleg beszélgetett vele. Miután nevét, állását korát — az utóbbit kissé halkabban — megnevezte, esküt kellett volna tennie. Ekkor fölállott az ügyész és kijelentette, hogy ez ellen kifogást emel. Legelőször azt kérdezte tőle:

— Hol szerezte azt a szép kendőt, amely olyan jól áll neki?

Nina kissé megijedt, de csakhamar összeszedte magát és kurtán válaszolta, hogy nem lopta.

— De különben is mi köze hozzá?

— Azt mindjárt megmondom, szolt az ügyész. — Ön ezt Le Noire asszonytól kapta azért, mert megígérte neki, hogy itt majd Montmoulin abbé javára fog tanúskodni. Meri-e tagadni?

Le Noire mester majdnem leesett a székeről, mikor ezeket a szavakat hallotta. Kétségbeesett pillanást vetett feleségére s látta, hogy az ijedtében összecsapja a kezét. A szolgáló mélyen elpirult és néhány értelmetlen szót dadogott. Csakhamar segítségére jött azonban a védő és néhány kérdés után kimutatta, hogy a tanú csak mint egyszerű ajándékot s nem pedig azért kapta, hogy a lelkész javára tanúskodjék. Így tehát vesztegetési kísérletről szó sem lehet. Behatöbb vizsgálat után a bíróság ezt a nézetet szintén elfogadta, megróttá azonban Le Noire asszonyság jóakarátú ügyetlenségét és a tanút eskütételre szólította fel. Az ügyész azzal a kéréssel állt elő, hogy a szolgáló jelleme felől még előbb néhány tanút hallgassanak ki. Rosszat ugyan ezek nem mondhattak róla, de Joly Ninát olyan személynek tartották, aki már több ízben terjesztett valótlan és túlzott pletykákat. A kocsmáros pedig határozottan kijelentette, hogy egy szót sem hisz az egészből s az a meggyőződése, hogy Nina az egész történetet, amely miatt iderendelték, csak azért gondolta ki, hogy feltűnést keltsen és alkalma legyen Aix-be jönni...

A bíróság tanácskozott a tanú megbízhatósága fölött; végre mégis elfogadta. Az elnök komolyan figyelmeztette az eskü szentségére s a hamis eskü sú-

lyos következményeire. A szegény leány a sok zaklástól megzavarodva, a zokogástól és a sírástól alig tudta elmondani vallomását. Az ügyész keresztkérdései még jobban zavarba hozták, úgyhogy ez a fontos tanúságtétel, melyhez Meunier annyi reményt fűzött, távolról sem tette meg a várt hatást. Viszont a következő tanúkkal az ügyésznek volt kevés szerencséje. Sehogy sem sikerült kimutatni a gyilkosság indítóokát. A csekély adósság, melyet a vádlottnak vagy anyjának még törleszteni kellett, a könyvrendelés és az a lényegtelen kiadás, melybe néhány bútor beszerzése került volna: még nem voltak elegendők arra, hogy ilyen tettet megokoljanak. Továbbá azt a gyanút sem tudta teljesen beigazolni, amely miatt a vádlott anyját és nővérét letartóztatták. Ennek különben is egyedüli, mégpedig igen csekély alapja csupán a két gyermek beszéde volt, amely szerint a nagymama Ste. Victoireból „sok pénzt” hozott haza. Az elnök kihallgatta őket is és Meunier úrnak könnyű volt megmagyarázni vallomásukat.

Mikor az elnök Károlyt el akarta bocsátani, a fiú, mintha csak az iskolában lett volna, feltartotta ujjait és kérdezte, hogy szabad-e valamit megmondania.

— Ez a fekete szakállas úr, aki olyan sok rosszat mond jó nagybácsimról, nem tudta kimutatni, hogyan jutott a gyertyatartó az oltárról abba a rémes kamrába. Én tudom.

S elmondta, mennyire félt egyedül keresztülmenni a kolostor sötét folyosóin, ahol olykor — mint az öreg Zsuzsi mesélte — a kivégzett apácák fejüket a kezükben tartva körmenetet tartanak. Elmondotta, hogyan vette le a gyertyatartót az oltárról s hogy azt a halotti lepel és rajta a halálfej megpillantásakor elejtette és elszaladt. Így került a gyertyatartó abba a rémes kamrába és egészen hamis az, amit a fekete szakállas úr mondott, hogy a nagybácsim kísérté ki gyertyával azt a jó nénit és meg is gyilkolta.

— Pfu! Uram, hogy tud ilyesmit kitalálni? És

elnök úr, kérem, ilyen hazugságokért büntesse meg őt.

A bírák mosolyogtak, az esküdtek nevettek, a karzat pedig hangos tetszéssel készült megjutalmazni a fiút, mikor az elnök két órára felfüggesztette a tárgyalást.

Montmoulin abbét a vádlottak cellájába vezették. Ebédjét alig érintette.

— Bárcsak elmúlt volna már minden — sóhajtott és hátratámaszkodott székében. A nagy szomorúságtól és fáradtságtól elcsigázva, csakhamar elaludt. Álmában úgy tűnt fel neki, mintha Nepomuki Szent János — kihez letartóztatása óta oly sokszor fordult segítségért — koszorúval a kezében lépne hozzá. „A győzelmi koszorú ez?” — kérdezte a Szentet. Az mosolyogva így válaszolt: „Még nem. Ez csak töviskoszorú.” A lelkész zavartan nézte a hosszú tövisekkel borított vékony vesszőket. Még utána sem nyúlt, mikor álmából felébredt és védőjét látta maga előtt.

— Ezt már helyeslem, — szolt Meunier — hogy egy kis pihenésre használta fel a szünetet. Szeretném, ha az esküdtek látták volna így, ez jobban meggyőzte volna őket ártatlanságáról, mint valamennyi bizonyítékom. De úgy látom, alig evett és ivott valamit; pedig erőre van szüksége. A tárgyalás valószínűleg éjfélig elhúzódik, és ez nagyon is próbára teszi majd erejét. Azt hiszem, meglehetősen megingattam ellenfeleink bizonyítékait, melyekkel a sekrestyés távollétét ki akarják mutatni. Remekül viselte magát a kis Károly, jutalmul egy új fényes frankkal ajándékozom meg. Az ilyen váratlan jelenetek nagyon kedvezőek az esküdtek hangulatára. Erősen remélem, hogy felmentik. De azért mindenre el kell készülnünk. Látom, oly nyugodt, amilyen eddig senki sem volt védenceim közül. Mert tud imádkozni! Ne idéztessük-e meg kedves anyját? Az ügyész, úgy sejtem, fél, hogy édesanyja szánalomra gerjesztené az esküdteket.

— Csak azt ne! Hogy is okozhatnék édesanyjának ilyen fájdalmat. Meg különben is, én a bírák részéről nem szánalmat, hanem igazságosságot óhajtok.

Az olyan fölmentésnek, amit igazság helyett pusztán százalomból adnak, előttem nincsen értéke. Állásom is azt kívánja, hogy becsületem szeplőtelen legyen. Minden egyéb mellékes.

— Jól van. Minden lehetőet elkövetünk. Csak imádkozzék!

A törvényszék újból megkezdte a tárgyalást. Először a vádlott ártatlansága mellett tanúskodókat hallgatták ki. Montmoulin abbé hajdani öreg tanárai és iskolatársai azt állították, hogy mindig példás tanuló volt, sohasem tapasztalták, hogy kegyetlen, hazug vagy éppen fukar lett volna. A mindig vidám, élénk fiút társai nagyon szerették. Még fényesebb volt szemináriumi előjáróinak bizonyágtétele. La Grange plébánosa pedig ezt mondta:

— A vádlott tíz éven át működött mellettem mint káplán és ezidő alatt csak egy hibát észleltem benne: túlbuzgó és túlságosan jószívű volt a szegények és a betegek iránt. Odaadta utolsó fillérét, utolsó ingét is, úgyhogy e tekintetben többször rendre kellett utasítanom, mert ruházata gyakran kevésbé volt illő papi állásának méltóságához. Képtelen vagyok elgondolni is, hogy lehet ilyen embert rablógyilkossággal gyanúsítani.

Ezután a szegény emberek egész sora következett, akik La Grangeből és Ste. Victoireből jöttek és felsorolták a sok jótéteményt, melyben az abbé őket részesítette. Nem csekély hatással volt ez az esküdtekre s az ügyész már türelmetlenül fészkelődött a széken és minden új tanúnál megnézte az óráját. Végre fölugrott és így szólt:

— Tisztelt kollégám, hasztalan teszi próbára türelmünket. Mint már eleinte kijelentettem, én a vádlott jóhírnevében egyáltalán nem kételkedem, mire való tehát a tanúk végtelen sora?

Az elnök kijelentette, hogy nincs szándékában a védelmet a legkevesbé is megszorítani, e már eléggé kimerített pontra nézve sem. Meunier még két tanú számára kért türelmet. Az egyik az a fiatal legény

volt, aki a plébánost a gyilkosság előtti éjjel haldokló atyjához hívta. Elmondta, hogyan imádkozott a plébános egész éjjelen át beteg atya ágyánál s hogy virradatkor hogyan kísérte őt vissza viharban és esőben Ste. Victoireba.

— Hihető-e mármost, — szólta a védő ez után a vallomás után — hogy egy ember, aki ilyen áhítattal és ilyen hősiek odaadással teljesíti papi kötelességeit, három órával később rablógyilkosságot követesen el?

Az utolsó tanú Corbillard doktor volt, aki mint törvényszéki orvos, megvizsgálta a halottat. Ő is fényes tanúságot tett a plébános felebaráti szeretetéről.

— Én különben nem vagyok a reverendás urak barátja és évek óta nem voltam templomban, de ami igaz, az igaz. Montmoulint mindig nagy emberbarátnak ismertem s őszintén sajnálom, hogy őt ily szomorú helyzetben kell látnom.

Védő: Tehát nem tartja képesnek a vádlottat a gyilkosság elkövetésére?

Orvos: Ezt megítélni a törvényszék feladata. Én mindenesetre még álmomban sem mertem volna arra gondolni.

Védő: És ha a törvényszék, amit nem merek föltételezni, mégis bebizonyítottan látná, hogy ő a tettes, miként adná meg, mint orvos, ennek magyarázatát?

Orvos: Megvallom, ezzel a gondolattal az utóbbi időben élénken foglalkoztam. Az orvosoknak az a nézete, hogy ilyen tett pillanatnyi elmezavarból magyaráznak, nem egészen alaptalan. Már az öreg Galenus mondta: „Az agy megfejthetetlen szövvény, még megfejthetlenebb annak működése, legkevésbé megfejthetők pedig annak betegségei.” Megtörténhetik, hogy az agy bizonyos helyeire gyakorolt pillanatnyi nyomás, bizonyos részek hirtelen gyulladásá, ideiglenes elmezavart, pillanatnyi örületet okoz. Ilyenkor beszámíthatatlan állapotban van az illető,

sőt később is alig emlékszik arra, amit ilyen állapotban elkövetett.

Ügyész: Arra sem emlékszik, hogy ilyen kóros állapotban volt?

Orvos (habozva): Arra már inkább... S megjegyzem még, hogy az ilyen, nagyon ritkán előforduló eseteknek gyakran az idegesség vagy egyéb krónikus baj az oka. Csakhogy ilyent én a vádlottban azelőtt sohasem észleltem.

Elnök (a vádlotthoz): Mit szól ehhez a nyilatkozathoz?

Vádlott: Igaz, hogy rosszul éreztem magam, azonban...

Elnök: Nem köteles saját kárára vallani.

Vádlott: Köszönöm. De ezt a véleményt el nem fogadhatom. Igen világosan emlékszem, hogy a szerencsétlen Blanchardné eltávozása után teljesen eszemen voltam. Elimádkoztam hóráimat — a borzasztó tettet valószínűleg ezalatt követték el — és ezután lefeküdtem.

Szomorúan ült le erre a védő és ezt mondta:

— A tanúkihallgatással készen vagyok. — A hallgatók soraiban pedig nagy mozgás támadt.

— A balga — suttogta Le Noirené szomszédja. — Ha figyelembe veszi a védő intését, akkor valószínűleg felmentették volna. Így azonban elzárta maga elől az egyetlen szabadító utat is!

— Ne mondja! — szólt ijedten Le Noirené. — Hiszen éppen ez bizonyítja ártatlanságát.

Az elnök kijelentette, most a vádlott anyját vezetik elő, hogy az esküdtek felette is ítéletet hozhasanak, minthogy a vád szerint elrejtette az állítólagos zsákmányt. Az államügyésznek ez ugyan nem igen tetszett, de az elnök megmaradt szándéka mellett.

Montmoulinnét bevezették a terembe. A bánat, az aggodalom s az ötheti vizsgálati fogság öreggő rokasztotta a nemrégén még erőteljes, hatvan éves asszonyt. Görnyedten támoľygótt a terembe és a reszketéstől alig tudta fenntartani magát. Mikor meglátta fiát a vád-

lottak padján két csendőr között, hangos zokogással rogyott a székre, melyet az elnök állíttatott oda számára. Montmoulin abbé fájdalma sem volt kisebb. Alig tudott ráismerni édesanyjára. Szemébe könny tolult s mély megindulással tekintett a feszületre: Uram, adj öneki és nekem is vigaszt és erőt, hiszen te tudod, kiért kerültünk mi ketten ide.

Az anya megértette fia tekintetét és összekulcsolta kezét. Nyugodtan felelt az elnök kérdéseire. Szegényes viszonyok közt, de meg tudott élni a nélkül, hogy fiától segítséget elfogadott volna, kivéve azt az 500 frankot, melyet az oly alávaló módon meggyilkolt Blanchardné ajándékozott fiának. Az öregasszony vallo-mása az igazság benyomását tette, bár az államügyész az állítólagos ajándékozást nagyon is valószínűtlennek tüntette föl. Hosszabb vallatás után békét hagytak a szegény anyának, aki fájdalmas pillantást vetve fiára, csendesén zokogva hagyta el a termet.

Az ítélet

Ezek után az államügyész megkezdte vádbeszédét. Joubert ügyes és rettegett törvényszéki szónok volt. Beszédét azzal a természetes szánakozással kezdte, mely a teremben mindenkit elfogott az anya iránt, akit épp most hallgattak ki. Még ha a vádlott bűnös és anyja büntársa volna is, a nemes emberi szív még akkor sem tagadhatná meg tőle teljesen a részvét adóját. De a részvétnek nem szabad gyöngeséggé fajulnia, hogy csak egy hajszálnyira is befolyásolja az igazság mérlegét. Hiszen megesküdtünk, hogy tudomásunk és lelkiismeretünk, nem pedig gyűlölet avagy szeretet szerint ítélkezünk.

A vádló nyugodtan áttért magára a tárgyra. A vizsgálat folyamán miundenki meggyőződhetett, hogy a bűntényt csak olyan személy követhette el, aki a körülményeket, a helyiséget stb. tökéletesen ismerte. Így tehát csakis Loser, a sekrestyés, egy-két más személy — akiknek ártatlansága oly bizonyos, hogy a védő még csak a nevüket sem említette — vagy a pap lehet az a kérdéses személy. Az abbé már az első kihallgatás, a házkutatás és a halott megtalálása alkalmával úgy viselkedett, hogy gyanússá vált. Ellene bizonyít a véres kés, melyen a neve áll és amelyet a meggyilkolt több holmijával együtt a konyhában találtak. A véres reverendát nem is akarja említeni. Mindez együttevée oly világosan bizonyítja a vádlott bűnös voltát, hogy az embernek be kellene fognia a fülét, ha nem akarná az igazság hangját hallani. Ha valahol, akkor itt van helyén Marcus Tulliusnak ismeretes mondása: „Maga a tény beszél, bírák, ez a legerősebb bizonyíték.”

A vizsgálat azonban a vádlott kifogástalan előélete

miatt nem elégedhetett meg ezekkel a bizonyítékokkal. Továbbmentünk tehát és így okoskodtunk. A gyilkosság február huszadikán reggel 10 és fél 11 óra között történt. Minthogy pedig ebben az időben a plébánoson és a meggyilkolton kívül senki sem tartózkodott a kólostorban, tehát a plébános a gyilkos. A főtételt a védő és a vádlott egyaránt elismeri és a nyomós bizonyítékok is megerősítik. Az altételt a védő nagy erőfeszítéssel igyekezett ugyan megdönteni, de mindhiába. Be van bizonyítva, hogy Loser a tettet megelőző estén az utolsó vonattal Marseillebe utazott, mégpedig gyorsvonattal, amely egyetlen közbeeső állomáson sem áll meg. Ebből az következik, hogy a gyilkosság alkalmával nem lehetett Ste. Victoireban. Ezzel szemben tehát mitsem ér a croy-rougei tanú összefüggéstelen és hirtelt nem érdemlő fecsegése. Mindezek után tehát bizonyos, hogy az itt jelen levő Montmoulin abbé a gyilkosság idején egyedül volt a meggyilkolttal a tett helyén és hogy ő a szerencsétlen gyilkos. A dolog oly világos, hogy tovább egy szót sem vesztegetek rá.

A tett indítókai nem oly világos. Erre nézve nem tudott a vizsgálat minden kétséget eloszlatni. Ő, a maga részéről erősen megmarad a mellett, hogy a vádlottat hozzátartozóinak szegénysége birta a tetre. Az állítólagos ajándék, mellyel a könyvrendelést, az adósságtörlesztést stb. akarják megmagyarázni, nagyon valószínűtlennek látszik. De hiszen más kérdés az, miért, és ismét más: ki követte el a tettet? Az utóbbi kérdést oly világosan és meggyőzően oldottuk meg, — fejezte be szavait az államügyész — hogy egy pillanatig sem kételkedem abban, hogy az esküdtek esküjükhöz híven, velem együtt ezt felelik: „Ez a jelenlevő pap, a ruha dacára, melyet visel, kezét egy védtelen asszonynak, a szegények anyjának, lelki gyermekének, sőt saját jótevőjének a vérével mocskolta be.

Mégpedig hideg megfontolással, ezt bizonyítja a kés, melyet e célra már reggel 7 óra előtt félretett; ezt bizonyítja az a parancs, mellyel a szolgálot a tett idejére eltávolította a házból; ezt a tetre kiválasztott

alkalmas hely. Az a nevetséges mentség, melyet a védő egyéb bizonyítékok híján felhozott, még feleletre sem méltó. A pillanatnyi örültség felhozásával minden bűnöst ki lehetne menteni az igazságszolgáltatás alól. Tehát csak ez a következtetés marad hátra: a szerencsétlen Blanchardnét hideg megfontolással Montmoulin abbé gyilkolta meg. Az önök ítélete, uraim, csak a megérdemelt büntetésnek szolgáltatja őt át.

Az esküdtek arcáról le lehetett olvasni, mekkora hatással volt rájuk ez a mesterien előadott beszéd. A karzaton levők egymással találkozó tekintete pedig azt a meggyőződést árulta el, hogy a vádlott sorsa eldőlt. Montmoulin abbé lesütött szemmel, halványan, de nyugodtan hallgatta végig a beszédet. Csak ajka mozgott, halkán imádkozva. Mikor védője felállt, hogy válaszoljon, szomorúan, de barátságosan tekintett rá, mintha azt akarná mondani: kedves uram, ön nehéz és hálátlan feladat előtt áll.

Meunier igen lelkiismeretes ügyvéd volt, de mint szónok még sem közelítette az államügyészt. Bizonyítása alaposabb, de száraz és fárasztó volt, inkább a bírák meggyőzésére alkalmas, mint az esküdtek megindítására. Beszédét a vádlott ifjúkori éveinek kissé terjedelmes vázolásával kezdte s azután a jámbor és tehetséges fiúnak, a tiszta erkölcsű papnövendéknek, a buzgó és ritka bőkezűségű lelkésznek a képét rajzolta meg, aki felebarátait oly önfeláldozóan szerette, hogy e tekintetben még az Egyház ellenségei sem tagadhatják meg tőle elismerésüket. És most ez a derék, önzetlen ember egyszerre rablógyilkossá aljasult volna? Ő, aki utolsó fillérét is megosztotta a szegényekkel, ő rabolta volna el jötevőjétől azt az összeget, amely úgylis a szegényeké volt és ennek az összegnek a kedvéért, amelyet utóvégre más módon is magáévá tehetett volna, — hiszen csak azt kellett volna mondania, hogy éjjel kilopták a fiókjából — ezért gyilkolta volna meg orozva jötevőjét, mégpedig oly ügyetlenül, hogy a gyanúnak okvetlenül reá kellett esnie? Ugyan ki hiheti ezt! Ez nem lélektani rejtély, hanem

lélektani lehetetlenség. Ilyen ember, ekkora gonosz-tettet nem követhetett el soha, de soha!

Más feleletet kell tehát adnunk a kérdésre: ki követte el a gyilkosságot? — mint amilyent a vádló adott és a talány minden más megfejtését valószínűbbnek kell tartanunk az ő megoldásánál. Gúnyoljanak bár ki, de én inkább elhiszem az öreg Zsuzsi együgyű magyarázatát, mint azt, hogy a jelenlevő lelkész ilyen gyilkosságra képes.

Csak hogy nem szorulunk sem fantasztikus, sem erőltetett magyarázatokra. Loser sekrestyésben megvannak mindazon tulajdonságok, melyek őt rábírhatták ilyen tett elkövetésére. Különben is az ő távolléte, melyet az államügyész kimutatni igyekezett, csupán a vonatot kísérő kalauz bizonyágtételén alapszik, holott ez nagyon is könnyen tévedhetett. És valóban tévedett is, amint ez kitűnik a croy-rougei szolgáló állításából, hogy a sekrestyést a gyilkosság utáni reggelen ott látták és igen gyanúsán viselkedett. Ehhez járul még az, hogy Loser a gyilkosság után titokzatosan eltűnt. Hogyan lehet ezt kimagyarázni? Hogy van az, hogy tartózkodási helyét sehogy se lehetett kinyomozni? Hogy a számos megidézésre, melyet mind Franciaország, mind a szomszéd országok legelterjedtebb lapjaiban közzétettek, sem nem felelt, sem nem jelentkezett? Annak az embernek nem lehet tiszta a lelkiismerete, hogy ennyire elrejtőzött! Végül ő, a védő, úgy találja, hogy az államügyészség a távollét bebizonyításában nagyon is kényelmesen járt el. Az igazság érdekében a megfejtetetlen módon eltűnt sekrestyés után sokkal nagyobb szabású nyomozást kellett volna megindítani. A védelemnek sem a rövidre szabott idő nem volt elég-séges, sem pénze nem volt rá.

Ha a védő itt befejezte volna beszédét, előnyösebb lett volna védencére. De azt a különös magaviseletet akarta megmagyarázni, mely a vádlottat a házkutatás és az első kihallgatás alkalmával valóban oly gyanús színben tüntette fel, melyből azt lehet következtetni, hogy tudomása volt a dologról. Kifejtette, miként le-

het valamely papnak a nála végzett gyónásból tudomása bizonyos büntényről a nélkül, hogy azt csak távolról is elárulhatná. Semmi feltétel alatt sincs neki megengedve, hogy még csak ilyenmű célzásokat is tegyen, sőt szent hivatala arra kötelezi, inkább meghaljon, mintsem gyónóját a gyanúnak még csak árnyékába is keverje. Védence ugyan semmi módon sem célzott arra, hogy itt ez az eset forog szóban, de ő mégis gyanítja, hogy ilyesvalaminek kell a dologban lennie, mert ezt a titokzatos esetet csak ebből lehet megmagyarázni. Ez a magyarázat határozottan lehetséges és ő kéri az esküdteket, hogy ezt jól fontolják meg, nehogy esetleg a papi szent kötelesség magasztos áldozatát tévesen mint rablógyilkost ítéljék el.

Bizonyításul pedig elbeszélte a lengyelországi esetet, ahol egy szolga azzal hozta plébánosát a gyilkosság gyanújába, hogy ennek fegyverét, mellyel haragossát lelőtte, az oltár alá rejtette és azután meggyónta a gyilkosságot a lelkésznek. Mikor a törvényszék elé állították, a pap nem védhette magát; a gyilkos fegyver és a hely, ahol ezt megtalálták, ellene bizonyítottak, elítélték és Szibériába száműzték. Csak halálos ágyán vallotta be a haldokló gyilkos, hogy ő követte el a gonosztettet és csak ekkor derült ki a pap ártatlansága.

— Amit elbeszéltem, az nem mese, hanem valóban megtörtént esemény a legközelebbi multból. A napilapok is közölték, és pedig nemcsak az „Univers”, hanem még a „Figaro” és a „Libre Parole” is. Ez az eset annyira hasonlít a miénkhez, hogy erre a hasonlóságra még csak rá sem kell mutatnom. Ezer meg ezer-szer jobban megmagyarázza ez a ste.-victoírei borzasztó gyilkosság titkát, mint az a föltevés, hogy ilyen ember ilyen büntényt elkövetett volna. Őrizkedjenek tehát esküdt uraim, nehogy ítéletük a gyilkos helyett a kötelesség hős áldozatát sujtsa!

Montmoulin abbé izgatottan hallgatta a védőbeszéd ez utóbbi részét, remélni kezdett és ismét megújította azt a fogadalmát, melyet már a börtönben tett,

hogy fölmentése esetén, följobbvalóinak engedelmével valamelyik hittérítő rendbe lép. De az államügyész válasza csakhamar lelohasztotta reményét.

A védő után Joubert izgatottan felállt és megkezdte a cáfolatát. Minden módot megkísérelt, hogy Losert, a sekrestyést előkerítse. Csak akkor hagytak fel a hiábavaló kereséssel, miután bebizonyosodott, hogy Loser a gyilkosság idején nem lehetett Ste. Victoireban. Keserű gúnnyal kelt ki az államügyész a gyónási titok ellen. Erkölcseellenesnek mondja azt, mivel a legmagasabb erkölcsi szabállyal, a törvénnyel áll ellentmondásban. Az a csinos példa, melyre tudós kollégája rámutatott, nagyon is magán viseli a valótlanág bélyegét, ha mindjárt a „Figaro” vagy a „Libre Parole” vagy akár még a „Lanterne” is közölte. De feltevé, hogy az való, ugyan kinek jutna eszébe, hogy ilyesvalami történt volna Loserrel? Azzal a Loserrel, akiről bizonyos, hogy már évek óta nem gyónt és hogy épp ez okból akarták őt állásából elbocsátani? Ugyan ki hihetné el, hogy ez a „megrögzött bűnös” előbb gyilkosságot kövessen el s aztán bűnbánólag mellét verje? Akkor már inkább ő is — a plébános vén szakácsnőjével együtt — azt hiszi, hogy maga az ördög vitte a sekrestyést a levegőn keresztül a gyilkosság színhelyére, azután pedig mindjárt szőröstül-bőröstül a pokolba!

Gúnyos szavai után, melyek hangos hahotát idéztek elő, az államügyész ismét elkomolyodott és a klerikálisok részéről gyűlölettel üldözött sekrestyést nem, felvilágosodott férfinak, derék hazafinak állította be, aki Franciaországért életét és vérért kockáztatta és egyike azoknak a vitéz férfiaknak, akik az 1871. évi fagyos januári éjjelen az ellenséges csapatoktól megszálalt ország közepén a fontenayi hidat felrobbantották. Ez olyan tett volt, amely egymaga is elég lett volna az ellenség romlására, csak ki tudták volna használni vezéreink. És ilyen férfiút mer a védő csak úgy vaktában — valószínűleg a jólismert régi elv szerint, hogy a cél szentesíti az eszközt — ekként gyanúsítani. Ami pedig végre azt a bizonyítékot illeti, hogy ilyen

ember ilyen bűntényt nem követhet el, nagyon könnyű a mondatot megfordítani és így következtetni: aki ilyen bűntényt követett el, amilyent épp most bebizonyítottunk, az éppenséggel nem lehet olyan szent, amilyenek a védő a vádlottat feltűntetni igyekezett, hanem álszent az illető, képmutató, kiről le kell rántani az álarcot. Ilyen ő előttünk is. Nézzétek csak, hogyan forgatja szemeit a vádnál, amelyen minden más becsületes ember felháborodna . . . Hiszen mást sem tud, mint folyton a feszületre pislogni, mintha azt akarná mondani: „Köszönöm, Uram, hogy nem vagyok olyan, mint ezek a bűnösök, akik szolgálodat káromolják!” Nincs egyéb mondanivalóm, mint: Esküdtek, teljesítétek kötelességeket!

Az államügyész elragadó ékesszólással beszélt. Az pedig, hogy a sekrestyést a „fontenayi hősök” közé sorolta, valósággal felvillanyozta a hallgatóságnak és esküdteknek a hazáért lángoló szívét. A védő teljesen legyőzöttnek érezte magát és ellenfelének beszédére csupán annyit mondott, hogy megmarad előbbi meggyőződése mellett. Az ügyész úr pátosza, mely inkább egy forradalmi, mint törvényszéki szónokhoz illik, valójában semmit sem cáfol meg. A vádló egész érvelése csak a kalauz nyilatkozatára támaszkodik, aki pedig könnyen tévedhetett. Felháborodva utasítja vissza azt az állítást, hogy a gyónási titok erkölcsellenes, mert a polgári törvénnyel ellentétben áll; hiszen az isteni törvény fölötte van az emberinek. A vádló kigúnyolta ugyan a lengyel pap megható példáját, de korántsem cáfolta meg. Egy árva levelet sem akar letépni a babérkoszorúból, melyet Loser állítólag szerzett volna (Pfuj! a karzaton), de inkább feltételezhető, hogy az útonálló követte el a tettet, aki már annyi vért ontott, mint ez a szelíd lelkű pap. (Lárma a karzaton. Az elnök figyelmezteti a karzatot, hogy kiüritteti, ha a szónokot még egyszer félbeszakítják.) Végre az ügyész még azt sem átalította, hogy védencét képmutatónak nevezze és a hosszú és rettenetes tárgyalás alatt tanúsított megható, hősies és valóban keresztény

viselkedését otromba képmutatásnak tüntette föl. Vajon annyira jutottunk már Franciaországban, hogy a legnagyobb szorongattatás idején, mikor becsületről és életről van szó, még egy imádságot sem szabad elmondani vagy a feszületre tekinteni a nélkül, hogy azt képmutatásnak ne neveznék? Gondolják meg ezt az esküdtek; ő a maga részéről csak azt állíthatja, hogy hosszú ügyvédi pályáján egyetlen védencének ártatlansága sem volt oly nyilvánvaló, mint Montmoulin abbéé. Az esküdtek szívét nem volna nehéz megindítani, hiszen csak az abbé öreg édesanyját kellene megemlítenie, akit maguk is láttak. A vádlottban aggkorának egyetlen támaszát veszítené el. De erről nem beszél, mert a vádlott nem akarja: „Nem szánalmat kérek én bíráim részéről, hanem igazságot. A szabadságnak, sőt magának az életnek sem volna értéke előttem, ha az ellenem emelt vád alól csak szánalomból mentenének fel.” Ezt mondotta nekem és ezt mondom én is önöknek. Jól fontolják meg az előadott okokat és akkor felmentik őt a vád alól.

Az elnök az esküdteknek feltette a kérdést: Bűnös-e a vádlott az ellene felhozott rablógyilkosságban vagy nem? s a tanácskozási termükbe bocsátotta őket. A bíróság is visszavonult, a foglyot pedig cellájába vezették.

A karzaton élénk eszmecsere támadt, hogy mire lehet reménye a vádlottnak.

— Rábizonyították a tettet! — kiáltott Le Noirené baloldali szomszédja.

— Hogy beszélhet ilyesmit, hiszen Meunier úr a napnál világosabban bebizonyította ártatlanságát — mondta Le Noirené.

— No, az a bizonyítás nem olyan nagyon világos ám — jegyezte meg a mögötte ülő. — En legalább sohasem hiszem el, hogy a fontenayi hős követte el a tettet. Ha pedig nem ő a gyilkos, akkor mégis a papnak kell lennie. Nagyszerűen adta elő Joubert úr azt a dicső hőstettet. Szinte láttam, hogy repül a híd a

poroszkok orra előtt a levegőbe és a durranástól még most is zúg a fülem...

— Igen, igen, az a Joubert fölülmúlja Meuniert. Finom fogás volt. Azzal meghódította az esküdteket — mondta a baloldali szomszéd, akit csak a tárgyalás érdekelt. — Hanem ezzel nem győzött ám még! Lásza, én éppoly jól értem a jogot, mint az elnök és tapasztalatommal csak úgy tudnám vezetni a tárgyalást, akár Peultier úr. A „Büntető törvénykönyv” 352. §-a azt mondja, hogy ha a bírák egyhangúlag azon a véleményen vannak, hogy az esküdtek tévedtek, akkor a legközelebbi gyűlésen más esküdtek elé kell állítani a vádlottat. A 351. § szerint, ha az esküdtek csupán egy szavazattöbbséggel nyilvánítják bűnösnek a vádlottat, akkor a bírák szintén szavaznak és szavazatukat az esküdtekéhez számítják. És így könnyen megeshetik, hogy akit az esküdtek egy szavazattöbbséggel bűnösnek ítélték, mégis felmentik.

— Eh mit, ha egyhangúlag bűnösnek nem nyilvánítják, akkor megérdemlik, hogy felakasszák őket! — kiáltott egy másik a közelben.

— Na, úgy látszik, nagyon megfontolják a dolgot. Hiszen félórája már, hogy bent vannak, mégsem tudnak egyetértésre jutni. Okos emberek, akik első tekintetre megismerik az olyan képmutatót, amilyennek az államügyész bélyegezte a vádlottat, öt perc alatt ki-mondták volna fölötte a bűnöst.

— Csitt, csitt! Csengetnek!

Pillanat alatt elhallgatott mindenki. A bírák elfoglalták helyüket és minden tekintet az esküdtekre irányult, akik megjelentek emelvényükön. Az elnök kérdésére megbízottjuk felállt és jobbát mellére téve, ünnepélyes hangon mondta:

— Becsületemre és lelkiismeretemre, Isten és az emberek előtt, ekkép hangzik az esküdtek ítélete: „Igen, a vádlott az ellene emelt rablógyilkosság vádjában bűnös.”

— Hány szavazattal hozták meg az ítéletet?

— Nyolc igen, négy nem ellen.

Zúgás töltötte be a termet. Megtörtént. Ha hét lett volna öt ellen, akkor a bírák többsége még megmenythette volna a vádlottat. A bírák egyike azonban az esküdtek ítélete mellett volt és így az elnök nem tehetett egyebet, mint hogy kihirdette az ítéletet. Visszavezettette a vádlottat a terembe és a törvényszéki jegyző felolvasta előtte az esküdtek ítéletét. Erre felállt az államügyész és követelte a törvény által megszabott halálítéletet. Az elnök megkérdezte Montmoulin abbét, van-e valami olyan mondanivalója, aminek következtében az ügyész által követelt ítéleten enyhíteni lehetne? A vádlott nyugodtan és megadással felelt:

— Nincs. Megbocsátok mindazoknak, akik ehhez az ítélethez hozzájárultak. Ártatlanul halok meg.

Az elnök rövid ideig tanácskozott a bírakkal s a büntető törvénykönyv 302. §-át felolvastatta s azután kihirdette, hogy a jelenlevő Montmoulin Ferenc sainte-victoirei plébános bűnös a rablógyilkosság bűncselekményében és ennek a büntető törvénykönyv imént felolvasott paragrafusának a 12. §-sal való megegyezése folytán fejvesztésre ítéltetett. A végrehajtás helyének és idejének meghatározása későbbre halasztatott.

Az elítélt nyugodtan, sőt örömmel hallgatta meg az ítéletet. Égfelé emelte szemeit és halkán így szólt:

— Deo gratias!

A nagy csendben a karzaton is meghallották.

— Képmutató! Gyilkos! — kiáltozták.

Az elnök erőlyesen kikelt a durvaság ellen, azután felszólította az elítéltet, hogy megadással vesse alá magát az ítéletnek és készüljön a halálra...

Mikor az elnök két legidősebb bírótársa kíséretében lefelé haladt a lépcsőn, szomorúan így szólt:

— Attól tartok, ártatlant ítéltünk halálra.

— Én is attól félek. Az ilyen esküdtszékeknek mindig megvan az árnyoldaluk, különösen ha annyira felizgatják őket, mint ma is történt — válaszolt a bírák egyike.

— Hja, az emberi igazságszolgáltatás a legke-

vésbbé sem ment a tévedéstől — felelt a másik. — Meg kell nyugodnunk, ha elmondhatjuk: megtettem kötelességemet és a törvény szerint ítéltém.

A tömeg „Képmutató! Gyilkos!” kiáltásai között a kocsى visszahajtott az elítélttel a börtönbe. A lelkész édesanyja is hallotta cellájában a féktelen düh kitöréseit s az arra menők beszélgetését:

— Mégis csak elítélték... Valószínűleg a jövő héten fejezik le...

Elkészült ugyan erre, de mégis gyötrő fájdalom járta át anyai szívét.

A megbélyegzettek

Montmoulinnét és leányát nagypénteken elbocsátották a vizsgálati fogságból, mivel az államügyész velük szemben visszavonta vádját a gyanúkok megbízhatatlan volta miatt.

— Az elítélt — így szólt a vizsgálóbíróhoz — mégis a régi zárdának valamely zugában rejthette el az elrabolt összeget. Lehet, hogy elárulta a helyet anyjának, ezért kísértesse éber figyelemmel az öreget és leányát. Bizonyosan napvilágra kerülnek a büntettnék eddig még ki nem derített indítékai.

A vizsgálati fogság aggasztó módon megrendítette Jardinierné egészségét. Megöszült és arcába mély barázdákat vésett a bánat. Az anya pedig annyira elgyöngült, hogy alig bírták a lábai. Sírva borult leánya keblére, mikor szabadonbocsátásukat tudtukra adták.

— Az én fiam, a bátyád, halálra ítélve!

— Anyám! Az ő sorsa jobb a mienknél! Szenvedései nemsokára véget érnek, de mi megbélyegezve itt maradunk. Mi lesz belőlünk?!...

— Leányom, hogy gondolhatsz most a mi sorsunkra? — válaszolt a gyötrött anya. — Rólunk majd csak gondoskodik a jó Isten. De a fiam, egy pap, gyilkosként halálra ítélve!

— Ártatlanul hal meg — vigasztalta anyját a lánya. — De mi meggyalázott nevünkkel hogyan küzdjük át az életet? Hogyan nevelem fel gyermekeimet?

A megrendítő jelenet meghatotta a fogház felügyelőjét s a többi alkalmazottat. A felügyelő vigasztalni akarta az asszonyokat és megjegyezte, hogy az elítélt nyugodt megadással, mondhatni örömmel viseli sorsát.

— No, meg az a lefejezés nem is olyan fájdalmas

halál, — mondta — távolról sem olyan fájdalmas, mint a természetes halál az ágyban. Csak a napokban láttam, hogy hogyan halt meg bélgyulladásban egyik rokonom. Úgy vergődött az ágyán, mint egy szegény féreg és órákon át hörgött, míg végre kiszenvedett! A guillotine sokkal gyorsabban végez, egy: rákötik a deszkára, kettő: a bárd alá helyezik, három: a bárd leesik és a nélkül, hogy az elítélt valamit is érezne, vége van. — No lám! Vigasztalni akartam s az aszszony elájul. Gyorsan egy kis vizet és egy pohár bort!

Montmoulinné felocsúdott, de oly erőtlén volt, hogy kocsin kellett hazavinni a Galamb-utcába.

Utközben leszálltak a derék Le Noire pékmester házánál, hogy a gyermekek gondozását megköszönjék és őket hazavigyék. Mivel a gyermekek éppen misét hallgattak, Jardinierné arra kérte Le Noirenét, hogy vezesse a gyermekeket hozzájuk.

Szomorú állapotban találták lakásukat. Jardinierné lefektette édesanyját, azután kinyitotta a régóta bezárt redőnyöket és ablakokat, hogy világosság és levegő hatoljon a dohos szobákba. Majd a konyhába sietett, tüzet rakott és hamarjában valami erősítőt akart főzni, de nem volt miből. A bolt pénztárában talált ugyan néhány frankot, de bánatában azt sem tudta, mihez kezdjen. Csak most ismerte fel teljes nagyságában a romlást, amelybe bátyja szerencsétlensége döntötte őket. Ugyan ki érintkezik velük a jövőben? Ki vásárol egy rablógyilkos kivégzett pap anyjától és nővérétől? Hogyan is merjenek az emberek szeme elé kerülni? Kellene vásárolnia édesanyja részére egy kis bort, de szégyel kimenni. Hiszen ujjal mutatnak reá! És ki ad hitelre élelmiszert a lefejezett pap nővérének? Lesujtva roskadt össze s keservesen zokogott. Anyja meghallotta s magához hívta.

— Nekünk most Ferenczel együtt kell viselni a keresztest, édes gyermekem — mondta, leánya könnyes arcát simogatva. — Gondolj rá, ma nagypéntek van... Fölvirrad még a mi húsvétunk is.

— De nem ezen a világon — zokogott Jardinierné.

— Talán mégis — felelte az anya. — És ha nem is! Oly rövid ez az élet és milyen hosszú az örökkévalóság! Ugyan mit árt, ha itt a földön Krisztus és az ő szentjei példájára keresztet és gyalázatot kell viselnünk? Nem tart ez soká!

— Ó, bárcsak együtt halhatnék meg vele! De ártatlan gyermekeimmel hogy viseljem el ezt a nyomort és a gyalázatot? Nem, én erre nem vagyok képes — s könnyei ismét megeredtek.

Felnyílt az ajtó és Le Noirené lépett be rajta a két gyermekkel. Egy jól megrakott kosarat állított az ajtó mögé.

— Így ni, gyerekek, most vigasztaljátok édesanyátokat és ha valamire szükségtek lesz, jöjjetek csak hozzám!

S a kicsiny asszony kisurrant az ajtón, hogy elrejtse megindulását, amely erőt vett rajta a keményen sujtott két nő láttára.

— Olyan öreg lettél, mint a nagymama — mondta Juliska édesanyjának. — Mennyi fehér szál van hajadban! És a nagymama ősz haja egészen fehér lett!

— Csak azon csodálkozom, hogy az én hajam is nem lett fehér — mondta Károly komoly képpel. — Azt mondják, hogy a sok gond megöszít, én pedig nagyon búsultam a jó nagybácsi sorsa miatt és te miattad is, nagymamám, oly sokat bánkódtam.

Nagy nyomorúságuk ellenére is mosolyogniok kellett ezen. Károly elbeszélte, hogy volt a törvényszéki elnöknél s hogy milyen barátságosan bánt vele az a nagyúr.

— Ma ismét elmegyek hozzá s megkérem, hogy ne fejeztesse le az ártatlan nagybácsimat. — Anyja hallani sem akart erről, mivel az elnök úgysem változtathatja meg az ítéletet.

A szomszédságban elterjedt a hír, hogy az elítélt pap anyját és nővérét szabadon bocsátották s itthon is vannak már.

— Úgy látszik, mégis ártatlanok — mondták némelyek.

A túlnyomó többség fejét csóválta: csak nem tudták rájuk bizonyítani a dolgot. Artatlanok? Egy elítélt rablógyilkos anyja és nővére?

Némelyeket ugyan igazi részvét és szánalom vitt hozzájuk, de a legtöbben csak kíváncsiságból szereték volna látni a hazatérteket.

A legkülönbélebb ürügyek alatt keresték fel a Galamb-utcai házacsokát.

Elgondolható, milyen neheze érett Jardiniernének a szívtelen és kíváncsi emberek toakodása. Végre leánykájára bizta a vevők kiszolgálását. De Juliska sem bírta ki sokáig. Így Jardinierné egy papírszeletet függesztett a bolt ablakába ezzel a felirattal: „Egyelőre zárva.” A látogatókat pedig anyjának betegségére hivatkozva elutasította.

— Aixből távoznunk kell. De hova menjek beteg anyámmal és gyermekeimmel? És mihez fogjak, hogy koldulnom ne kelljen vagy éhen ne haljunk? Özvegyek és árvák irgalmas Atyja, segíts meg nyomorúságunkban — zokogva könyörgött a nehéz próbára tett asszony.

Estefelé olyan látogatók jöttek, akiket nem lehetett elutasítani. Le Noirené volt az egyik. Teljesen átértette a mélyen sujtott család helyzetét és felajánlotta Jardiniernének, ha kis üzletét áttenné Lambesoba, szívesen kölcsönöznek neki néhány száz frankot, a két gyermeket pedig örömet magukhoz veszik.

Jardinierné megköszönte a felajánlott segítséget, de attól tart, hogy a történet híre s ezzel az ő balsorsuk Lambesoba, sőt bárhova is követi őket.

— Nem marad más választásom, — fejezte be csüggedten — mint kezem munkájával megkeresni kenyeremet. Édesanyám annyit szenvedett, hogy keresztjét valószínűleg nem sokáig bírja már. S gyermekeimtől sem bírok megválni.

Még beszélgettek egymással a két nő, mikor meghúzták a csengetyűt és a rektor lépett be a szobácskába.

— Nem háborgattam volna önöket fájdalmukban, de bízom Istenben, hogy vigaszt és enyhülést

adhatok a megpróbáltatásban. — Az ősz pap elmondta, hogy úgy ő, mint paptársai és a nagyméltóságú érsek úr szilárdan hisz az abbé ártatlanságában.

— Mi több, — folytatta — erős a meggyőződés, hogy a derék Montmoulin abbé nemcsak teljesen ártatlan ebben a bűntényben, de azt sejttem, hogy papi szent kötelessége miatt nem védekezhetsz. Ha az ítéletet végrehajtják, akkor a vértanúk koronája lesz jutalma és mint igazi vértanúhoz imádkozhatunk hozzá. Tartásuk bár az emberek gyilkosnak, eljön a nap, mikor Isten örök dicsőségévé változtatja gyalázatát.

A jámbor pap az isteni Megváltó példájával vigasztalta őket, akinek engesztelő halálát épp e napon, nagypénteken gyászolják az egész Egyházzal együtt. Hittől és szeretettől áthatott szavai gyógyító balzsamként hatottak a vérző szívekre.

A rektor érdeklődésére Jardinierné elpanaszolta nehéz helyzetüket.

— Ezt gondoltam! Az ítélet lehetetlenné tette itteni tartózkodásukat. De bátorság! Lehet segíteni ezen. Már beszéltem érdekükben a la-grangei plébánossal. Ő az, aki a törvényszék előtt oly fényes bizonyítványt adott a mi kedves Montmoulin abbénkról, egykori káplánjáról. Azt mondta, ha hajlandó lenne elvállalni kis háztartásának a vezetését, édesanyjának is örömmel átengedne egy szobácskát tágas lakásában. Fontolja meg, nem kell még ma felelnie. A gyermekektől, igaz, meg kell válnia egy időre, de hiszen ezt minden szülő megteszi, ha valami intézetbe adja őket. A leányka számára, úgy hiszem, kapunk egy ingyenes helyet a Szent József-testvéreknél, ahol Juliskát megfelelő nevelésben részesítik. A kis Károlyt pedig az érsek úr ajánlatára felveszik a marseillei fiúnevelőintézetbe.

A szegény asszonyok nagyon megvigasztalódva köszönetet mondtak a rektor jóságáért. Juliska nagyon örült, hogy Aixből elmehet, Károly pedig lelkesedett a hírre.

— Így annál könnyebben lehetek hittérítő! Tudod, mama, Marseilleben mindig talállok hajót, melyen a vademberekhez mehetek.

Éppen el akart búcsúzni a rektor, mikor Meunier ügyvéd lépett a szobába. Megkérte a rektort, hogy mondjon ő is véleményt abban a kérdésben, melyet a két asszonyhoz kell intéznie.

A védő elmondta, hogy megbeszélve Montmoulin lelkésszel és néhány kollégájával, lemondott a fellebbezésről. Úgyis eredménytelen lenne s nagyon költséges.

— Az abbé semmit sem akart hallani a fellebbezésről — mondta Meunier úr. — S ezeket mondta nekem: „Ha a fellebbezésnek sikere lenne, akkor ismét a bíróság elé kellene állnom s ezt nem akarom! Ideje már, hogy ne beszéljenek és ne írjanak többet a személyemmel összefüggő botrányról. Az új tárgyalás még fokozná a botrányt és mélyebben bevésné az emberek emlékezetébe. Arról a kínról, amit ilyen törvényszéki tárgyalás a vádlottnak okoz, nem is akarok szólni. Nem, inkább meghalok, mint fellebbezek. Ártatlanságomat úgyse tudnám bebizonyítani. A haldokló utolsó szavainak talán inkább hisznek.” Magam is helyeslem felfogását.

— Megkérdeztem azt is tőle, hogy akar-e kegyelemért folyamodni. Aláírásokat tudnánk gyűjteni itt a városban és környékén is. De erről sem akart hallani. S így most eljöttem meghallgatni erre nézve véleményét, kedves Montmoulin asszony. Nagyon örvendek, hogy egyúttal a főtisztelendő rektor urat megkérdezhetem, amúgyis fel akartam keresni ez ügyben.

Montmoulinné rövid gondolkodás után azt kérdezte:

— Vajjon mi történik fiammal, ha elfogadják kegyelemkérvényét?

Az ügyvéd vállat vonva felelt:

— A lefejeztetéstől mindenesetre megszabadul s talán azt is megérheti, hogy valami szerencsés véletlen

folytán kiderül az ártatlansága. Kétségkívül jobban jár, mintha lefejeznék.

— Élethossziglan tartó fogságra változtatnák a halálos ítéletet? — kérdezte tovább az anyja.

— Ezt előre nem tudhatom — válaszolt szomorúan Meunier. — Legfeljebb remélhetjük, hogy büntetését a legsúlyosabb fokról a hozzá legközelebbire szállítják le s ez: élethossziglan tartó kényszermunka vagy számkivetés.

— Fegyencruhában és megláncolva lássam fiamat, amint súlyos vasgolyóval a lábán, nyílt utcán a többi gályarabbal végzi a nehéz, lealázó munkát és hogy az emberek ujjal mutogassanak rá: Nézzétek, ez pap! Nem, Ferencemre ez súlyosabb volna a halálnál! Ez nem lenne kegyelem! Mit gondolsz, lányom? Szeretnél bátyáddal így találkozni az utcán?

— Nem, anyám, úgy gondolkozom, mint te! — felelte Jardinierné. — Nem kérünk kegyelmet, már csak azért sem, mert Ferenc sem akarja.

— Helyzetében én is így tennék — mondta a rektor. — Vértanúságnak tartom halálát s ki utasítaná vissza a vértanúk koronáját, mikor oly közélről integet feleje?

— Ha jól értettem Montmoulin abbé urat, okai ugyanazok, mint édesanyjáéi s amelyeket főtisztelendőséged is helyesel. Jó van tehát! Mondjunk le a kegyelmi kérvényről és ne akadályozzuk meg nemesszívű, ártatlan fiának önfeláldozó halálát.

A súlyosabb kereszt

Elmúlt húsvét szent ünnepe. Fehérvasárnap közeledett. Az elítélt elkészült a halálra és minden órában várta a hírt, hogy holnap fogják az ítéletet végrehajtani.

Teljesen nyugodt volt. Az örök csodálkozva beszélték, hogy sohase láttak még halálraítéltet, aki ily nyugodtan várta volna utolsó óráit. Nem volt ebben a nyugodtságban semmi halálmegvetés, fitogtató dicsekvés, sem kislelkű csüggedés vagy kétségbeesés. Nem jajveszékelt, nem panaszkodott. Komoly volt ugyan, de nem szomorú, sőt némelykor csendes, nemes öröm jelent meg átszellemült vonásain s ezt a börtönőrök sehogys sem tudták megérteni. Ha a bensejében olvashatnak, megláthatták volna, hogy természete visszaíradt ugyan a gyalázatos és erőszakos haláltól, de halálának oka igazi vigasztalással töltötte el.

— Papi kötelességem áldozataként halok meg — mondhatta teljes joggal. — Halálomat az Egyház igazi vértanúhalálnak tekinti, éppúgy, mint Nepomuki Szent János halálát. Vallásunk azt tanítja, hogy az ilyen halál megszabadít minden bűntől és túlvilági büntetéstől és hogy az a szerencsés lélek, mely ezt elszenvedi, a vértanúk koronájával díszítve azonnal részesévé lesz az örök üdvösségnek. A hit világánál tekintve, nincs tehát szerencsebb ember, mint én, csak attól félek, hogy erre a legnagyobb boldogságra nem vagyok méltó.

Ilyen volt Montmoulin abbé lelki állapota elítéltetése óta. Áldozatul hozta életét Istennek és csak azért imádkozott, hogy elfogadja tőle. Inkább a dicső korona reménye, mint félelme a gályarabság gyalázatótól volt az indítóok, amiért visszautasította védőjének a kegyelemkérésre vonatkozó ajánlatát. Meunierrel

természetesen nem közölhette ezt a döntő okot, bár a jámbor s egyszersmind mélyen gondolkozó ügyvéd azt kitalálta.

— Értem önt, — mondta az abbénak a rektor is egyik látogatása alkalmával — helyzetében én is ugyanezt tenném. Valóban nem köteles utánajárni, hogy megmeneküljön a haláltól, ha önre nézve ebből nagyobb haszon háramlik.

Az ősz pap szavai megvigasztalták az elítéltet. Még nagyobb vigasztalására szolgált az, hogy többiben részesülhetett a rektor segítségével a szentáldozásban. Nagy megnyugvással töltötte el az a hír is, hogy szabadon bocsátották édesanyját és nővérét és gondoskodtak jövőjükről. Így egészen nyugodtan tekintett utolsó órája elé, mely őt a vérpadra és onnan Jézus Krisztus elé szólítja.

Lassankint elérkezett a fehérvasárnap. A jó pásztor fájdalommal gondolt vissza a gyermekekre, akiket az első szentáldozásra előkészített. Mit gondolnak rólam? És a híveim? Igazán elhiszik, hogy rablógylkos volt a lelkivezetőjük? Íróeszközt kért s meghatározott levelet írt az elsőáldozóknak és valamennyi hívének, melyet az érsek engedelmével csak a lefejeztetés utáni vasárnapon olvastak volna fel. Az érseknek, a rektornak és védőjének is írt néhány hálás búcsúsort. Istenhozzádot mondott anyjának és nővérének is s kérte őket, hogy halála előtt ne tegyék ki se magukat, se őt a viszontlátás rettenetes fájdalmának. Hisz életben és halálban úgyszólván egyesíti őket a szeretet és a halál előtt való kínos viszontlátás helyett vigasztalódjanak a halál után való boldog viszontlátás reményével. Montmoulin abbé kérte, hogy anyjához írt levelét rögtön juttassák kézhez; a többit pedig csak lefejeztetése után.

A következő reggel megkötözve a fogház egyik nagyobb termébe vezették.

— Vesztőhelyre visznek? — kérdezte a rendesnél sápadtabban az öröktől.

— Majd mindjárt meghallja — volt a válasz.

A teremben egybegyűlve találta a bírakat. Az

elnök intésére a jegyző még egyszer felolvasta a halálos ítéletet s hozzátette, hogy mivel a fellebbezéshez kívánt idő lejárt, az ítélet jogerőre emelkedett.

Az elnök megkérdezte az abbétól, hogy a fellebbezés elmulasztása az ítéletben való megnyugvást jelenti-e.

A lelkész ünnepélyesen tiltakozott és újra csak ártatlanságát hangoztatta. Készséggel elismerte, hogy a törvényszék jóhiszeműen járt el s ítéletében csak a körülmények vezették félre. De legalább most higgyék el neki, mikor már úgy sincs kilátása arra, hogy tagadással megmentheti életét és amikor tudja, hogy az örök Bíróhoz megy: hogy ártatlanul hal meg.

Nyugodt és szent komolysággal mondott szavai magára az államügyészre is nagy hatással voltak. Kis szünet után az elnök egy írást vett elő és kijelentette, hogy a bírák közül többen a felhozott vádak helytálló voltáról nem voltak teljesen meggyőződve, azonkívül tekintettel az elítélt büntetlen előéletére: kötelességének tartotta, hogy kegyelmet kérjen számára. Kérését teljesítették és az ítéletet megváltoztatták: amennyiben az elítélt élethossziglan Új-Caledoniába száműzték. A jegyző felolvasta az új ítéletet, amely azonnal jogerőssé vált.

Montmoulin abbé, ki a halálos ítéletet nyugodtan hallgatta meg, most mintha szélhűdés érte volna, megtántorodott. Összerogyott volna, ha a csendőrök egyike oda nem ugrik és föl nem tartja. Le kellett ülnie és néhány percig pihennie, míg annyira visszanyerte eszméletét, hogy a megrémült elnökeknek el-elakadó szavakban köszönetet mondhasson.

— Elnök úr, a megkegyelmezéssel tulajdonképen rossz szolgálatot tett nekem. Azt hittem, hogy ma holnap letehetem keresztmet és most még nehezebbet kell viselnem, talán még jó ideig — fejezte be szavait.

Az elnök majdnem kétségbeesetten nézett bírótársaira és így szólt:

— Ilyen eset még nem történt meg velem, hogy egy halálraítélt a megkegyelmezést visszautasította

volna. Én azt hiszem, hogy — mivel azt nem kérte — nem is köteles azt elfogadni. Ha tehát az elítélt jobbnak tartja magáranézve a halált...

— Azt hiszem, el kell fogadnom a megkegyelmezést, — szolt most Montmoulin abbé — mert ártatlan vagyok és nem szabad életem felett rendelkeznem. Ha bűnös volnék, akkor kérhetném a súlyosabb büntetést, mint tökéletesebb megtorlást. Így azt vélem, hogy a nekem följánlott életet — bármilyen terhes legyen is annak viselése — nem szabad visszautasítanom.

Az elnök és a bírák helyesnek találták ezt a választ, mert még inkább megérlelődött bennük az a meggyőződés, hogy az elítélt ártatlan. Egy bűnös örömmel fogadta volna a megkegyelmezést, mert az el sem hihető, mondogatták maguk között, hogy a képmutatást valaki olyan tökéletességig vigye... Személyes meggyőződésük már nem változtathatott a tényálláson. Az ítéletet csakis újabb tárgyalás útján lehet megsemmisíteni és ez csak abban az esetben engedhető meg, ha az ártatlanságot újabb érvekkel bizonyítják. Csak-hogy ezek hiányoztak. Az elnök tehát utoljára megkérdezte:

— Elítélt, elfogadja-e a megkegyelmezést vagy nem?

— El kell fogadnom.

— Akkor tehát átadom az elítéltet a fogház igazgatójának, hogy a törvény nevében végrehajtsa a száműzetést.

A jegyző leírta a határozatot, az elnök aláírta és a bíróság pecsétjével ellátva átadta az igazgatónak, aki megparancsolta egy csendőrőrmesternek, hogy kísérje az elítéltet Marseillebe, ahonnan még e hét folyamán egy hajó indul száműzöttekkel Új-Caledoniába.

Montmoulin abbé meghajította magát a törvényszék előtt és ingatag léptekkel követte az őrmestert egy cellába, ahol azonnal átöltöztették. Könnyes szemekkel vetette le a reverendát, az Úr szolgájának öltözetét. Az őrmester egy sarokba dobta és gúnyosan nevetve mondotta:

— E helyett a fekete madárijesztő helyett feszes, csíkos vászonujjast adunk. A ruhán a száműzöttek pecsétje és száma van. Ezentúl már nem hívják Montmoulinnak, hanem 5348-asnak. S hogy el ne feledje, minden ruhája ezzel a számmal van ellátva — magyarázta az őrmester. — Volt egyszer egy párizsi betőrőnk, aki ha neve után kérdezősködtünk, mindig levette a kabátját és azt mondta: Ejnye, teringettét, a számokra egyáltalán nem tudok visszaemlékezni, olvassa el, uram, maga. — Hát ez mi?

— A skapulárem!

— El vele! Ilyesmit egyetlen száműzöttnél sem láttam! — s durván letépte az Istenanyának szentelt ruhát a pap nyakáról. — Így ni, csak húzza fel a kabátot! Lám, milyen nyalka legény most! Csak a szakálla még nem elég hosszú és a tonzúrája se nőtt be teljesen. Akar valamit?

— Az a kötelességem, hogy mindennap elvégezzem a breviáriumot, kérem tehát, azt hagyja nálam.

— Ha-ha-ha! Nem rossz! Talán még naponkint misézni is szeretne és prédikálni díszes társainak? Rá is férne ezekre a jómadarakra! De nyugtassa meg gyengéd lelkiismeretét: Önnek az életben sohasem kell többé breviárium és az egész papi mesterségnek önre nézve vége és ámen!

— Kérem, uram, több illendőséggel beszéljen a papi hivatalról — felelte ingerülten Montmoulin abbé.

— Teringettét! Önnek kellett volna azt jobban megbecsülnie! Nos, végeztünk?

— Elismerem, hogy a látszat ellenem szól — mondotta szomorúan az elítélt; azután alázatosan hozzátette: — De a rózsafüzéremet talán csak magamnál tarthatom? Elsőáldozásom óta mindennap elimádkoztam.

— Nem! Nem lehet! A törvény tiltja, hogy a száműzöttek valamit magukkal vigyenek.

— Drága emlék édesanyámtól.

— Kérem őrmester úr, — kockáztatta meg báortalanul a börtönőr, aki a foglyot tisztelte és meg is

kedvelte — hagyja nála ezt az izét, hisz se magának, se másnak nem árthat vele.

— Mi köze hozzá? Ezt a játékszert ez egyszer ne vigye magával! Húzza a vaskesztyűt a kezére és tegye a rabláncot a lábára. Én pedig addig megnézem, vajjon befogtak-e már a rabszállító kocsiba.

Az őrmester kiment. A börtönőr felkapta a rózsa-füzért és az elítélt zsebébe csúsztatta.

— Ha az állásomba kerül is, ezt az utolsó vigasztalást meg nem tagadhatom öntől — mondta a jó ember. — Istenemre, azt hiszem, nem is követhette el a bűntényt, amely miatt elítélték. Bocsásson meg, kénytelen vagyok felrakni a vasakat. Remélem, nem vétkezem, ha mindjárt papon hajtom is végre azt, ami sajnos, kötelességem.

— Ne legyen e miatt nyugtalan, jó ember, és Isten fizesse vissza minden szívességét — mondta Montmoulin abbé. — Ha teheti, adja át búcsúüdvözetemet kedves anyámnak, nővéremnek és gyermekeinek. A Galamb-utca 24. szám alatt laknak. Úgy látszik, olyan hamar visznek el, hogy nem is beszélhetek velük! De jobb is ez így! Milyen fájdalmat érezne szegény édesanyám, ha meglátna engem ebben a ruhában! Mondja meg nekik, mindennap imádkozom értük.

Az őrmester visszaérkezése félbeszakította a beszélgetést. Montmoulin abbét a fogház igazgatójához vezették. Itt értésére adták, hogy szökés és Franciaországba való visszatérés esetén élethosszig tartó kényszermunka és nyilvános megbélyegzés vár rá. Aztán csendőrfedezettel a fogház rabszállító kocsijához vezették, egy csendőr felszállt vele, az őrmester a kocsis mellé a bakra ült és kihajtottak a fogház udvarából, a város utcáin keresztül, a vasútállomásra.

A lelkész megkegyelmezésének és Marseillebe szállításának híre gyorsan elterjedt a városban és a csöcselék nagy tömegben sietett az állomásra. Amint a fogház rabszállító kocsija az állomáshoz ért, ordítással és fütttyel fogadták. A csendőrök alig tudták

az elitétet bevinni az állomásépületbe. A tömeg majd széjjeltépte.

— Fel kell akasztani — zúgott a csöcselék és minden oldalról köveket dobáltak feléje. Egy siheder úgy arcon találta a lelkészt, hogy rögtön vér borította el. Egy mellékajton át sietve végre a kocsiba szállították. Vízre kellett hozni, hogy lemoshassa véres arcát. Véletlenül az a kalauz hozta a vizet, aki a törvénytől előtt az abbé kárára azt vallotta, hogy a sekrestyés a vonattal elutazott. Ahogy a lelkészt fölismerte, megijedt.

— Uram, azt hittem, hogy lelkiismeretem szerint vallottam — mondotta. — Később mégis kétségem támadt, vajon nem tévedtem-e. Bocsássa meg, ha vétettem ellene.

— Önnek is és a többieknek is már rég megbocsátottam — felelte Montmoulin abbé és megszorította a kalauz kezét.

Nemsokára elindult a vonat. A száműzöttek szállítására berendezett szakasz rácsosított ablakán át még egyszer megpillantotta Aix tornyait és mögöttük Ste. Victoire sziklacsúcsát, melynek tövében az ő hitközsége feküdt. Azzal a gondolattal búcsúzott el tőle: Sohse látlak többé!

Azt hitte, hogy megreped a szíve a fájdalomtól. Csak most, a megkegyelmezés után volt ideje teljesen átérezni jövő sorsát. Mindent átgondolt: a verpadra vezető rövid utat, az utolsó feloldozást, melyet a pap ennek lépcsőjén adott volna, ártatlanságának újbóli kinyilvánítását az egybegyűlt nép előtt és azután hirtelen, talán igen gyors halált, mely után az Egyház tanítása szerint bizonyosan számíthat az örök boldogságra. És most ez a szerencsétlen megkegyelmezés oly messzire sodorta a nyugalom kikötőjétől vissza az élet hullámaiba. És milyen élet vár reám? Én szerencsétlen! Nem voltam méltó arra a koronára, mely után elbizakodottságomban már kinyújtottam kezemet — vádolta önmagát.

Eddig még sohase találta ily nehéznek ezt a ret-

tenetes áldozatot, melyet a gyónási titokért kell hozni. Elviselhetetlennek tűnt fel előtte és ez a gondolat már-már a kétségbeesés szélére sodorta. A hit minden erejével küzdött ellene s bár akarata nem ingadozott, a kísértésnek ebben a viharában a természet jogos felháborodását mégsem tudta teljesen elnyomni. Mindent megunt és megútált már és önkénytelenül is az a kívánság hatotta át a lelkét: Bárcsak összezúzódná valami szerencsétlenség folytán ez a tovarohanó vonat s aztán mindennek vége lenne.

De összerezzen erre az akaratlan gondolatra és felkiáltott, mint Szent Péter: Uram, segíts, mert elveszek! Imádkozni kezdett. Halálra szomorodott lelke a csüggedés sötét éjjelében így esengett a Zsoltárossal:

„A mélységből kiáltok, Uram, hozzád, Uram, hallgasd meg szavamat. Legyen füled figyelmes könyörgésem szavára. Szabadíts meg engem, Isten! Mert behatoltak a vizek lelkemig. Belesüllyedtem a mélységes sárba és nincs megállapodás, a tenger mélységére jutottam és a szélvész elmerített engem. Elfáradtam a kiáltásban, torkom elrekedt, szemeim elbágyadtak, míg az én Istenemben bízom.” (68. zsoltár.)

Lelke lassankint lecsillapodott. A kísértés megszűnt, a kegyelem győzött. Isten kegyelméből erőt merített, hogy meghozza ezt az áldozatot is. Nehéz és keserű volt az áldozat, de mégis megédesítette és megkönnyítette az édes Údvözítőre való emlékezés, ki a szenvedések keserű kelyhét kiürítette és nehéz keresztjét hordozta értünk.

Száműzöttek

Montmoulin abbé kimondhatatlanul sötétnek látta jövőjét, mikor Marseillebe utazott, de a valóságban még sötétebbnek találta.

Pár napig várakoztak a hajó indulásáig a marseillei börtönben. Már itt is fájdalmasan megtapasztalta, hogy mi vár rá utazása alatt. Eddig külön célja volt, ahol senki sem háborgatta imáiban és elmélkedéseiben. Itt száznál többel zárták egy közös terembe és naphosszat egy pillanatig sem lehetett egyedül. S milyen társaságba került! A megrögzött gonoszság és aljasság söpredéke vette körül. Tolvajok, csallók, rablók, lélekkufárok, gyilkosok, anarchisták. Az erkölcsi rothadás igazi gyűlöhelye volt ez. Már a minden rossztól megbélyegzett arcok látása is kín volt számára. S hozzá még isten- és embergyűlölő aljas beszédüket, rettenetes káromkodásukat hallgatni!

A bűn éleslátásával rögtön észrevették, hogy ez a halvány és riadt ember, akit közéjük löktek, nem közülük való. S már azért is mindenki az ellenségévé lett.

— Hurrá! — vigyorogva fordította puffadt arcát a jövevény felé egy lyoni korhely, aki részegségében megfojtotta a feleségét. — Nini, miféle szép mákvirág került ide? Nézzétek csak ezeket a finom kezecskéket! Nem kerestek ezek soha még egy korty pálinkára valót sem. És ez a finom arc, — olyan barát ez, mint a ptyolat!

— Rosszul leszek, ha ezt a fickót látom, — mondta egy touloni betörő — nagyon érzik rajta a viaszgyertya és a tömjénillat. A kakuk vigyen el, ha ez nem sekrestyés vagy éppen...

— Persze, hogy pap — szólt egy párizsi zseb-

metsző, aki Montmoulin abbé háta mögé sompolygott. — Nézzétek csak a tonzúráját! Ha-ha-ha! most leszünk csak vigan, pajtások! A pap majd prédikál és énekel nekünk szép nagymisé.

— Pap! Abbé! — ordított és gúnyolódott a pokoli sereg. Néhányan csúfondáros hangon rögtön rázendítettek a requiemre. Egy istentelen gazember leterdepelt Montmoulin abbé előtt és cégéres pajtásainak vihogó nevetése között gúnyból bűnvallomást tett. Az elrémült pap szégyenkezve fogta be fülét. Mások azt kérdezték, micsoda jámbor tettet vihetett véghez, hogy méltó lett társaságukra. Úgy gúnyolódtak és káromkodtak, hogy szegény papnak akaratlanul is a pokolra taszított kárhozottak rettenetes társaságára kellett gondolnia.

— Valóságos pokol a földön — mondta irtózva.

Öt napig kellett várakoznia a marseillei börtönben, míg a száműzötteket a „Durance” ágyúnaszád fedélzetére vezették. Kettesével összekötve, erős csendőrfedezet alatt vitték őket a város utcáin át a kikötőbe. Montmoulin abbé útközben egy ismerős papot látott kijönni a templomból. A pap szomorúan nézte az elítéltek hosszú sorát és láthatólag a ste-victoires papot kereste közöttük, kinek büntényével és megkegyelmezésével tele voltak a lapok. Ráismert, de inkább szégyenkező magaviseletéről, mint arcáról, mert anynyira megviselte az egyhavi szenvedés. Szomorúan intett kezével végbúcsút. Ez volt a részvét utolsó megnyilatkozása szegény Montmoulin abbé iránt. Hosszú időn át ugyancsak nem lesz majd része benne.

A „Durance” fedélzetéről a száműzötteket csakhamar a hajó szűk alsó helyiségébe szorították és kemény deszkákhoz láncolták. Míg a hajó a kikötőben állt, nem jöhettek a fedélzetre. Képzeletben is borzasztó a gyűlöletről és szenvedélytől fűtött gonosztevők közt lenni a szűk és sötét helyiségben! Mikor megindult a gép és a hullámok hátán a délnyugati szélről hajtva himbálódzni kezdett a hajó, kétszeresen elundorító volt a tengeri betegség a gonosztevők túlszúfolt

helyiségében. Nem lehet leírni Montmoulin abbé szenvedéseit.

A csendesebb idő beálltával megengedték a foglyoknak, hogy néhány órát a hajó fedélzetén töltsenek. A „Durance” túl volt már a Szuezi-csatornán és délnek tartott a Vörös-tengeren. A hőség nőttön-nőtt, a szűk helyiségben alig lehetett kibírni. Valahányszor a foglyoknak a kapitány parancsára vissza kellett menniök a tengeri betegségtől undorítóan bűzös, rosszul szellőztetett helyiségbe: Montmoulin abbé úgy érezte, hogy nem bírja tovább. Társai közül három a hullámokba vetette magát, hogy megszabaduljon a szenvedéstől. Ha a lelkesznek nem lett volna olyan erős a hite Istenben, aki az élet és halál egyedüli ura, bizony őt is megejtette volna az öngyilkosság rettenetes kísértése.

Mikor a hajó az Indiai-óceánon Ausztrália déli tájékán járt, ágyba döntötte a nyomor és a szomorúság. A hajó orvosa kissé jobb és elkülönített hajórekeszbe vitette. Hetekig feküdt forrólázban élet és halál között. Az orvos megfigyelte lázas álmait és nem győzött csodálkozni, hogy a beteg mily tiszta és ájtatos képekkel foglalkozott. Prédikált a gyónási titokról; gyermekeknek magyarázta a katekizmust és ismét csak a gyónásról s a gyónási titokról beszélt. Majd édesanyjával társalgott gyermeki szeretettel. Lázás álmában egyszer a törvényszék előtt is állott és nagyon izgatott volt: „Elítélnek”, sóhajtott „és mégsem szabad megmondanom, hogy ki tette azt”. Az orvos így meggyőződött róla, hogy a beteg ártatlan és meg is mondta véleményét a kapitánynak.

— „5348” — ez a ste.-victoires pap száma. Perének lefolyását olvastam a „Figaro”-ban. Nincs kétség, hogy ő a tettes. Nem értem, hogy tud ez az ember még lázas álmában is annyira képmutató lenni. De ha ártatlanul ítélték is el, nem segíthetünk sorsán. Az ön lélektani megfigyelései alapján Franciaországnak egyetlen törvényszéke sem kezd új tárgyalást.

— De tehetnénk valamit, hogy megkönnyítsük sorsát — szólt az orvos.

— Én nem. Nem avatkozom mások dolgába. De beszéljen Nu szigetén a fogház parancsnokával, neki kell átadnom a foglyokat. Csak ki ne nevesse az az úr. — Ezzel a kapitány faképnél hagyta az orvost.

A „Durance” közeledett a Bass-szoroshoz, mely Ausztrália délkeleti részét elválasztja Tasmaniától. Mikor már szembe jutottak a Wilson-hegységgel, Montmoulin abbé végre ismét a fedélzetre jöhetett. Az orvos vezette fel.

— Ez az új hazám partja? — kérdezte szomorúan mosolyogva.

— Ausztrália legdélibb csúcsa. Új-Caledoniától még harmadfélezer kilométerre vagyunk. Sokáig azt hittem, hogy el sem éri rendeltetési helyét, de erős természete mégis győzött. Hogy érzi magát az üdítő tengeri levegőn?

— Köszönöm, jól. Szorgos ápolása nélkül bizonyosan a tenger hűvös fenekén nyugodnék már.

— Ugye, azt hiszi, hogy jobban járt volna, ha meghal? — Értem.

— Ugy jobb, ahogy Isten rendelte, de nem tagadom — ha a természet szavára hallgatnék, — többre becsülném a halált mostani sorsomnál — felelt a lelkész.

— Mégis örülök, hogy sikerült megmentenem — mondta az orvos. — Erős a meggyőződése, hogy ártatlanul ítélték el, s remélem, ártatlansága egykor napfényre kerül.

Öröm csillant meg a fogoly szemében.

— Isten áldja meg ezért — mondta hálásan megszorítva az orvos kezét. — Ez az első emberi vigasz, amilyent hetek óta nem hallottam. Nem remélem, hogy itt a földön kiderüljön ártatlanságom, de annál biztosabban remélem azt a másvilágon.

Az orvos elfordult a lábadozótól, nehogy elárulja meghatottságát. Mint annyi orvosé, az ő hite is hajó-

törést szenvedett az egyetemen hitetlen tanárai hatására. De most be kellett vallania:

Mégis van valami fonséges abban a bátorságban, melyet az egy igaz Istenben és a lélek halhatatlanságában való hit önt az emberbe. Szeretnék egy hitelent a pap helyében látni, az kétségbeesésében már régen véget vetett volna életének! Ha nem tévedek, valami kötelesség teljesítése okozhatta a szegény ember szerencsétlenségét.

Ha Montmoulin abbé sejtette volna, hogy önfeláldozó türelme az orvost a megtérés útjára vezeti, ez még jobban vigasztalta volna, mint barátságos szava.

A „Durance” északkeleti irányban tovább haladt és végre a Déli-tenger hullámai közül feltűntek Új-Caledonia hegyei. Most, az utazás ötvenedik napján a szigetet körülövező korálltenger fehér habkoszorúja is láthatóvá lett. Agyúval jelt adtak. Ingó csónakon egy révkalauz jött, hogy a hajót átvezesse a veszélyes bejáraton. Ducos félsziget és Nu sziget között végre horgonyt vetettek a révben. A foglyokat sorba állították a fedélzeten és Montmoulin abbénak is közéjük kellett állnia, bilincsbe verve, mint a leggonoszabbnak. Messzire elnyúltak a parton a fegyintézet bódéi. Jobbról és balról tátongtak az erőd ágyúi. A hátteret a sziget kopár dombjai alkották. Távolsabb balra, az öböl mögött, amerre Új-Caledonia fővárosa feküdt, felhőkig nyúltak a nagy sziget meredek sziklacsúcsai. A forró-övi nap vakító világosságot vetett az idegenszerű tájra és a bűnösök legdurvábbján is erőt vett a gondolat: „Ilyen messze a hazától!” Montmoulin abbénak is szívébe nyilallott a fájdalom, ha a távoleső Franciaországra gondolt, hol szerettei vannak, kiket most a földtekének majdnem fele választott el tőle a viszontlátás reménye nélkül.

De nem sokáig foglalkozhatott ily szomorú gondolatokkal. Nu kormányzója a fedélzetre jött, hogy átvegye a fegyenceket. Minden embert megvizsgált, mindenegyes „számot”, így az 5348-ast is.

— Ez a fegyenc súlyos beteg volt az átkelés alatt

— jegyezte meg a hajóorvos. — Úgy látszik, nem szokta meg a nehéz munkát. Ajánlanám, hogy egyelőre a kórházban alkalmazza. — Aztán odasúgta neki: — Egyébként pap s azt hiszem, ártatlan.

A kormányzó haragosan összeráncolta szemöldökét és szárazon válaszolt:

— Az 5348-assal éppúgy bánunk, mint a többivel. Akit a francia törvényszék mint bűnöst küld hozzánk, azt nekünk is bűnösnek kell tartanunk. Az olyan pap pedig, aki megbecstelenítette állását, éppenséggel nem tarthat igényt enyhébb bánásmódra. Megvizsgálatom majd a kórház főorvosával és a szerint intézkedem.

A halk hangon folytatott beszélgetés után — melyet Montmoulin abbé is megértett — a kormányzó a fegyencekhez fordult:

— Ide vigyázzatok! Nem azért küldtek ide benneteket Franciaországból, hogy semmittevésben éljétek az állam költségén, és azért előre is megmondom, aki nem alkalmazkodik szigorú szabályainkhoz, annak kutyaélete lesz. Vasraverve tétetem ki a forró napra s azt hiszi majd, hogy a pokolba került. Megértettétek? Aki meghajol és szorgalmasan dolgozik, annak aránylag elviselhető sorsa lesz. Válasszatok tehát! Ha eszetekbe jutna, — mint már sok másnak — hogy szökni próbáljatok, csak rajta! De fontoljátok meg, hogy: 1. Az őrtállóknak éles töltéseik vannak és kötelességük lelőni minden szökni akaró fegyencet. 2. A legközelebbi szárazföld, Ausztrália partja, több mint 1000 kilométerre fekszik nyugatra. Hogyan érhető el ez a part hajó és legalább is nyolc napi élelmiszer nélkül, az a szökevény dolga. 3. Hátra van még a sziget belseje, amerre már néhány jó úszó elmene-kült. Nos, szerencsés utat! Legnagyobb részüket a vad kanakok falták fel, az életbenmaradottak pedig éhségtől elcsigázva, félholtan tértek vissza és átszolgáltatták magukat a francia öröknek. És biztosítalak benneteket, rendesen úgy fogadtuk őket, hogy újabb kéj-

utazástól elment a kedvük. Megértettétek? Jobbra át, indulj!

A „Durance“ megállt a kikötőhídnál. A fegyenc katonai fedezet alatt egyenkint elhaladtak a kormányzó előtt és a magas palánkokkal kerített barakkok felé tartottak. Ezernél több fegyencnek volt itt kemény alvóhelye. A régiek sötét, gúnyos tekintettel, nagyokat káromkodva fogadták a jövevényeket. Este, mikor az összes fegyencek fáradtan, elgyötörve tértek vissza kemény napi munkájukról és látták, hogy a jövevények miatt helyzetük még siralmasabb lett az amúgy is túlszűfolt és bűzös sátrakban, a düh és a bosszúság borzalmas vihara tört ki belőlük. Olyan jelenetek játszódtak le ismét, mint a marseillei börtönben s a gonosztevők legjobban a szegény „papon“ töltötték ki dühüket. És ezt a pokoli életet, ki tudja, hány évig kell majd elviselnie.

A főorvos megvizsgálta az 5348-ast és semmi okot sem talált a kivételes beosztásra. Így Montmoulin abbénak is el kellett foglalnia helyét másnap reggel, ásóval és kapával a vállán egy szakaszban, melynek kocsitát kellett készítenie a legmagasabb domb tetején álló őrállomáshoz. A forró nap hevében még a legerősebb munkás sem bírta a nehéz munkát. Montmoulin abbét annyira összetörte, hogy este halálra fáradtan, feltört kezekkel tért vissza sátrába. Mintha kerékbe törték volna, oly meggyötörten feküdt le kemény deszkaágyára és sokáig, nagyon sokáig nem jött álom a szemére. Egyedüli vigaszát a rózsafüzér elimádkozásában találta, míg körülötte irgalmatlan káromlások zavarták az éj csendjét. Reggel dobszóra ismét sorba kellett állnia, hogy feltört, véres hólyagokkal borított kezével folytassa az emberölő munkát. Nos, nem tart ez sokáig, — gondolta — az irgalmas láz majd megkönyörül rajtam és megszabadít a nyomorúságos állapottól.

De nem, a láz nem jelentkezett. Sőt, az abbé napról-napra erősödött. Szívós természete megszokta az éghajlatot, a nehéz munkát és ezt a szokatlan élet-

módot jobban kibírta, mint sok látszólag erősebb társa, mert ezeknek az egészségét az aljas szenvedélyek aláásták. Az esős évszak beálltával néhányszor elfogta a láz. Egy alkalommal egy-két napot kórházban kellett töltenie, melyet a clunyi Szent József-nővérek gondoztak. De oly hamar felépült, hogy legforróbb kívánsága sem teljesülhetett: nem áldozhatott. Az egyik nővérnek elárulta kilétét. De a jó lélek, akit már oly sokszor rászedtek a fegyencek, nem hitt neki.

Hogyan volna az lehetséges, hogy egy pap a leggonoszabb száműzöttek közé kerüljön és felháborodva fordult el a napbarnította, kuszált szakállú férfitől.

— Hiába, te már az emberiség söpredékéhez tartozol — mondta magában égő fájdalommal. — Nyugodj meg végre sorsodban és mondj le minden földi reményről.

Elmúlt egy év. Az 5348-ast többedmagával Üj-Caledonia keleti partjára, a balaadi rézbányába küldték. Hétről-hétre, hónapról-hónapra hordta taligájával az ércet a kohóba. A második év is elmúlt; nem számolta már sem a heteket, sem a hónapokat. Már a harmadik év is a végefelé járt. Még álmában sem gondolt arra, hogy sorsa valaha jobbra fordulhat. Szerencsétlen társai közül sokan meghaltak. Minden szertartás nélkül vitték ki őket a közeli erdő szélére. Vajjon mikor tér már ő is nyugalomra az óriási banánfa alá, amely beárnyékolja a kereszt nélküli sírhalmokat? Egyetlen vágya volt csak, hogy halála órájában a haladók szentségével ellássa egy balaadi hittérítő.

De kevés kilátása volt rá. A hittérítők szívesen siettek volna a fegyenc halálos ágyához, de az ápolók és őrcsőrök nem törődtek azzal, hogy a misszióállomásra papért küldjenek. Montmoulin abbé, nehogy ez utolsó vigasztól is megfossszák, a keresztény kanakok egyikéhez fordult, kiket az aknáknak kohójánál alkalmaztak. Arra kérte, hogy titkon szerezzen számára egy darabka papírt és ceruzát. A papírdarabon latin nyelven Krisztus szerelmére kérte a balaadi misszió főnökét, hogy siesen a rézbányákhoz, ahol végső küzdelmét vívja egy

súlyosan beteg pap, ki mint 5348-as szerepel a fegyencek között.

— Ha elfog a láz, — mondta magában — bizonyosan akad majd valaki, aki megtakarított pénzemért elviszi ezt a papírszeletet a missziós atyához és így nyugodtan várhatom utolsó órámat. Vagy talán a gyónási titok megőrzéséért hozott áldozatom teljességéhez tartozik, hogy halálos ágyamon se részesülhessek a szentségek vigasztalásában? Legyen úgy, ahogy Isten akarja!

Váratlan látogatás

Ezalatt Aixben Montmoulin abbét majdnem teljesen elfelejtették. Három év hosszú idő rövid életünkben s egymást kergetik az események. Még az antiklerikális lapok sem emlegették már a sainte-victoirei botrányt.

Az 1891. év egyik viharos februári estéjén történt. Meunier ügyvéd lámpavilágnál dolgozott irodájában. A metsző szél dühösen verte az ablakhoz a hideg havas esőt. Az ügyvéd kémlelve nézett az ablakra. Inasa akkor egy idegent jelentett be.

— Idegen ebben az órában és ilyen zimankós időben? — csodálkozott az ügyvéd. — Ki lehet?

— Nem mondta meg a nevét — mondta az inasa. — Tisztességesen van ugyan öltözve, de vad és nyugtalan a nézése.

Meunier szippantott egyet burnót-szelencéjéből és gondolkodott. De aztán elhatározta, hogy bebocsátja az idegent.

— Maga csak maradjon itt a közelben, János — utasította szolgáját.

Az idegen látható izgatottsággal közeledett az ügyvédhez. Megpillantva a belépő arcát, az önkénytelenül összerezzent.

— Ön az az ügyvéd, aki három évvel ezelőtt védte a sainte-victoirei plébánost? — kérdezte az idegen s zavartan forgatta kalapját.

— Én vagyok. Azt hiszem, ismerem magát — válaszolt Meunier.

— Úgy van. E forradás könnyen felismerhetővé tesz. Igen, én vagyok Loser, a sekrestyés, akit akkoriiban hiába nyomozott.

Az ügyvéd az előtte álló férfi halvány arcáról

heves lelki küzdelmet olvasott le. Szó nélkül nézett rá. Pár pillanatig nem hallatszott egyéb, mint a tűz patogása, a falióra ketyegése és az eső csapkodása az ablakon.

— Loser úr, — szakította meg végre a csendet az ügyvéd — ugye, mondani akar valamit?

— Igen. Azért tettem a hosszú utat Valparaisóból, Dél-Amerikából. És most nem jön szó a nyelvemre. — Akadozva beszélt és homlokáról törölgette az izzadságot. Azután rekedt hangon egyszerre odavetette:

— A plébános ártatlan. Én vagyok a gyilkos!

— Dél-Amerikából jött át, hogy ezt a vallomást megtegye? — kérdezte Meunier. — S mi bírta rá e vallomásra?

— Nem talállok nyugtot! Elégtételt akarok adni — nyögte.

— Sajnos, későn jelentkezett. Hogyan tehet eleget azért a nyomorért, melybe szegény Montmoulin abbét és ősz anyját döntötte? — mondta szemrehányóan az ügyvéd.

Loser kezeit tördelve kiáltotta:

— Istenem! Én is ezzel vádolom magam éjjelnappal. Legyen irgalmas irántam! Eleget ugyan nem tehetek, de kiengesztelésül hulljon le fejem a nyaktiló alatt.

Az ügyvéd szívében győzött a szánalom. Kezet nyújtott Losernek és így szólt:

— Bocsásson meg, nem akartam fájdalmat okozni. A földolgot még jóvá teheti. Montmoulin abbét szerencsére nem végezték ki és tudomásom szerint még él Új-Caledoniában. Anyja és nővére is életben vannak. Vallomása a botrányt jóváteheti. Bárcsak a per folyamán szánta volna el magát erre a nemes tetterre!

— Távolról sem gondoltam, — felelte Loser — hogy a gyilkosság gyanúja Montmoulin abbéra eshetne. S bizonyosra vettem, hogy a lelkész megmondja, hogy látott és hogy gyóntam nála. Sőt azt gondoltam, hogy nem is tartja magát a gyónási titok megtartására köte-

lezettnek, mert gyónásomat be sem fejeztem. Üres szóbeszédnek tartottam, amit a papok a gyónási titokról prédikálnak. Úgy olvastam, hogy a papok csak azért találták ki a gyónást, hogy ideiglenes hasznot húzzanak belőle. De boldogtalan tettem után első félelmemben és izgatottságomban mégis meggyóntam.

— Tehát mégis úgy van, ahogy a rektor és én gyanítottuk! — kiáltott fel az ügyvéd. — Montmoulin abbét mint a gyónási titok áldozatát ítelték el!

— Mint a gyónási titok áldozatát! — ismételte Loser megindultan. — Ez térített meg engem és ez birt rá, hogy amennyire lehet, elégtételt és kárpótlást nyujtsak. Hallgasson meg, kérem!

Loser elbeszélte, hogyan menekült el akkor Buenos-Airesbe. Partra szállása után félt, hogy sebhelyéről ráismernek és letartóztatják. Biztosra vette, hogy Montmoulin abbé elárulta a rendőrségnek. De csodálkozására semmi baja sem történt. Ekkor egy olasz társasághoz csatlakozott, amely a pampákon keresztül a Bolíviában fekvő potosii ezüsbányák felé vette útját. Pénze itt megtízszereződött. De nyugalmat és megelégedést mégsem talált. Sokáig bolyongott erre-arra, míg végre tavaly Csilében, Valparaiso közelében birtokot vásárolt. Megváltoztatta nevét s azt hitte, hogy most már nyugodtan élvezheti zsákmányát. Csalódott, a gyilkosság nem hagyott neki nyugtót. Nem talált örömet szépfekvésű birtokában. Nemes paripái, tömérdek pénze, nagyszerű vállalatai semmi örömet sem szereztek neki. Hogy lecsillapítsa benső nyugtalanságát, arra gondolt, hogy biztos tudomást szerez tetteinek következményeiről. Megváltoztatott nevén egy ismerős aixi déligyümölcskereskedőtől rendelt egy láda provencei szilvát és megkérte, hogy a „Provençal” utolsó három évfolyamát is küldje el neki.

— Karácsony előtt két nappal jött meg a láda Aixből — folytatta Loser. — A régi hírlapok halma-zával bezárkóztam szobámba és rövid kutatás után ráakadtam a végzetes február 20-ára. A következő szám már közölte a sainte-victoirei gyilkosság és

Montmoulin abbé elfogatásának hírére. A hír lesújtott. Egymást követték ezután a hasábokra terjedő cikkek. Maró gúnyral gyalázták Sainte Victoire buzgó lelkipásztorát. Kaján örömmel közölték a lelkészt terhelő legsúlyosabb gyanúokokat, valamint anyjának és nővéreinek letartóztatását. Végre megtaláltam a végtárgyalást is, tizenkét sűrűn nyomtatott hasáb! Remegve kerestem az ítéletet. Majdnem összeestem, mikor meg láttam: „Halálra ítélték!”

— Uram, nem hiszi, mennyire szívembe nyilaltak e szavak! Nem tudom, meddig jártam föl s alá szobámban, míg annyira visszanyertem nyugalmaimat, hogy végigolvashattam a tárgyalást. Éjjél volt már, mikor a végére jutottam. Montmoulin abbé tehát valóban egyetlen szóval sem árulta el, mit gyóntam nála, sőt még azt sem, hogy gyóntam vagy hogy egyáltalán látott volna. Még a gyilkosság gyanúját sem iparkodott valamiképp rám hárítani. Hallgatott, bár hallgatásával gyalázatot és halált hozott magára és szegény anyjának keserű bánatot, sokaknak pedig súlyos botrányt okozott. Mindez elemi erővel zúdult reám. Megtörtem és sirtam, mint egy gyermek.

— Majd újból elővettem az ujságokat, hogy elolvassam a kivégeztetést. Hasábokra terjedő cikkekben színezték ki a per lefolyását és határtalan gúnyral keltek ki ön ellen mint védő ellen, mert a lelkészt a gyónási titoktartás kötelezettségével iparkodott menteni. Pedig megsejtette az igazat. Hosszú cikkekben gúnyt és gyalázatot szórtak az Egyházra és szolgálaira is. Végre az egyik számban vastag betűkkel nyomtatva olvastam e szavakat: „Kegyelem a sainte-victoirei rablógyilkosnak”. Kissé fellelékzettem, de a kegyelem csak Új-Caledóniába való száműzetést jelentette. Reggel lett, mire befejeztem az olvasást.

— És határozottam is. Kiválasztottam az ujságok közül a végtárgyalást és a megkegyelmezést közlő számokat és az oldalzsebembe dugtam. A szekrényemből kivettem 2000 pezót aranyban. Jóságigazgatómnak utasításokat adtam s a valparaisoi jezsuiták házához

lovagoltam. A házfőnök értett franciául. Megvallottam neki gonosztetteimet és megkértem, legyen segítségemre a jóvátételben. Nagy szeretettel és könyörülettel fogadott és előkészített az életgyónásra. Természetesen meg kellett ígérnem gyóntatóatyámnak, mindent megteszek, hogy az igazságtalan ítéletet megsemmisítsék s a botrányt és az okozott kárt jóváteszem, amennyire lehet. A föloldozást akkor adta meg, mikor írásba foglaltam vallomásomat és sajátkezü aláíráso-mat egy jegyzővel hitelesíttettem. Karácsony ünnepét a jezsuita atyák házában töltöttem. Végrendeletileg intézkedtem vagyonomról is és a rövidebb szárazföldi utat választva, éppen jókor érkeztem Buenos-Airesbe, hogy felszállhassak a Bordeauxba induló hajóra. Tegnap szálltunk partra és most érkeztem ide a vonattal. És most azért vagyok itt, hogy amennyire még lehetséges, elégtételt szolgáltassak és elvegyem megérdemelt büntetésemet.

Növekvő érdeklődéssel hallgatta az ügyvéd Loser hosszú elbeszélését. Mikor bevégezte, megindultan nyújtotta neki kezét.

— Bármennyire hibázott is, ezért a lépéséért becsülnöm kell. Védencemnek tekintem. Nagyon okosan tette, hogy hozzám jött. Amennyire tőlünk telik, elégtételt szolgáltatunk, amennyi éppen szükséges. A fejét rázza? Hallgasson rám!

— Az elrabolt pénzüsszeg megtérítését és a Montmoulin-család kártalanítását rám bízhatja. Ön csak a szükséges utasításokat adja meg a valparaisoi banknak. Az ítélet is megsemmisíthető s így Montmoulin abbé visszanyeri szabadságát, becsületét s a nyilvános botrány is megszűnik, önnek személyesen nem kell jelentkezni a törvényszéknél. Csak írásba foglalt vallomását kell aláírni. Aláírását oly tanúkkal hitelesítjük, akik az írás tartalmát nem ismerik. S a legközelebbi hajóval visszautazhatik Csilébe és álnév alatt Északamerikába vagy Ausztráliába költözhetik. Gondoskodom, hogy szerencsésen elmenekülhessen, mielőtt a törvényszék elé kerül vallomása.

Losér szomorúan mosolygott és így válaszolt:

— Mindezt megmondta már gyóntatóatyám Valparaisóban. Világosan megmagyarázta, hogy saját halálraítéltetésem veszélyével nem vagyok köteles személyesen jelentkezni a törvényszéknél. Elégségesnek mondta, ha hitelesített vallomásomat küldöm a törvényszékhez. De ez kevés előttem! Montmoulin abbé oly nagylelkűen bánt velem. Saját vallomásom sokkal hatásosabb lesz becsületének és jóhírének helyreállítására, mint egy írásbeli nyilatkozat. Gyóntatóatyám is helyeselte. Megkértem őt, ha útközben megbánnám elhatározásomat vagy ha szerencsétlenség érne, egy idő múlva küldje el vallomásomat az aixi törvényszéki elnöknek és ezzel elutaztam.

— És azóta nem bánta meg elhatározását? — kérdezte az ügyvéd.

— Őszintén megvallva — néhányszor ingadoztam. De mindannyiszor új erőt öntött belém a per olvasása.

— Nincs kétség, halálra ítélik.

— Erre elkészültem.

— A legkedvezőbb esetben, kegyelemből számúzik és kényszermunkára ítélik.

— Montmoulin abbé már közel három éve szenved miattam. Ideje, hogy megszabadítsam láncaitól és egy pillanatig se akarok késedelmeskedni.

— Jól megfontolt szándéka ez?

— Tengeri utamon volt elég időm erről gondolkodni. Kérem, ne tegye állhatatosságomat kínos próbára és egy órával se késleltesse Montmoulin abbé megszabadítását.

— Igaza van. Tegye meg. Adjon Isten erőt, hogy elviselhesse az önként vállalt büntetést.

Meunier személyesen kísért el a rendőrségre a bűnbánó gonosztevőt és átadta a meglepődött biztosnak. Véletlenül ugyanaz tartóztatta le Montmoulin abbét.

— Biztos úr, — mondta az ügyvéd — bánjon

szelíden ezzel az úrral, mert azért jött Dél-Amerikából ide, hogy önként jelentkezék a törvényszék előtt.

— Bánjon velem úgy, mint ahogy az ártatlan Montmoulin abbéval bántak — mondta Loser megadással.

Az ügyvéd megszorította Loser kezét; azután Peultier törvényszéki elnök háza felé sietett.

— Szerda van, — mondotta — így ott találom az ügyészt és több kartársamat. Remélhetőleg még tarokkoznak.

Éppen jókor jött. Távozófélben voltak, mikor a szolga Meunier ügyvédet jelentette be. Csodálkozva néztek a belépőre. Az ügyvéd elbeszélte, amit Losertől az imént hallott.

Az urak növekvő figyelemmel hallgatták. Az államügyészre kínos volt az ügynek ez a fordulata.

— Eszén van ez az ember? — kérdezte.

— Annyira épeszű, amennyire valaki csak lehet — válaszolt a védő.

— Hála Istennek, hogy akkoriban kieszközöltem Montmoulin abbé megkegyelmezését! — kiáltott fel az elnök. — Így talán lehet a dolgon még segíteni. Hacsak tönkre nem tette eddig szegényt az éghajlat és a nehéz munka.

— Az önvád alapján meg kell újítanunk a pert — mondta az egyik bíró.

— Magától értetődik — kardoskodott az államügyész. — Holnap azonnal kihallgatom Losert és indítványozom az ítélet megsemmisítését.

— Loser vallomása után az igazságügyminiszterhez fordulok, hogy táviratilag hívják vissza az elítéltet. Ugyan mennyi idő alatt térhet vissza? — kérdezte az elnök.

— Néhány hónap beletelik — válaszolt Meunier. — Meglehet, hogy a nagy szigetnek valami távoli állomásán tartózkodik a szegény abbé és így a visszautazás maga belekerül negyven-ötven napba.

— Így elég időnk van előkészülni, hogy vissza-

térése után azonnal megejtsük a második tárgyalást s az őt ért jogtalanságot jóvátegyük.

— Ha csak egy szóval is jelezte volna a szerencsétlen, hogy a sekrestyés a tett elkövetése után nála járt, — felmentették volna! — kiáltott föl az államügyész.

— Azt tartotta, hogy a sekrestyés gyónása után nem szólhat. Már akkor is sejtettem és mondtam is ezt — válaszolt Meunier. — Montmoulin abbé valóban a gyónási titok áldozata.

Újra otthon

Loser másnap az államügyész előtt újra elmondta önvádját. Az igazságügyminiszter rögtön sürgönyöztetett Port de France kormányzójának, hogy a 5348-as számú fegyencet, Montmoulin abbét, azonnal törölje a fegyencek sorából és a legelső hajón, az állását megillető tisztelettel — küldje vissza Franciaországba. A sürgöny tizennégy nap múlva jutott Új-Caledonia kormányzójához. A parancsot haladéktalanul áttették a nui fegyház igazgatójához; de az 5348-as a sziget északnyugati részén fekvő balaadi rézbányákban dolgozott — Nutól mintegy 1000 kilométernyi távolságban! Belekerült néhány hétbe, míg a rab megtudta az örömhírt. Örömében sírva fakadt.

A Balaadban levő misszió főnöke azonnal oda-sietett, hogy szerencsét kívánjon a lelkésznek. Reverendát is vitt magával, hogy a fegyencruhát fölcserélhesse. Hálatelt szívvel vette fel Montmoulin abbé újra a papi öltözetet és boldogan mutatta be ismét — oly hosszú idő óta először — a szentmiseáldozatot a misszióház egyszerű kápolnájában! A hittérítők és hívek imádságaitól kísérve elindult a hosszú, igen hosszú útra, a Csendes-óceánon, az Indiai-óceánon, a Vörös-tengeren át hazafelé. Minél közelebb ért Európához és hazájához, annál nagyobb aggodalom és félelem szállta meg. — Vajjon ártatlansága kiderül-e most? És agg édesanyja megéri-e azt az örömet, hogy szívére ölelhesse? — Vagy ki tudja, talán már sírba vitte őt a bánat?

Élt még s várva-várta a hajó megérkezését, mely fiát hozta. Meunier úr Loser megérkezése után La-Grangeba utazott, hogy közölje az örömdetes ujságot.

— Tehát kiderült végre ártatlansága? — kérdezte reszkető örömmel az anya.

— Ki bizony! — örvendezett Meunier. — A gyilkos önként jelentkezett a törvényszéknél. Nemcsak ártatlansága került napfényre, hanem mindenki a gyógyási titoktartás hősének tekintil!

— Hála és örök dicséret Neked, mindenható Isten! — kiáltott fel az anya, karjait égre emelve. — Ha nem látnám is többé viszont Ferencemet, azért dicsőítlek és magasztallak írgalmadért. Jó hírnevét újra visszaállítottad és a megsegényítő botrányt a papi állás diadalává változtattad!

Hetek múltak, míg végre Új-Caledonia kormányzójától sürgöny érkezett, hogy Montmoulin abbé a „Liberté” gőzhajóval elutazott.

Végre jelentették, hogy a „Liberté” már áthaladt a Szezi-csatornán és 4—5 nap múlva Marseillebe érkezik. E hírre az anya, Jardinierné kislányával, Meunier ügyvéd, a rektor és sok ismerős pap Marseillebe utaztak. Amint a hajó kikötött, rögtön a fedélzetre siettek. Montmoulin abbé karjaiba zárta öreg édesanyját és nővérét és ennek gyermekeit. A megindító viszontlátásnál egy szem sem maradt szárazon. A három év leforgása alatt az anyából gyöngé, roskatag, agg nő lett, fia pedig idő előtt megöszült a bánattól és szenvedéstől.

— Ugyan mit árt az, — felelte anyjának — hogy tíz évvel előbb vagy utóbb öszülök-e meg? Izmosabb lett a karom és kezem — tette hozzá mosolyogva.

Az anya megcsókolta fiának kényszermunkától kerges felszentelt kezét és így szólt:

— Igazad van: mit árt? Isten mindent jóra fordított! Legyen áldott szent neve!

Montmoulin abbé barátai kíséretében elzarándokolt a „Notre Dame de la Garde” kegyhelyre, hol a marseillei hajósok szerencsés útért hálát adnak az Istenanyának. Itt az abbé a magával hozott lábbilincset a kegykép előtt felfüggesztette.

Következő hétfőn tartották meg a törvényszéki

tárgyalást. Az abbé az érsek és nagyszámú papság kíséretében jelent meg a törvényszék előtt. Különös gondot fordítottak arra, hogy Montmoulin ste.-victoirci hívei helyet kapjanak. Grandjean, a polgármester, valamint Corbillard doktor is jelen voltak.

— Igen, igen! — mondta a polgármester — mindnyájan vakok voltunk. De ki hitte volna, hogy Loser akkor meggyönt az abbénál és hogy most oly szépen megtér. Hisz az államügyész is inkább lehetségesnek tartotta, hogy maga az ördög működött közre!

Montmoulin abbé édesanyja és nővére számára külön helyet biztosítottak. Mellettük ült a kis Károly meg Juliska és közel hozzájuk Le Noire és neje. Le Noirené szemére hányta férjének, hogy mennyire bízott Loserben, a sekrestyésben és hogy mégis csak neki volt igaza, mint rendszeren!

— Hála Istennek, hogy mint mindig, úgy most is neked volt igazad! — mondta a kedélyes pékmester. — De most egy félórára, ha képes vagy rá, fékezd kérlek a nyelvedet, mert már jönnek a törvényszék urai. Estére majd türelmesen meghallgatlak.

A tárgyalás nem tartott sokáig. Montmoulin abbé a forma kedvéért még egyszer elfoglalta a vádlottak helyét. Az elnök rövid beszédében a földi igazságszolgáltatás tökéletlen voltáról szólt és örömét fejezte ki, hogy egy hamis látszat miatt tévesen kimondott ítéletet ma, legalább részben jóvátehetnek. Majd elővezették Losert és fölolvasták önvallomását.

Bátor, érthető hangon beismerte tettét, valamint azt is, hogy ő ezt a jelenlevő Montmoulin abbénak meggyőnta. Mikor vallomását befejezte, az elnök azt kérdezte tőle, mi indította arra, hogy önmagát bevádolja? Loser így felelt:

— A lelkiismeretfurdalás és főképp a lelkész hősies önfeláldozása, aki inkább eltűrte, hogy helyettem elítéljék, mintsem hogy a gyónási pecsétet megsértse.

Az államügyész az ártatlanul elítélt lelkész szabadlábra helyezését kérte és élénk kifejezést adott sajnálatának, hogy az első tárgyaláson tévedésével

előmozdította a lelkész elítéltetését. Meunier kiemelte beszédében az abbé hősies példáját. Az esküdtek kihirdették az ítéletet, hogy: ártatlan.

Az elnök ünnepélyesen megsemmisítette az előbbi ítéletet, a lelkészt szabadnak nyilvánította. Rövid és tapintatos szavakkal méltatta a lelkész hősies kötelességteljesítését. Szép szavakkal fejezte be beszédét:

— Ilyen esetek bizonyítják, hogy a gyarló és könnyen tévedő emberi bíró felett kell lennie egy csalhatatlan, mindentudó és mindenható Bírónak és ez a Bíró, minden jog és igazság kútforrása, jutalmazta meg, főtisztelendő uram, mindazért, mit Érte szenvedett.

Híresek voltak mindenkor Peultier zárószavai, de soha szebben és meghatóbban nem beszélt. Valóban ünnepélyes hangulat fogta el a bírákat és a hallgatókat. Az elnök a nézők örömmujjongása között ősz anyjához vezette a lelkészt.

Valóságos diadalmenettel vezették vissza az érseki palotába, hol az érsek ünnepi ebédet adott tiszteletére, melyre az abbé valamennyi barátját meghívta. Még az öreg Zsuzsi is hivatalos volt.

Losert a törvényszék elé állították. Az esküdtek egyhangúlag „vétkes”-nek mondták. Még enyhítő körülményt sem tudtak a gyilkos javára felhozni. Halálra ítélték. De töredelmes önvallomását tekintetbe véve, kegyelemre ajánlották. Aix polgárai, élükön Montmoulin abbéval, szintén kérték megkegyelmezését. Halálos ítéletét erre száműzetésre változtatták át. Loser még egyszer meggyónt Montmoulin abbénál és az Úr szent testét is annak kezéből vette magához s megvigasztalódva kezdte meg hosszú útját Új-Caledoniába, ahol meg kellett bűnhődnie véres tettéért.

Montmoulin abbé visszanyerte régi plébániáját. Az érsek jobb javadalmat szánt neki, de ő csak hívei közé kívánczolt. Ezzel teljesen meghódította híveinek szívét, akik közül a megpróbáltatás nehéz idejében oly sokan megbotránkoztak benne. A polgármester saját költségén a lehető legszebben bebútoroztatta

a kolostorban a plébános lakását. A községi tanács határozatára a kolostort világosabbá és barátságosabbá építették át és a sekrestye átalakításával a véres tettre emlékeztető barátságtalan kamra is eltűnt.

Mikor Montmoulin abbé megtartotta második „bevonulását”, diadalíveket emeltek, a házakat koszorúkkal, zászlókkal ékesítették. A polgármester megígérte, hogy amiben ellene vétettek, azt jóváteszik. A hősiek áldozat, melyet Montmoulin abbé papi kötelességének hozott, más színben tüntette fel a papi állást és a katolikus vallást, mint amilyennek a vallásellenes lapok festették.

Montmoulin abbé a főoltárhoz érve, teljes lelkéből kezdte meg a Te Deumot. De még teljesebb volt öröme, mikor a legközelebbi napokban a polgármester, Corbillard dr. és sokan, akik már évek óta nem járultak a szentségekhez, meggyóntak és a szentáldozáshoz járultak. Most adott csak igazán mélyen átérezett hálát Montmoulin abbé Isten jóságáért és bölcsességéért, ki a kereszt kemény fájából mindig a boldogság és üdvösség virágát fakasztja.

